

ROZHOVOR S Martinem Reinerem 4

LITERÁRNÍ ŽIVOT Ve znamení Bohumila Hrabala 10

LITERÁRNÍ OBTÝDENÍK

Ivan Blatný

Nad městem letěly šaškovy střevíce,
překrásně letěly jako dva tažní ptáci
do krajin za mořem, z nichž se už nenavrací.
Jestli jsem miloval, pak podzim nejvíce.

Pod nebem naděje stál se mnou Andersen
a hleděl na husy, jak odlétají k jihu,
vyzul jsem v rákosí všecky své křápy, tíhu
a letěl za nimi přes širý čistý den.

Jestli jsem miloval, pak zakalenou hněď
psích očí podzimu, věrného psa, jenž stárne.
Strašný stesk míjení na této zemi marné,
pod nebem němoty, jež nemá odpověď.

(ze sbírky Melancholické procházky)

DVAKRÁT Jitka N. Srbová 3

POEZIE Radim Vašinka 6 Zdeněk Volf 6

PRÓZA M. Reiner: Román o Ivanu Blatném 8

PRÓZA Andrus Kivirähk: Princ a chudšas 12

STUDIE Poezie marockých židovských žen 14

ESEJ Poslední útočiště Jakuba Arbese 16

REPORTÁŽ Básnický festival v Chorvatsku 17

KNIHA V TISKU Román Pavla Brycze 18

PRÁVĚ VYCHÁZÍ S. Fleischmannová: Vrstvami 20

RECENZE Gabrišová 21 Rudel 22 Sidon 23

Milí čtenáři Tvaru,
před časem mi na básnickém festivalu *Goranovo prolječe* v Chorvatsku (reportáž si můžete přečíst na straně 17 tohoto čísla) jeden vynikající srbský básník a prozaik řekl, že českou literaturu a kulturu považuje za nejvýznamnější z menších evropských kultur (včetně té srbské). A nebyl jediný, kdo z autorů bývalé Jugoslávie nadšeně i zasvěceně mluvil o naší literatuře – jakkoli se tato znalost omezovala převážně na velká jména minulosti. Osmým číslem Tvaru se prolínají ozvěny některých významných literárních výročí. Slavíme sto let od narození Bohumila Hrabala (1914–1997), kterému je věnována rubrika „Literární život“; sto let uběhlo pro změnu od smrti Jakuba Arbesa (1840–1914), k jehož poslednímu útočisti se váže esej Viktora Pípala (na straně 16); a už je tomu patnáct let od smrti Vladimíra Macury (1945–1999), kterého připomínáme povídkou estonského prozaika Andruše Kivirähka. Konečně i rozhovor čísla částečně krouží kolem dalšího velikána – Ivana Blatného: básník, prozaik a nakladatel Martin Reiner vydává knihu *Básník / román o Ivanu Blatném* (ukázku z ní naleznete na straně 8).
Vrátím-li se ještě k onomu vysokému hodnocení české kultury ze strany srbského spisovatele, nemůžu se ubránit myšlence, že je to pro nás závazek. Máme-li v zahraničí dosud pověst kultivovaného národa, měli bychom usilovat, aby to nebyla jen ozvěna časů dávno minulých. Podíváme-li se na naši současnou literární scénu, nalezneme na ní jistě mnoho skvělých autorů a autorek poezie i prózy, setkáme se ovšem rovněž s jevy poněkud neblahými. Především postrádáme kritickou kulturu: spory a diskuse, které k literatuře patří, mají namnoze hořce osobní pachutí. Jako by se vytratila myšlenka, že si lze svého protivníka vážít, že mě jeho existence obohacuje. Často nesmyslně přivoláváme stíny minulosti a častujeme oponenty slovy, která snad v hloubi duše ani nemůžeme myslet vážně. Nemluvě o předsudcích a hrubosti. S oblibou vystupujeme proti „politické korektnosti“, ale nevšiml jsem si, že by u nás skutečně převládala. Proč se musím v *Echu 24* v souvislosti s nominacemi na Magnesii Literu v kategorii poezie hned v perexu dočíst, že byli nominováni žena a gay? To jsou ženy a gayové lidmi sui generis? (Nehledě k dalším nekorektním formulacím v tomtéž článku.) A na samém předávání těchto cen jsme mohli slyšet, že po „generálních ředitelích“ přichází předat cenu „žena, a to ne ředitelka“; ředitelé totiž asi muži nejsou. Rádi se holedbáme, že patříme do rodiny západních národů, a přitom nám postkomunistická sláma čouhá z bot.
Přeji vám kultivované čtení

Adam Borzič

24.4.014 18H

MENZA ŠVEHLOV KOLEJE

JARNÍ VEČER TVARU

KŘÍŽKOVSKÉHO 4 PRAHA 3 ŽÍŽKOV

POBLÍŽ STANICE METRA JÍŘÍHO Z PODĚBRAD

NA VAŠÍ ÚČAST SE TĚŠÍ

tvar

LITERÁRNÍ OBTÝDENÍK

BHHDDTH
BHHDDTH
HEDDTIFG

AUTORSKÁ ČTENÍ

BOŽENA SPRÁVCOVÁ

JAKUB ŘEHÁK

MICHAL ŠANDA

MIREK KOVÁŘÍK

SIMONA RACKOVÁ

IRENA ŠTASTNÁ

ARTIE PATHOS

PERFORMANCE

DARINA ALSTER

HUDBA

JOURNEYS TRIO

MIKI DISCJOCKEY

VIZUAL

KINO CÍRKUS

VSTUPNÉ

12 Kč

969 SLOV O PRÓZE | VIKI SHOCK: ZAHRADNÍKŮV ROK NA HŘBITOVĚ, CLINAMEN, PRAHA 2014

Knížka básníka Vikiho Shocka se hlásí k žánru tzv. humoristické prózy, a to nejen podtitulem *Lehký funerální románek*, ale také kvízovou hrou s komickými, nicméně pro zasvěcené snadno vyložitelnými jmény. Vypravěč tak například reálně existujícího Jana Nejdelého přejmenuje na Jana Nejeblého, Romana Poláka na Romana Němce a sebe sama na Hektora Hnípala, přičemž ale současně na čtenáře významně „pomrkvává“, naznačuje mu, že jde o veselý vtip. A velmi podobně je zacházeno také se jmény autorových děl, jakož i s další životní materií.
Humoristická próza na první pohled působí jako snadný literární žánr, ve skutečnosti však patří k nejtěžším. Ač se to nezdá, rozhodnutí sepsat vyprávění, které bude mít schopnost rozesmát široké čtenářské vrstvy, představuje volbu těžší disciplíny, než je například spisovatelova sázka na zapeklitý příběh, intelektuální mudrování, dojemné lyrické rozněžňování se či snaha šokovat čtenáře něčím hodně provokativním. Humor je totiž něco, co se dá jen těžko předstírat, ale také něco, co nedokáže žít bez spontánního hodnotového, názorového i informačního souznění mezi autorem a jeho adresáty.
Přesvědčení, že my, Češi, máme smysl pro inteligentní humor, patří ke konstantám naší národní sebeidentifikace, nicméně současná umělecká tvorba je spíše dokladem opaku. Důkazem budiž komerční úspěch Troškových vulgárních filmů či studijních knih Evžena Bočka (*Poslední aristokratka*, *Aristokratka ve varu*), tedy „děl“ vědomě parazitujících na primitivitě zvolených adresátů a předem osvědčených komických vzorcích. Prvky prvoplánového humoru se mihnou i Shockovou prózou,

nicméně důvod jejího vzniku byl nepochybně jiný než snaha komerčně rýžovat mezi příznivci bulváru. A jiní jsou také její adresáti; vzhledem k autorovu stylu lze za ně považovat především jeho literární přítele a známé, kteří si dokáží všechny po textu rozmístěné narážky a hříčky bez problémů dešifrovat.
Zahradníkův rok na hřbitově je próza nezakrytě autobiografická, přičemž její humoristický kabát je jen maskou, kterou si autor nasadil, aby mohl bez ostychu psát o svém vlastním životě – a to přesto, že se zatím cítí příliš mladý na memoáry. Bezprostředním impulsem k takovému způsobu psaní se mu stala zkušenost, kterou získal během doby, co jej osud přinutil vydělávat na chléb svůj vezdejší jako dělník, přesněji zahradník na jednom ze středočeských hřbitovů. Načas se tedy ocitl ve velmi specifickém prostředí, které mu bylo bytostně cizí, a byl také přinucen pohybovat se mezi blbci žijícími způsobem, jaký si do té chvíle nedovedl představit.
Šok, který Vikimu Shockovi způsobilo osobní setkání s obdobným typem pokleslé existence, se ovšem ihned transformoval ve výzvu. Jako potenciální velký básník, tvůrce a intelektuál totiž získal pocit, že konečně narazil na sympaticky morbidní, tudíž i provokativní téma, které si přímo říká o literární zpracování, přičemž se mu také zjevně zdálo, že ke kýženému literárnímu úspěchu chybí opravdu jen málo: stačí přece s lehkou ironickou nadsázkou popsat a pojmenovat všechny ty prožité nepříjemnosti, celou onu pitoreskní bizarnost reality, a čtenáři se nutně uchechtají.
Shock rozhodně není jediným prozaikem, jenž výchozím bodem svého vtipkování učinil despekt k prostředí, v němž mu

bylo dáno žít a který nectí předobrazy svých postav, tedy lidí, již se v jeho očích stávají karikaturou sebe sama. S takovouto životní inspirací se v literatuře tradičně zachází dvojím možným způsobem. V prvním případě vypravěč postupně zjišťuje, že život je složitější, než se mu na první pohled zdálo, a že postavy, které se mu původně jevily jako pitomé, mají svůj skrytý lidský rozměr. V případě druhém vyprávění naopak zůstává ve výsměšné rovině až do konce příběhu. Autor se pak ale musí soustředit na kresbu postupně graduujících zábavných historek, které mají potvrzovat groteskní ubohost zobrazovaného světa.
Shockovi je bližší druhá, tedy výsměšná podoba humoristického žánru, jejímž prostřednictvím se „vypisuje“ z nutnosti pobývat v daném prostředí. „Svůj“ hřbitov totiž vnímá jako „peklo“, do něhož byl násilím uvržen (a z něhož je na konci prózy zázračně vysvobozen), své stále opilé, kouřící a slaboduché spolupracovníky pak pohrdavě označuje jako „Mongoly“. Proto jej také ani nenapadne, že by se mohl pokusit nahlédnout pod povrch jevového a zapátrat, zda se na tomto společenském a lidském dně přece jenom neskrývá nějaká ta perlička. Ještě štěstí, že si uvědomuje, že jeho odsudek „Mongolů“ bude snesitelný jen v případě, pokud dokáže být stejně výsměšný také k sobě. Ironická sebezprezentace Vikiho Shocka patří k nejpůsobivějším partiím knihy.
Většina čtenářů ovšem nebude tuto knihu číst jako zprávu o autorovi. Nemusí tedy přijmout fakt, že je napsána „básníkem“ – budeme-li tedy za básníka považovat člověka, jenž život vnímá a vyjadřuje jako sled stavů a asociativně řazených pocitů a emocí a naopak mu chybí schopnost

prožívanou realitu transformovat do širokého epického proudu, jakož i smysl pro vyprávění historek, jež by se samy o sobě mohly stát čtenářským zážitkem. Shockův hřbitovní románek tak sice začíná slibnou evokací popisovaného prostředí, avšak vzápětí velmi rychle ztrácí svou dynamiku. Už po dvaceti třiceti stranách začíná být zřejmé, že vypravěč již vyjádřil vše, co je schopen o dané situaci napsat, a patrně neví, jak dál. Sem tam sice ještě odkudsi vyštrachá nějakou veselou historku o pohřbívání, například o tom, jak se pohřeb musel odložit, protože hrobníci omylem vykopali jiný hrob, raději ale tematicky uniká do prostředí pražské „bohémy“, v níž se cítí více doma, a ke svým hudebním a výtvarným počinům, které z něj mají učinit významnější osobnost. Šťastným momentem pro vypravěče pak je okamžik, kdy konečně dostane pětítýdenní dovolenou, což jej osvobodí od závazku dennodenně dojíždět na hřbitov a jeho ještě šťastnějšího autora od povinnosti vymýšlet stále cosi veselého. Místo toho se mohou do knihy bez hlubšího významového zdůvodnění vrazit stránky tvářící se jako jakýsi fiktivní deník, pojednávající o... hergot, kdo si má pamatovat, o čem to je? Vždyť jsem to četl už včera...
Problémem Shockovy prózy je, že není upřímná ani sama k sobě. Její vypravěč se skrývá za zvolenou literární maskou, aniž by se snažil popisované a karikované analyzovat a promýšlet. Především se ale bojí nahlédnout svou vlastní samotu a opuštěnost, kterou tak nepřímou prozradí až samotný závěr příběhu, v němž jásá nad tím, že si konečně našel ženskou.

Pavel Janoušek

DOSPĚLE

Druhá sbírka bývá vždycky prubířským kamenem a u Jitky N. Srbové to platí v pozitivním slova smyslu: příznějme si, že debut *Někdo se loudá po psím* (2011) nestál za moc. Nebo lépe – byla to prvotina nijaká a velmi zaměnitelná s jinými uvzdychanými prvotinami, příliš uplácaná z niterných záchvěvů, pocitků, ozvěn a vlnění všeho toho harašení v hlavě, takže zbývalo málo k úplně bezradnému souboru zápisů z deníčku. A to by nemělo vycházet mezi lidi, zvláště pokud je autorovi přes třicet. Hlavně kvůli tomu, aby se mu nikdo nesmál. Ve *Světle vprostřed těla* je to zaplaťpánbu jiné, o hodně „dospělejší“, a někdejší „atmosféry“ jsou dost potlačené. Ve větší míře se objevuje vlastní řeč, ohmatává se svět kolem a zaznamenává se jak vyděšení z něj, tak i jisté pobavené ušklibání.

Redaktorka Olga Stehlíková složila sbírku do čtyř oddílů, které se volně tematicky prolínají a komunikují spolu. Zatímco v prvním oddílu čteme spíše zprávu o světě, jak ho vnímá a vstřebává autorka veršů, druhý oddíl je daleko intimnější, přecházející do veršů o vztazích; o jejich průběhu a i jejich závěrech. Ve třetím oddílu hraje hlavní roli místopis, ať už místopis těla (nezapomínejme na něj, tělo je vytaženo do názvu sbírky a je nám vodítkem) anebo místopis víceméně pražský. Evokuje mi to jakýsi vzdálený rozhovor s Jakubem Řehákem a jeho *Pastí na Brigitu*, s jeho toulkami a objevováním místopisu

KDYŽ NENÍ TAJEMSTVÍ, NENÍ NIC

Když před třemi lety vyšla prvotina Jitky N. Srbové *Někdo se loudá po psím*, bylo jasné, že jde o výraznou autorku – v každém slova smyslu. Záleželo pak na čtenářově naturelu, zda autorčinu zřejmou „vypsanost“, kultivovanost, poučenost literárními vzory, očividnou přichylnost k „velké poezii“ stejně jako ambici ji také tvořit, jistou efektnost (včetně pointovosti básní) a sklony ke gnómičnosti bude považovat za přednost, anebo naopak za cosi rušivého, cosi, co příliš silnou vrstvou překrývá osobitě zbarvení autorského hlasu. Sama jsem patřila spíše ke skeptikům; při neoddiskutovatelném talentu Jitky N. Srbové mi připadalo zbytečné a skoro nepochopitelné tolik tlačit na pilu „zaručeného poetična“.

Ve druhé sbírce *Světlo vprostřed těla* jako by se všechno uvolnilo – verše najednou dýchají, plynou, tu a tam zaškobrtnou (jaká úleva!), zvlní se humorem či ironií (báseň „V letních šatech“), zaperlí touhou, která zákonitě probublá zrovna na tom nejnevhodnějším místě („Chtěli by“), a ano, občas selžou a sklouznou až ke kýči („Na pečlivě vyžehlený ubrus přítomnosti / padají krůpěje / jako výčítky“, s. 44)... Ale ten rozdíl! Jako kdyby se náraz roztrhly korále, které předtím škrtily. Najednou tu máme skutečně zralou autorku; autorku, která zkrátka věří sama sobě a své poezii. Tato sebedůvěra jako by paradoxně zintenzivňovala senzitivitu veršů, a navíc rozšiřovala záběr. Je pozoruhodné, nakolik se v nové poezii Jitky N. Srbové mísí robustnost a křehkost, fyzické a transcendentální. Už jen samotný titul sbírky symbolizuje tuto symbiózu a zároveň implicitně i svár: tělo (to, co nás tíží i ukotvuje, základ, který hmatatelně máme; přeneseně: dnešek, všednost) versus světlo (tj. to abstraktní, unikavé; tajemství, „to“).

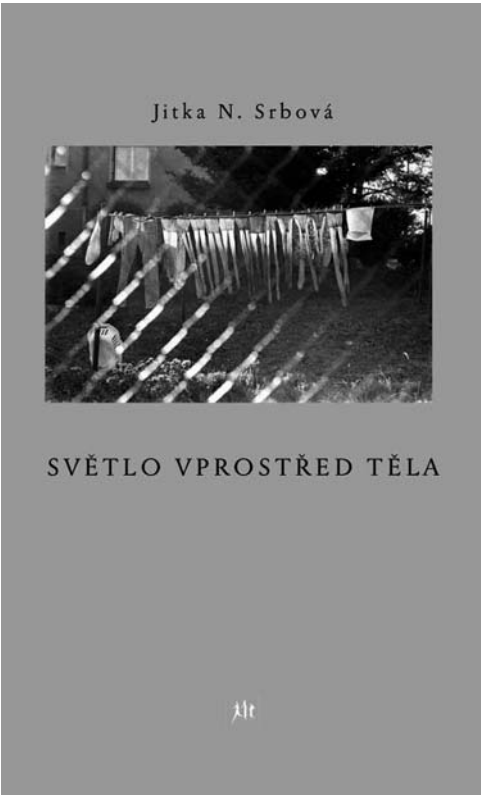
Co je ono „světlo vprostřed těla“? Může to být duše – a že se Jitka N. Srbová toho slova nebojí –, může to být lůno (sexualita je zde naprosto zásadní a autorka ji umí

Prahy. Čtvrtý oddíl se týká vztahu ke světu a tělu, a mluví i o limitech a ohroženích. Jak už jsem se ale zmínil, žádný z oddílů není úplně uzavřený a můžeme mluvit spíš o prostupujících „obdobích“ těla, o jakémsi složeném a funkčním díle. Líbí se mi básnířčina metaforika, její volnost a svobodná radost – „přesolili bujón jara“ stejně jako „úplněk nemá hrany“ jsou jen malinké ochutnávky. A ještě víc mne těší odmítání zbytečného studu (jsme dospělí), ale zároveň absence lascivního nebo unaveně ulepeného sexuální. Srbová umí popsat velmi intimní věci, ale tak, že v básních nepůsobí nijak oplzle. Když napíše „Noc, / ve které netiskneš mé tělo k zemi“ (s. 86), věřím jí ten obraz a jsem rád za tohle otevření se na blízko, ve vši cudnosti. Báví mne právě takhle básnířčina zručnost, být sama sebou, sebevědomá a odpovědná. Už právě proto je druhá sbírka Jitky N. Srbové zajímavá a nabízí návraty. Čeká a je ve svém volném verši otevřená a vlastně dychtivá.

Volný verš s sebou ale nese řadu pastí. Mohl by se často tvářit, a taky to tak dělá, jako „cosi“ – cosi zašmodrchaně poetického, co je přitom z větší části úplně banální a hloupé. Verše Jitky N. Srbové si s tímhle problémem vědí rady a autorka oněmi zamotanými situacemi, které tu a tam nastanou, prochází bez větších problémů. Jen k nim nakoukne a maže od nich pryč, protože už moc dobře ví o nástrahách a vábení. Mohla by to všechno pokazit, ale nedělá to. Když pointuje, má to vymyšlené přesně: „Padají hvězdy, / přej si, / zapomeň.“

podat tak jako málokdo), a jistě, může to být i plod – plod obojího. Jednota, která jinak chybí a je jako chybějící bolestně p(r)ocitována. Vždyť splynutí je možné jen na prchavý okamžik, a stejně nedojde ke skutečnému srozumění, dorozumění. Přesto, nebo možná právě proto se básniřka k těmto chvílím nejvyšší intenzity, touhy (jistě ne jen fyzické!) a v ní přítomnému zapomnění i maximálnímu zostření smyslů opakovaně vrací: „Byli jsme rozřezáni na výkřiky, / byli jsme proti sobě vrženi, / bez zábran, / protože bez naděje.“ Skvostný závěr básně (s. 52), která bohužel začíná dosti ohranou metaforou milenců coby stromů a vášně coby bouře. Jistě, archetypálnost z veršů, které jsou esencí smyslnosti, věřá téměř nezbytně, ale někdy z nich vyčuhuje přece jen příliš okatě. A co s těmi pointami? V citované básni působí organicky, jako završení, k němuž vše směřuje, jindy ale veršům bezohledně „utne tipec“ – nejnápadněji nádherné poemě „Pišu tě“, tak podmanivé svou horoucností. Lyrická mluvčí při nikoli popisu, ale doslova evokaci těla milovaného muže ukázněně, systematicky, rozkošnický i trýznivě postupuje od „palců na nohou, ano, od palců, / na něž se často zapomíná, / a přitom bez nich / rovnováha není,“ až ke krku, „jenž prý nese hlavu, ale to / se jen tak říká. Ve skutečnosti / nese hlavu Salome na stříbrné mise“. Lze rozumět tomu, proč po úchvatném rozletu ryzí lyričnosti následuje prudký pád, „salomovské“ utnutí („já tě pišu ve vaně / a ty se utopíš“), ale... Opravdu to muselo být? Tak doslovně? Tak... skoro lacině?

Na druhé straně se i v tomto momentu odráží autorčin smysl pro rovnováhu, který je její předností (dnes tak vzácnou), předznamenán a zdůrazněn už symetrickým názvem sbírky. Básniřka dovede s intuicí virtuosa vyhmátnout přesně ten bod, v němž intimita nesklouzává k výlevům čistě soukromým, civilnost k banalitě, metaforičnost ke slovní akrobacii, erotismus k vulgaritě či podbíživosti a přirozená noblesa ke snobismu. Neplést si ovšem vyváženost s opatrnickým; to zde skutečně není.

(s. 17) To je velký, ne-li největší plus celé sbírky. Svět viděný a představený v této knize má nepříjemnou pachut něčeho strojového, bezkrevného, stádního. Živí jsou psi, toulající se sbírkou nahoru a dolů. Lidé mají zautomatizovanou podobu – ne nadarmo je tu frekvence slova „všichni“ a „všechno“ dost výrazná. Srbová se trochu bojí automatiky našeho světa a z ní se generující samoty. Kdy napíše „sdílet duši se

Vraťme se k všednosti a každodennosti. Jitka N. Srbová dovede být velmi konkrétní a téměř spásně tím vyvažuje tíhnutí k abstraktům, k velkým slovům a z toho plynoucímu patosu (příklad onoho vyvažování: „Co si má člověk vůbec počít / s takovým množstvím touhy, / nevěde-li se do díží / ani do mrazáků, / čumí z krabic / s elastickým dnem“, s. 45), a hlavně k již zmíněné gnómičnosti. Ta k její poezii zkrátka patří; někoho může iritovat, na druhé straně je k ní třeba jisté odvahy – zvlášť v době, která tolik relativizuje. Mimochodem, básniřka naši současnost reflektuje vlastně dosti soustavně a s pevným vhladem do důsledků – jenže na rozdíl od jiných autorů nemá ani náhodou potřebu stavět to na odív. Osamocenosť, tak paradoxní samota člověka mezi lidmi, z nichž „každý má status, / jaký umí“, ale podlehlí strachu či se prostě jen nechali nakazit predsudkem, že „sdílet duši se nepřísluší“ (s. 33), neosobnost „obecného styku“ (s. 19), jízda vlakem, v němž „Místenku u okna se zásuvkou / chtějí všichni.“ (s. 25) Jen děti a zvířata „ještě vědí“ – snad i proto opakující se motiv psů, ale i motiv ptáka, který „postaví hnízdo, / naklade vejce, / a má hotovo, / hotovo.“ (s. 28) (Jaký údiv a zároveň bezmoc zaznívá z toho závěrečného opakování...) Je nevyhnutelné, že na člověka, který je už vta-

nepřísluší“, je v tom víc než jen vnitřní rým a rýpnutí si do facebookové horečky mravů. Je v tom vlastní hledání a volání po tom, co před lety bylo přirozenější: po realitě, nespojované se slovem virtuální.

A ještě bych rád – právě u téhle sbírky sepsané *autorkou* – odmítl jakékoliv označování básní slovy „ženská“ poezie (nebo „rodová“ nebo jak se tomu říká korektně). To je pouhá škatulka, kterou si před sebou rádi drží ti, co jim nenarostla prsa, anebo ty, které si jsou nejisté samy sebou. Poezie je, stejně jako próza nebo drama, jedna – dobrá nebo špatná, a potom je úplně fuk, jestli ji psal bezruký Frantík nebo šimpanz s elektrodou v obnaženém mozku. Jistě můžeme označovat poezii jinou zkušeností (muž sotva zkušenostně pojme porod, žena stejně složitě pochopí akutní zánět nadvarlete), ale to je asi tak vše. „Ženská poezie“ je mýtus a stejně jako jiné mýty je tenhle třeba buď vyvracet, nebo potvrzovat. Nerad bych, aby se Jitka N. Srbová stala další z řady „ženských“ básnířek, které u nás pořád vyzdvihujeme a vyvoláváme jménem, protože jich je kvantitativně méně než básníků, o nichž přitom málokdy mluvíme jako o „mužských“ básnících. Verše Jitky N. Srbové – po její druhé sbírce – patří k tomu nejzajímavějšímu, co se v poslední době v české poezii urodilo. Sice je uzavřená v těle a zkoumá „jen“ příčiny a následky, takže není kosmopolitně experimentální ani konceptuálně poeticko-politická, ale o to je živější a trvalejší.

Michal Jareš

žený do té hry, vmotaný do sítí virtuálních, společenských i konvenčních, padne marlost a zdrcuje ho vědomí nicotnosti, pomíjivosti bez skutečného smyslu, (a tedy) bez přirozené jistoty: „ty spěšné prsty míhající po / dotykových displejích, / minulá a budoucí rande, popel z cigaret / v kavárnách u kostela, tichá / civění přes stůl, tikot hodin, to všechno, / to všechno, / beze stopy shoří / v objetí jedlového slunce“ (s. 15).

Jak vidno, úzkost z míjení, pomíjení, nemožnosti skutečného porozumění si a blízkosti zdaleka nevyvěrá jen z nemožnosti skutečně naplněného a naplňujícího vztahu milostného. To by bylo nejen zploštění a zúžení, ale také zavádějící nedorozumění. A přestože někdy nejde vyslovit ani to, a zrovna to, co by se vyslovit mělo (báseň začínající veršem „Nikdy neřeknu miluji tě“), a přestože jsme leckdy naopak usvědčováni z toho, že naše slova, postoje, ba i to, co žijeme, jsou „Řeči. Jenom řeči“ (s. 66), ono tady pořád je – a čeká, jak se k němu postavíme. Tajemství. Protože „Když není tajemství, není nic. [...] není chvění / o poslední cíp. Čekání není / a poklekání, / není bílé otevírání kůže, / není hřích. Stmívání. A oslepení. / Je zítra, / cesta do práce, / nákupní seznam.“

Simona Martínková-Racková

LITERÁRNÍ ZÍTKY I

23. dubna 18.00 | Poutnictví – Chůze, pěší pocit

Hosty tohoto večera budou autoři, pro které je chůze existenciální nutností a zkušeností: prozaik a básník Miroslav Olšovský, básník Vít Janota a básník a prozaik Josef Straka. **Dům čtení, Ruská 192, Praha 10.**

24. dubna 00.00–25. dubna 00.00 | Psaní jako (tvůrčí) proces

Studentská literárněvědná konference. **Přednáškový sál ÚČL AV ČR, Na Florenci 3, Praha 1.**

24. dubna 18.00 | Literární čtvrtky – autorské čtení Wandy Heinrichové

Říkejte tomu kuchání (Střih, rabování a montáž na obrazech i v textech). S projekcí děl Kurta Schwitterse. **Vstupné 40 a 20 Kč. Klub Topičova salonu, Praha 1, Národní 9.**

Martine, zdá se, že tvým životním tématem je básník Ivan Blatný. Už za normalizace jsi o něm veřejně mluvil, deklamoval jeho verše, pouštěl nahrávky jeho hlasu... Měsíc před sametovou revolucí ses dokonce na vlastní pěst vypravil za ním do Anglie. Věnuješ mu velkorysý prostor a pečlivost na svých vlastních autorských webových stránkách – těžko pohledat jiné, kde by toho o Blatném bylo být jen polovic. A aby toho všeho snad nebylo málo, léta o něm píšeš román, jehož vydání bylo už několikrát ohlášeno a který teď konečně vychází v nakladatelství Torst. Tudiž se nemůžu na úvod nezeptat: Proč právě Blatný? Co je to za příběh? Kdy začal?

Začal v roce 1986 a souvisí tak nějak s mládím a láskou k poezii. V únoru zmíněného roku četl Mirek Kovářík v jednom klubu na Lesné moje juvenilní básničky (byla to má první veřejná prezentace) a po čtení mi řekl, že mu ty texty připomínají Blatného. Dnes je jasné, že měl na mysli výlučně práci s brněnskými reáliemi, ale tehdy mně, který nedlouho předtím maturoval z češtiny za jedna, nebylo jasné, ani kdo to je Blatný. A teď si to vem: byl jsem čerstvě zpátky ve svém rodném Brně, vrátil jsem se z kriminálu, měl za sebou šest let na vojenských školách... a nejvíc na celém světě mě zajímaly holky – a poezie. Takže jsem se na Kováříkovo doporučení vydal za jistým Vladimírem Bařinou, který mi po určitém váhání půjčil první vydání *Melancholických procházek*, ale hlavně mi vykládal o své návštěvě u Blatného v roce 1969. Já si tu knížku přečet – a bylo vymalováno. Fascinovaly mě jednoduše ty básně i ten „utajený“ příběh. Čili není vyloučeno, že to tehdy, v mých dvaceti, mohl být i někdo jiný, ale souběhem okolností to byl právě Ivan Blatný, bylo v tom to Brno, tajemství, vpravdě detektivní zápletky, trochu už i cosi protirežimního, ale v důsledcích se z toho rychle stala i jakási moje vstupenka do společnosti; na můj pořad o Blatném v dubnu 1988 přišli na Křenku chartisté, zakázaní básníci a univerzitní profesori, co nemohli učit... a všichni mě chválili a plácali mě po ramenou.

V dubnu 1988 pořad na Křence (dodějme pro nezasevěné Nebrňany, ale dnes už i mladší Brňany: „Křenka“ byl fenomenální klub v Křenové ulici, kde se za normalizace pod rouškou Socialistického svazu mládeže pořádaly úžasné večery, které by jinde na podobné půdě byly nemyslitelné) – a za rok a půl cesta za Blatným do anglického exilu. To setkání mě víc než zajímá, povídej. A mimochodem jak jsi vůbec přišel k výjezdní doložce?

V létě 1989 už nebyla výjezdní doložka nutná. Stačilo složit v bance tzv. valuty, což se dalo zařídit poměrně snadno: od Františka Jemelky jsem si půjčil české prachy, protože ani těch jsem neměl na tu cestu dost. Nikdy předtím jsem ho neviděl, ale stačil jediný telefonát od Trúdy Vidlařové a její doporučení. Nebylo to na tu dobu úplně málo a já Frantovi hned řekl, že nevím, kdy to budu moci vrátit; jen mávl rukou. Ostatně i proto, že věděl, že jde o Blatného. Pak jsem vyveksloval na Svobodáku libry, vyzvedl si na kolejkách VUT chlapce z Angoly – a on na mé jméno složil v bance „dar“.

Setkání? Už jsem o něm před těmi dvaceti lety mluvil tolikrát, že se mi teď vůbec nechce. Ostatně i v *Lucce* je to setkání hrdiny s básníkem Maceškou hodně dofabulované... První večer jsme tam byli s Frances a mou tehdejší ženou, která fotila. Blatný byl unavený, a navíc jsme ho vyrušili od te-

levize. Moc nemluvil, odpovídal převážně jednoslabičně. Ale přítomnost mé ženy ho zřetelně trochu „rozežrála“. Nechtěl jsem ho moc trápit, vždyť víš sám, že jsem se s ním ani nenechal vyfotit. Bylo to pro mě hodně emotivní. Druhý den dopoledne jsem mu nesl nahoru do pokoje slíbený zapalovač... a on tam seděl umytý, v čistém oblečení, dobré náladě; všechno nasvědčovalo tomu, že by si povídal mnohem ochotněji. Jenže já s tím nepočítal, Jitka čekala dole před penzionem, nevěděl jsem, co dělat, a nakonec jsem ho pohladil po rameni... a šel jsem. Byl jsem rozhodnutý, že se co nejdřív vrátím a strávím v Clactonu přinejmenším čtrnáct dní s tím, že za Blatným budu chodit denně a alespoň párkrát ho potkám v dobré, sdílné náladě. Jenže tři týdny po mém návratu přišel Listopad, a než jsem se z toho víru aspoň trochu vymotal, Blatný umřel.

O setkání se nezmiňuješ ani ve svém románu...

Ano; potlačil jsem v té knize autorský subjekt k nejzazší možné mezi, protože je to kniha o Blatném, a ne o mně, potažmo mém „příběhu“ s Blatným. Ta historka, kterou jsem ti teď letmo převyprávěl, nemá pro vyznění románu žádný význam.

Není-li kniha o tvém příběhu s Blatným, o čem tedy – z hlediska jejího autora – je? Nebo jinak a bez „otomismu“: nakolik ses jako autor držel „objektivní skutečnosti“, tedy faktů, reálií, nesporností, a nakolik jsi fabuloval? Byla to pro tebe otázka koncepční a apriorní, nebo ses spíše „nechal vést“? A skoro mě svrbí na jazyku: šlo ti vědomě „jen“ o „vyslovení Blatného“, nebo přes něj v posledku o přesah, o vyslovení básnického údělu? Pokud ti ovšem takové otázky na adresu románu *Básník vůbec dávají smysl*...

Takové otázky míří na podstatu celé věci. Můj (dlouhý) boj o tuhle knihu byl především bojem o její formu. Tedy v první řadě o to, do jaké míry ten – vlastně dosud neznámý – příběh beletrizovat... Z druhé strany tady byl problém „příliš mnoha informací“. Roky před tím, než jsem se do té knihy pustil, jsem skládal Blatného život jako puzzle, bylo to detektivní pídění se po každé sebelepší informaci; ostatně už v roce 1990 jsem stál před podpisem smlouvy s Československým spisovatelem na blatnovskou monografii. Dost mi pomohlo, když jsem si v roce 2010 se zpožděním přečetl Barnesova *Flaubertova papouška*. Moje kniha je ve výsledku dost jiná, ale Barnes mě zbavil strachu sestavit román z faktů. Celé se to však definitivně prolomilo teprve na podzim 2011, když jsem psal asi čtrnáct dní ve vypůjčeném bytě v Bruselu. Tehdy jsem poprvé spatřil definitivní tvar knihy... a od té doby už to šlo vpřed nesrovnatelným tempem. Zbytek už jen stručně: fabuloval jsem poměrně málo, a téměř stoprocentně jen v mantinelech „možného“, ne-li dokonce pravděpodobného. Není to kniha jen o Blatném, ale i o době a místech, kde žil. Respektive je to o Blatném v poměrně širokém kontextu. A ano, myslel jsem při psaní i na to, že Blatného mimořádný osud vypovídá cosi obecnějšího o údělu básníka ve 20. století. Nakonec, hodně místa v té knize věnuju i Nezvalovi, Ortenovi či Kainarovi, lidem, kteří byli Blatnému tak či onak nejbližší...

Když dovolíš, ještě k tomu blázinci, nedá mi to. Básník Petr Král jakožto editor odeonského výboru z Blatného v doslovu napsal: „...nakonec se před širým světem, za nímž vyjel, ukryl do léčebného ústavu, odkud vyšel až krátce před svým skonem.“ Toto je, pokud vím,

často traktovaná verze: že Blatný žádnou psychickou nemocí vlastně netrpěl, nýbrž že to byl spíše takový „básník-poustevník“... Můžeš k tomu něco říct z první ruky? Jak to vnímala tvoje intuice?

Nemůžu a ani nechci, Milane. V jednom z plánů se vlastně celý ten dlouhý román zabývá tím, jestli Blatný byl, či nebyl blázen. A jelikož svůj privátní názor nevyjádřím v knize, neudělám to ani tady. Chci, aby si tohle dilema rozhodl každý čtenář sám.

Jak asi víš, v roce 1952 vydal tebou zmíněný Nezval sbírku *Křídla*, obsahující báseň „Ach škoda“. S krutorežimem pevně srostlý bard v ní oslovuje (nejmenuje ho přímo, adresát je však nepochybný) Blatného „odrodivší se básníku“. Omlátí mu o hlavu kdeco – např. že se skryl „v zdech blázince“, zatímco Nezval a jemu podobní budou s dělným lidem „letos sklízet žito“, a to i „na nejmenší dědince“. Dokonce mu vmete do tváře: „Odpadnout srdcem od národa / odciziti se jazyku.“ ...Blatný v exilu žito pravda nesklízel, leč mateřštině se nejen ani v nejmenším neodcizil, ale navíc ji dosytil vydatnou makarónskou směsí. Jak ses při přípravě románu vypořádával s jeho jazykovým kosmopolitismem? Angličtinou vládněš dobře, tou však Blatného cizojazyčné eskamotérství nekončí... A měl jsi vůbec ambici plošně načíst a vstřebat do posledního slova vše, co po Blatném zůstalo? Bylo to potřeba, nebo jsi šel spíš „po čuchu“?

Ta Blatného pozůstalost je extrémně obsáhlá. Řekl bych, že střizlivým odhadem čítá tak čtvrt miliónu veršů... Já sám jsem jich kdysi v rámci jednoho grantu editorsky zpracoval asi pět a půl tisíce. Přečetl jsem jich násobně víc, i když zdaleka ne všechno. Ale Blatného motivy se v jednotlivých obdobích hodně opakují, takže mám solidní přehled o tom, co se v těch sešitech dá najít. A když přičteš, že tahle pozůstalost je celá převedená do elektronické podoby a že v textovém editoru existuje vyhledávání pomocí klíčových slov, je jasné, že jsem dokázal i v tom ohromném množství textu nalézt řekněme ilustrativní verše...

A ani s tou makarónštinou to není tak hrozné: vedle češtiny pochopitelně dominuje angličtina. A němčinu jsem dělal ve školách osm let, takže sice už nemluví, ale přečtu s lehkou dopomocí slovníku všechno.

Čtvrt miliónu veršů? Pane jo.

Byl to tříletý grant ministerstva kultury, a pokud jde o přepsání textů, tak tuhle práci prostě odvedly přepisovačky. A dva malé týmy „blatnologů“ pak ty přepisy porovnávaly s originály a opravovaly je a doplňovaly komentáři. Trojice Petruželka, Färber a Hejda pracovala především na textech z let 1979–1981, které jsou prakticky bez výjimek na volných listech, zatímco já s Bohdanem Chlībcem jsme zpracovávali známé *exercise books*, sešity hlavně z druhé poloviny 80. let. Nakolik jsou cédéčka s přepisy, která má k dispozici Památník národního písemnictví, běžně k dispozici, netuším; já mám svá vlastní.

Řekl jsi v úvodu, žeš přečetl *Melancholické procházky* a „bylo vymalováno“. Hádám, že to byl bez nadsázky iniciační zážitek, já to měl kdysi přesně takhle s Wernischovou knížkou *Včerejší den*. ...Holt i básníci mívají „své básníky“ (Jiří Kuběna uvádí trojici Nezval, Deml, Březina, Ivan Diviš vzhlížel k Holanovi – a tak bychom mohli

pokračovat). Nakolik a jakým způsobem se Blatný vpečetl do tvých veršů?

Blatný zásadně poznamenal mou prvotinu *Relata refero*. Zatímco předchozí – ještě ineditní – sbírka *Velké pitvání malého anděla* byla celá napsaná pod vlivem Jirky Kuběny, jak napovídá už název. V té prvotině jsem často pracoval Blatného metodou, o níž jsem přednášel na Bítově v roce 1999 a kterou jsem tam nazval „principem rýmového karambolu“. Určitě jsi sám jako básník už nejednou z úst některého z kritiků slyšel pohrdavou větu „potřeba rýmu dala vzniknout verši“... Nebo nějakou její variantu naznačující, že obsah toho kterého verše je v podstatě podřízen „nutnosti“ něco zřymovat. No, a právě z toho si Blatný evidentně udělal krám: byl schopen použít klidně dvanáctkrát pod sebou stejný rým, podstatná ovšem byla naprostá asociací svoboda. Těch dvanáct stejných rýmů je spíše extrémní případ, typická je třeba tahle básnička:

*Je to snad bez ladu a skladu?
Ne, nevolejte Torquemadu,
jenž purpurem má podšít plášť.
Po náhlém návratu z Zentralbadu
řek' Stvořitel: „Pór k póru kladu...“
a po slovensky TEPLÝ DÁŽĎ.*

*Jsou různé druhy slovosledu...
Já ve svém krámu všechny vedu,
protože umím abecedu,
there are some girls for the pay.
Jaro je dává za jehnědu.
Have you the catkins? Then you may.*

Líbí se mi, jak je to pestré a hravé...

Říkáš, že Blatný zásadně poznamenal tvou první sbírku. Jak to s jeho vlivem na tvé psaní bylo dál? Po nějaký čas jsi pak nosil samolepku „přední český neoklasicista“... To už Blatného přítomnost v tvém psaní nebyla tak silná?

Já „su formalista“, abych přesně citoval Ludvíka Kunderu. Moje druhá kniha (*Poslední rok*) bylo takové mladistvé třeštění za ztracenou láskou, ale už následující *Decimy* byly v zásadě inspirovány především samotnou formou decim. Jistě, když jsem se vypsál (a trochu i vyžil) z bolesti, měl jsem chuť napsat něco úplně uvolněného, veselého, ale i to vlastně o čemsi vypovídá: každou svou další knížkou jsem reagoval v nějakém „konfrontačním“ modu na tu předchozí. Čímž se dostávám přímo k tvé otázce. Zcela vědomě jsem se nechal Blatným (resp. jeho formou) inspirovat jen jednou, ale i v éře „předního neoklasicisty“ lze najít něco podstatného z jeho vlivu. V *Tání chůze*, které dnes považuju za svou nejsobitější knihu, jsem sice plnil dvě jiná formální zadání: kladení důrazu spíše na řeč než na slova a „rekonstrukci“ starých textů, ale z Blatného tam, doufám, zůstala ta pestrost, hravost, asociací odvázanost... Jinými slovy některé z hlavních atributů „neoklasicismu“.

Skalní básníci vyznávají, že poezie je esencí vší literatury, ba všech uměn vůbec, „trvale vládnoucí mocnost“ (Diviš); že zatímco spisovatel v potu tváře jen cosi šmrdivě spisuje, básník v proudu inspirace suverénně básní. V naprostém kontrastu k této svého druhu metafyzice je pak zcela „přízemní“ názor mající básnění toliko za přechozenou pubertu: „přechod z nedospělosti do dospělosti spočívá v překonání lyrického postoje“ (zní známý výrok Milana Kundery). In medias res: co jsi víc, prozaik, nebo básník? Ti dva si v tobě povídají, nebo se míjejí? Na-

kolik je obtížné stále znovu „přepínat“ z jednoho tvůrčího modu do druhého?

Myslím si, že podstatou talentu jsem, s prominutím, básník. Vnímám svět v obrazech spíše než v příbězích, kterým vlastně „nevěřím“. Přiznám se ti k hrozně věci: já jsem „v civilu“ v podstatě sociobiolog, takže jsem třeba přesvědčen o zcela minimální kauzalitě a provázanosti jevů. Což je dost špatná „vloha“ pro psaní prózy. Jenže já na druhé straně nepochybuju o tom, že skutečně dobrá próza je ve svých základech vždycky vyztužena poezií, obrazivým, metaforickým vnímáním reality. Kde nejsou syté obrazy a barvy, tam je zpravidla nuda. Taky jako čtenář poměrně jasně odlišuju trpělivé psavce vět, které se po příslušné době strávené u počítače poslušně seskládají do tvaru často úspěšných a populárních románů, od „tvůrců“. Čímž se dostávám ke svému zprozaičtění. Já prózu vlastně pořád psát neumím, takže tvořím strašně neefektivně. Řekl bych, že na každou vytištěnou stránku v *Luce* připadají dvě až tři vyhozené. Objevuju tvar knihy teprve za pochodu, takže pořád dokola přepisuju, vracím se, vyhazuju věci náhle nepotřebné.

Próza mě nicméně láká, je to pro mě trochu výzva... a ovšem taky spolehlivější program na příštích dvacet let, není-liž pravda? Takže se jí věnuju teď jaksi primárně, aniž bych přitom byl imunní vůči útokům ze strany poezie...

Říkáš, že jsi podstatou talentu básník. Před pár lety ti vyšla knížka *Plachý milionář přichází* a nazval jsi ji tak proto, že jsi nejen relativně plachý, ale taky poměrně bohatý. Je-li básník „prokletý“, všelijak vyšinitý a sociálně neadaptovaný, je to považováno za stav s tvorbou plně kompatibilní, takřka za nezbytnost... Jaké to ale je, když má básník na kontě milióny? Netluče se pragmatickost, která je k hospodaření s takovými financemi nutná, se „šilenstvím od Múz“, jež je podle notorické Platonovy sentence nezbytnou podmínkou skutečného básnění?

Dotýkáš se velmi podstatné věci. Goethe říkal o romanticích pohrdlivě, že píšou „lazaretní poezii“; v zásadě šlo o to, že je zajímaly extrémní „polohy reality“, taky pořád dost naříkali nad rozporem mezi snem a skutečností, jak známo. Má se za to, že tady někde začíná obecné tíhnutí k představě, že poezie je to, co odráží nějaké extrémní stavy ducha, případně co vzniká za krajních životních okolností; šilenství, underground, extáze...

Je mi líto, ale nezbyvá mi než hájit poezii pana dvorního rady Goetha – a všech jeho tichých následníků, mezi něž se s dovolením počítám. Jsem jaksi od přírody vybaven pozitivním vnímáním světa a také dosti značnou silou k tomu, abych realitu spíše zmáhal, než s ní zápasil a podléhal. Okraje, periferie mě zajímají a baví v dílech jiných, ale sám jsem člověk usazený kdesi ve středu – a odtud se svým postupujícím poznáním, zkušenostmi rozpínám do šířky, spíše do sebe pojímám po částech celý svět, než že bych se nechal dokonale pohltit jeho malou částí. Jsem povrchní skeptik. Víím, že ani všechno to poznání a zkušenost nás (mě) neochrání před takovými fatalitami, jako je smrtelnost lidského jedince, ale to mi nebrání v klidu naplňovat nějakou svou domnělou míru na tomto světě. A nemám potřebu nořit se do hlubin – a tudíž se zaobírat chimérami –, protože mám pocit, že i ten povrch poskytuje zaujatému pozornému člověku dostatek vjemů. Jinými slovy, hájím, že schopnost popasovat se s všedním dnem mě ještě nutně nediskvalifikuje pro skutečné dobrodružství ducha!

Ostatně, a jen zcela na okraj, ty víš, jak to s těmi milióny je. Asi by bylo podezřelé, kdyby mě jako básníka zajímalo „dělání peněz“, ale bůh je mi svědkem, že jsem v tomto z obliga. Zajímala mě poezie, chtěl jsem vydat sbírky Ludvíka Kundery, Františka Listopada, Ivana Wernische a Violy Fischerové... a to jsem taky udělal. Prachy se k tomu později přiřadily spíš omylem.

Jakmile jsi vyslovil „lazaretní poezie“, vybavily se mi celé pluky básníků – a zdaleka nejen tehdejších romanti-ků... Vskutku: jako by šilenství a vyšinutost byly vždy a spolehlivě napájeny z propastných hlubin, kdežto normálnost nutně jen z plytké kaluže. O tom by se jistě dalo dlouze povídat a zkoumat to z různých stran. Mě ale na tvé „povrchnosti“ (a opravdu oceňuji, že se k ní hrdě hlásíš) zaujalo ještě něco jiného, a sice těsné sousedství s pojmem „pozorný člověk“. Není to totiž právě pozornost, která je opakem plytkosti, a nikoli „hluboké téma“? Když napíšeš opravdu pozornou báseň o, nevím, třeba pleti nějaké dívky, nemůže být přeci povrchní.

No, už jsem víckrát zaznamenal, že pro ponory do hlubin všeho druhu hodně horují lidé, kterým chybí empatie, nerozumějí řeči těla, nerozpoznají „skryté“ obsahy slov skrze intonaci, jinými slovy, z povrchu nejsou schopní odpozorovat téměř nic. Nemívají smysl pro humor, nechápou ironii... což s výše řečeným úzce souvisí: není prostě náhodou, že humorné bývá chápáno jako povrchní. Ono to taky je „povrchní“, což na druhé straně neznamená nutně bez obsahu. Co s tím, každé jsme uplácanej z jiný hmoty. Já zkrátka věřím, a moje padesátiletá zkušenost se to zdá potvrzovat, že člověk, který dokáže používat všechny smysly, dostává z povrchu informací ažaž...

Pojďme jinam, a sice do kriminálu. Je o tobě známo, žeš bručel, ale není tak docela známo, za co tě zašili. A vůbec, můžeš pro *Tvar* zlehka zavzpomínat, jak se mladinkému křehkému poetovi za bolševika sedělo? Balils pak na to holky?

Nebalil, a kdybys znal všechny mé knihy – což nepředpokládám a nepožaduju –, zjistil bys, že na tohle „atraktivní“ téma nebalím ani čtenáře. Nechci kecat, ale mám pocit, že v mých deseti nebo jedenácti knihách není o pobytu ve vězení jediná zmínka...

Takže drastická zkušenost? Stud z ponížení? Selhání?

Nic z toho. Díky tomu, že jsem měl za sebou šest let v armádě, nemůžu říct, že bych ve vězení zažil něco, na co bych vůbec nebyl připraven. Ale mám pocit, že obě mé prózy, stejně jako přinejmenším první čtyři sbírky poezie, jsou o lásce a že tohle – bůh mi odpust takovou prostotu! – bylo pro mě vždycky, nebo aspoň hodně dlouho, silnější téma. Něco, co ve mně opakovaně podněcovalo potřebu psát. Pro zkušenost z vězení to neplatí. Ale třeba – jak mi začíná hořet koudel u prdele – se blýská na časy. Představ si, že před několika týdny jsem se v noci probudil a najednou jsem přesně věděl, jak literárně zpracovat svou zkušenost s armádou. Tak jsem si to napsal na kus papíru... a zařadil to do fronty.

O vězení prostě mluvit nechceš.

Nechal jsem se zavřít v podstatě dobrovolně, protože jsem předpokládal, že je to nejrychlejší, ne-li v tu dobu jediná možná cesta pryč z armády. Byl jsem rotmistr, sloužil u ženijního praporu v Litoměřicích a měl jsem to podepsané minimálně na deset let.

foto Markéta Navrátilová

Pak jsem tedy odmítl jet na Doupov připravovat cvičení Varšavské smlouvy Štít '84, prokurátor mi řekl, ať kurva neblbnu, já řekl, že prostě nepojedu. Byl jsem dva a půl měsíce ve vazbě v Litoměřicích, soud vyšel na 21. srpna!, pak už jsem – zbaven hodnosti, a tedy de facto vykopnut z armády – putoval do Oráčova. Tady jsem po týdnu zdvořile odmítl doslovnou nabídku jít do lepšího kriminálu, na takzvanou „pobočku Šmikousy“, výměnou za to, že budu donášet na příští spolupěčně. Tři dny nato mě tam stejně poslali, s ohledem na povahu mého „trestného činu“ a taky proto, že jsem byl absolventem několika semestrů vysoké. Tady pak napravovali naše mrzácké duše prací, jak jinak: nejdýl jsem dělal v keramičce v Rakovníku, ale taky jsem stavěl základy přístavby rakovnické nemocnice, na státním statku vařil brambory pro prasata a dost času jsem strávil v kravíně. Na Šmikousech se člověk s dozorci prakticky nepotkal, vládla tam takzvaná vězeňská samospráva, takže mým skutečným přímým nadřízeným byl bývalý důstojník StB, který v opilosti najel do čtyř vojáků a tři lidi zabil. Jednou jsem odmítl v třicetistupňovém mrazu na pobočce řezat dřevo a hrozilo, že mě vrátí do Oráčova, což by taky znamenalo konec nadějím, že půjdu domů po půlce trestu. Ale dopadlo to dobře, takže jsem si dohromady odkroutil osm měsíců – a v necelých jedenadvaceti jsem stál zpátky v rodném Brně: na startovní čáře. Psal se ovšem rok 1985...

Vydatná historie. Upomněla mě maně na tvůj příspěvek do nedávné ankety *Tvaru*, co je největším tabu dneška. Odpověděl jsi, krom jiného, že „smrtelnost individua“. Já si taky myslím, že osobní smrt je dnes většinou tabu, vytěsněné téma. Pojďme do něj tedy říznout. Jsi vyrovnaný s vlastní smrtí, nebo pocitu-ješ úzkost? Pokud vím, nejsi věřící...

Když čtu skutečnou úzkost nevěřícího ze smrti v některých z posledních knih svého oblíbeného Juliana Barnese, mohl bych mít snadno dojem, že se mnou něco není v pořádku...

Ale ono to souvisí s jakousi, s prominutím, životní filosofií, kterou jsem si osvojil už v letech postupného zrání, tedy, co já vím, před čtvrt stoletím. Její zjednodušenou verzí je tvrzení, že by si člověk věci, které ho čekají, neměl spojovat s přílišným očekáváním, jaksi v nejširším významu toho pojmu. S tím se mi už mnoho posledních let pojí, že věcem, které mají přijít –

a nejspíš každý máme alespoň nějaký ten střednědobý plán – nevěnuju předčasně velkou pozornost. Čímž se ocitáme v centru tvé otázky. Já fakt nevím, možná se z toho ještě jednou úplně doseru, ale v tuhle chvíli se tím prostě nezabývám. Žiju padesát let, leccos jsem stihl, karma zatím myslím celkem dobrý... Mám rozdělanou konkrétní práci, mám ženu a malou dceru... a jestli umřu zítra, nebo za třicet let, prostě nevím. Jinými slovy, jak se na tu zkoušku připravit při tak neurčitém zadání? Jediná smrt, se kterou se neumím vyrovnat, je případná smrt Libušky; ta mi vlastně přichází na mysl mnohem častěji než moje vlastní... a okamžitě se z té představy hroutím.

Vypadá to skoro, že jsi šťastný muž a šťastný básník. Opak všeho toho smutku a trápení, jimiž jsou verše i životy mnohých básníků nasáklé jak houby. Fascinující svým bytostným zoufalstvím byl kupříkladu už řečený Ivan Diviš, se kterým tě ostatně pojilo přátelství a jehož verbální projev, gesta i mimiku umíš výborně imitovat. ...To tě vážně propastí existence a díry v duši úplně minuly?

Jsem spokojený muž... a básníkovi myslím žádných přívlastků netřeba. Poezie a přinejmenším některé formy šilenství spolu vždy úzce souvisely a dnes už víme proč. Oba projevy mají co do činění s nadprodukcí dopaminu, mimo jiné. Dopamin zrychluje přenos „informací“ – a nastávají situace, kdy je jich tolik, je to tak mocný proud, že se překrývají, nekontrolovatelně asociují, brání se utřídění a racionálnímu zpracování. A právě na schopnosti alespoň jakž takž s touhle bouří naložit záleží, v jaké kategorii skončíš. Já, jak se alespoň domnívám, mám poměrně vzácnou „vadu“, tj. že mám zároveň silně vyvinuté oba ty pomyslné póly, ovšem pravda je i to, že jsem dobře od svých patnácti v podstatě tužil a posiloval svou racionality – právě proti potenciálně přítomnému šilenství. Učil jsem se mít věci – a i sebe – pod kontrolou. Což zní hrozně a z úst básníka snad přímo odpudivě, ale je v tom skrytá perla. Dostat sebe pod kontrolu znamená nezbytně zjistit, kdo jsi. Bez ohledu na to, co jsem kdy dělal a s kým jsem kdy byl, mým skutečným existenciálním zadáním bylo tohle rozpoznávání a očišťování ega. Kus cesty jsem určitě urazil... A jsem si téměř jist, že je to i základem mé spokojenosti: jsem totiž sám se sebou v míru.

Připravil Milan Ohnisko

Básník, prozaik, nakladatel a organizátor literárního života **Martin Reiner** (dříve též **Martin Pluháček**) se narodil 1. srpna 1964 v Brně, kde také žije. Šest let strávil na vojenských školách a osm měsíců ve vězení. Po návratu byl postupně referentem v taneční škole, prodávčem v antikvariátu, doručovatelem tisku, inspicentem v operetě, po listopadu 1989 spoluzakladatelem a redaktorem politicko-kulturní revue *Proglas*, stipendistou ČLĚ, tiskovým mluvčím na MK ČR, šéfredaktorem nakladatelství Lidová demokracie – Petrov, 1992–2005 majitelem nakladatelství Petrov. Od roku 2006 je spisovatelem na volné noze a zároveň majitelem nakladatelství Druhé město. Vydal několik básnických sbírek (naposled *Hubená stehna Twiggy*), novelu *Lázně*, výběr fejetonů *Plachý milionář přichází* a román *Lucka, Maceška a já*. V těchto dnech vychází v nakladatelství Torst jeho dlouho připravovaná próza *Básník / román o Ivanu Blatném*.

Trapnosti krásná mých kolem čtyřiceti let...

Toto pak je jedna z těch nejprapodivnějších příhod mého více než stoletého života

Bylo mi tehdy kolem čtyřiceti
a byl jsem tedy ještě nezkušený a mlád
Seznámil jsem se tehdy při svých cestách po cizích krajích
(Saint Tropé? Lourdy? Švýcarsy?)
s baronem Schleefferem a jeho mladou paní
jež byla krásná
vcelku i po částech
Již předznamenání oné příhody
napovídalo mnohé
Chopiv se k políbení nabízené ruky
maně pohlédnuv v tvář mladé baronky
vyhekl jsem
udeřen mezi oči její sličnou lepostí
jež vyrazila mi dech
Šoupnul jsem honem nohou
abych vzbudil dojem
že onen hek nebyl
než zaskřípění písku pod mou botou

Druhého dne
pozdán na dinner
dostavil jsem se s kyticí 27 bílých růží
jež nevinností své barvy
jen maskovaly
milostnou rudost
zrodivší se vášně svého dárce
Počtem rovnaly se odhadovanému věku baronovy paní
Předáváje květný dar
pro jistotu
vydechl jsem veškeren dech
jak jen jsem byl schopen
abych se vyvaroval jeho znovuvyrazení
budu-li znovu uveden jí v bezdech
ve slastném opojení
nesporné sexuální touhy
trna
neb přijímací pokoj byl prost
jakéhokoli písku
Zdařilo se mi dvojnásob
neb v dlouhém zadržení
při předávání kytky
bylo mi vskutku lapat po dechu
což očividně vzbudilo temně podroušený zájem
té nejsličnější z krasavic

Usednuvše pak s baronem do měkkých křesel kol rokokového stolku
a paní v pololeže na sofa
hovořili jsme při sklence skvěle vychlazeného moselského vína dodavatele Karla Šamánka
na vznešená témata: o poezii hudbě komunistech a ODS...
S nadějí sledovali jsme nepozorovaně jak se smráká
až stříbrné struny větrem ozvučené
oznámily nám s odchodem totálně ožralého hraběte
příchod Měsíce
jenž celý v úplňku proplouval mlhou nočních mráček
K nepřítčnosti znepokojen nadzemskou krásou této chvíle
povstal jsem
němě se jakoby odporoučuje
v této nezvladatelné situaci

Kam byste chodil příteli
je přece noc
pravila žena hlasem se zataženými záclonami
takhle se od nás neodchází
připravím pokoj pro znepokojené hosty

Zmaten neb porozuměv zůstal jsem tedy
Takhle ne špitla mi její rudá ústa
Jak tedy sluší se dále v tomto zámku
skončí-li dinner?

V prachovém loži svého pokoje
nemoha usnout
marně jsem luštil tuto třeskutou otázku
když mihla se mi hlavou připomínka
pohostinného zvyku dávných Eskymáků
jež před lety jsem navštívil za svých toulek světem
I vyšel jsem posléze ze svého apartmentu
požádat ženy pana barona

přítele svého a hostitele
ze své zlé vůle
a z dobré vůle abych neurazil

Nebylo tady takto zvykem
osud mi
jak šel náhodou kolem
jen zlovolně zasukoval dny tou nocí
jedinou nocí
v níž jsem zemřel navěky na ženiných ústech

Poté
když bylo pozdě k ránu

v povětří chvěla se zkamenělá píseň
violy d'amour mého pozdního jinošství

Trapnost nad trapnost a ještě jednou trapnost
Trapnost přelíbezná
po hadím způsobu
zle se mi zakousnuvší do srdce

Bylo mi tehdy teprv kolem čtyřiceti

O přátelství

Byl to jeden z nejužasnějších dnů (narozeniny? Silvestr? Dušičky?)
co jsem kdy žil
den modré oblohy
paseka voněla nejvybranějšími vůněmi
mezi nimiž
nepochopitelně převládala bílá vůně šeríku
(co dělá v lese v lese hlubokém?)
koldokola a všude plno mých přátel co kdy kde byli
mísících se s pasoucími se lačkami
za doprovodu vždy žertuschopných srnečků
My co jsme zčásti plebejci a zčásti zálesáci
opékali jsme pospolu buřty na ohýnku z kletí
bezpryskyřičných stromů
ti sklonů jemnějších
na rozžhavených lávových valounech grilovali
lososové plátky
primátorského lososa
tajně zcizeného
obé pak rozpadalo se na jazýčcích chichotavých dívenek
jazýčcích omočených v karí paprice
pro ozvláštňení případných pozorností
všech mile dotěravých
i když kamarádů ba přátel
Skryt v hlohovém houští preludoval na harmónium
na Bachovo téma
varhaník Bonk v sedle černého hřebce
(černí hřebci jsou mojí Achillovou patou)
čině tak harmonii dne komplexně harmonickou
V předvečer dostavily se z blízkého Kouzelného vršku
sv. Ondřeje
lesní víly
většinou v podkasaných sukýnkách
panny pak na jelenu
aby nás chvíli nechaly se popást
na ladnosti své i leposti neskutečných tvarů
Se smrákáním zaplála hranice přátelství na všech pasekách
stranách
Bonkovo harmónium vystřídal cinkot porculánových zvonků
jemných přejemných
a cvrčí na pasece i v lese hlubokém
v souznění s cikádami
s bručením prolétla tam a zpět černavá mračna
klepetnatých roháčů
těch bájných brouků mého dávného dětství
v průvodu bezhlasého letu motýlů otakárkových
admirálových
červených žlutých a modrých
denních i podvečerních v přechodu na noční
i smrtihlava bylo rozpoznat
aby posléze roj slavíků v zapadajícím slunci rozslzel oči
každého z nás
písní beze slov a konce
Kol půlnoci drželi jsme se všichni v kruhu za ruce
vpíjejíce se jedenkaždý jednomukaždému srdcem
do srdce
pozvedajíce číše na věčnou památku
nad námi tiše povlávala vlajka polární záře

Tehdy jsem zaplakal

foto archiv autora

Radim Vašínský nám o sobě napsal: „Narodil jsem se r. 1935. Vegetuji jako herec a režisér. Jsem totožný s geologem mineralogického vzdělání, jedním ze zakladatelů brněnské Iksky, kdysi krátkodobě hercem uvázaným v Divadle Na zábradlí, pražského Takzvaného divadla poezie VUS, kočujícím hercem na volné noze, za bolševika divadelním psancem, vyhnaným ze starého Malostranského Orfea, propagátorem Oldřicha Wenzla, Egona Bondyho a Jana Moštky, Othellem a principálem z Divadelních poutí na Střeláku, Bytového divadla, dnes posléze orgány státní správy trpěným principálem divadla Orfeus na Plzeňské s jeho dvěma sekcemi – Putující královskou šekspírtovskou divadelní společností (která už neputuje) a Krytovým divadlem, dostal jsem Křišťálovou růží za celoživotní otročení poezii coby recitátor (když už ji nebylo skoro komu udělovat), léta jsem propagoval na Šestce ČRo nežádoucí texty za bolševika zakazovaných autorů, jsem i jedním z neviditelných herců Českého rozhlasu. V roce 2009 mi vyšlo takřka celoživotní ‚dílo‘ – *Vašínský básničky*. Bydlím v Praze, ač srdcem pořád spíš Brňák.“

dobře věda jaké jsou konce veškera přátelství
Neb lidé jsou kurvy

ZDENĚK VOLF: Z NOVÝCH BÁSNÍ

Před mrazem

Chodíme spolu za potok ořezávat
vyvrácený topol. Někdy se pila sevře
jak mezi první a druhou dcerou.
Jindy se dřevo svleče... jak paže
v ložniční tmě. Skládáme klády
do zahrady, mezi hrušní a hrobem
pro psa, vykopaným před mrazem:
těžké konce déle hřejí.

Nálezy
(v zadní zahradě, 9. 6.)

I letos sbíráme pod třešní
mobily, občanky – však víc si
ukazujem tulipány, rudé
v kopřivách, žluté v maliní,
jak je rozsadili hryzci!

Úloža

*Je mi tak smutno
že už to ani nevnímám
I. M. J.*

V zahradě
zvečera
rozečetl jsem Magora.

Dost dobrý,
řek jsem si pro sebe,
jak kdysi na záchodku
Magor mně.

Uměl být
jak utržený býk –

však verše má
jak trnky
odpadlé od stopky.

Jeho nádobě
na moč
tam nedej dno.

(2013)

Dobrou noc

Objížďka přes Prusinovice... kde mi žena
vyrůstala, uspáváje nejmladšího bratra
Vodníkem: „Dvě věci tu v krvi leží –
mráz po těle hrůzou běží: dětská hlava bez tělíčka
a tělíčko bez hlavy.“ – Dobrou noc, Pavlíčku!

Čtu-li blogy Vladislava J.

Sjížděli jsme se z Pusteven či od Macochy.
Někdo horoval pro české fousky, jiný se zafal
na Depešmoud; my s Honzou mizeli z intru
na trénink, spolehlivě usínaje, pokud Vláďa
po večerce zvěstoval, zda slepuje zád' Bounty
nebo barví čajem plachty Santa Marii.
Když padající stavy krav potápěly farmy,
nalodil k bernákům. Drží snad kurs,
čtu-li blogy soucítící s daňovými poplatníky
před spaním. A propouštím přes práh
jeho kocoura, šlechtěného pro dlouhodobý pobyt
na lodi. Srstí splývá s tmou, neznečištěnou světly
z pobřeží; vždy však s pásem pěnobilým,
vynášejícím stav plovoucích podlah na prsou.

* * *

Ke kamenům v Bečvě lnu,
k těm pod vodou
věčně.

Reliéf

Promiň, nešlo to vydržet.
L.

Chodívám nyní k hrobu,
zhruba jako jsem chodil
k tobě. Chtěls do Beskyd
se mnou, k Bečvě... dluhy
teď jsou mi tvé touhy
s vymahači za každou tújí.
Chystáme svatbu dcery
po Velikonocích, ode mě
dostane tvou plastiku
Oplakávání. Vzpomíná
vždycky, jak jsi ji učil
skrze kříž nosu a očí
rozměřit tvář. Tvým
měřím zpětně: slavíkem
v hrdle jak kapal ti hnis,
když na lístky psal jsi,
co ani zpovědníkovi
nešlo snad říct. V naději,
že nezemřeš dlouho
před smrtí.

Roušky

Petra Štěpána

Zvěstování vitrážemi větví
v zahradě, rošty pod paznehty
v kravíně, žebry na klíně...

(Přes obvaz, prosakují-li obrazy,
i v *Posmrtné krajině*.)

Dopady

(od Pavla V.)

Přestali si dávat číst básně. Dopisy
by si jen ubližovali... Přeli se vlastně

už od vandrů při výběru tábořiště:
dál od cesty, blíž k řece? Netušil,
kolik na něho nakládá, věří-li mu víc
než sobě. Natož jak těžké je
se do něj nezamilovat... Stará se teď
prý o hudbu v Schlattauerově kavárně
a Trakla čte pouze v Kunderově překladu.
Pořád mu Jethro Tull cloní Plastiky
jak Mikulášek až do skonu... Hejdu?
Když jim šel za svědka před státem,
zapomněl občanku. Proto se po letech
brali i před Bohem? O práci mlčeli,
dokud kravám nevymrzly napaječky
jak u Jakuba kropenky; a na to,
aby jim jeho firma vyměnila okna
– daleko od Brna... jak pro anděla
padlého do těla?

(2012)

Nabídka

Neví, má-li chuť
nechat se mezi prsty na nohou
ožírat rybičkami či trávit
hodiny v solné jeskyni
v centru Brna... tak raděj
přechází na mail
přes nohy momentální milenky
sledovanějšího moderátora.

V komoře

Nemohu najít jarmulku dovezenou
od Zdi nářků... Ani tu větu,
zřejmě ve Stepním vlku
od Hesseho... Ale daří se mi
zadržet ve snu ejakulaci.

Pozdní menu

Jestli se mu ještě líbí, testuje si
v obnošeném svetříku z té doby,
z níž teprve teď, rok po přechodu,
kdy stále vyžaduje kondom,
z ní odcházejí tenze z nechtěného
těhotenství... jak pod bříšky
jeho prstů bolest v podbříšku.

Za ruku II

Dívá se s maminkou z okna
jako doma. Vždy se z nich ráda dívala,
i když chodila... V tichu jak při polibku,
nezáleží-li na slovech, na světle.

Solná

*Zase jsem našel jen rodné město,
svoje město. Vracím se tam dojat.
A právě v té době jsem namaloval
soubor Vitebsk 1914.*
(*Marc Chagall*: Můj život)

Mohu číst až od Rousínova.
Do té doby Petrov, židovský hřbitov,
Mohyla míru, musím pozorovat
krajinu. „Viděli jste Dvinu
o podzimních svátcích?“
– vtáhne Chagall, nemající v Petrohradě
na petrolej: „Už se nekoupe.
Je zima. Židé setřásají na březích
do vody své hříchy.“ – Jak nesetřásat
v Hulíně, kde přistupovaly holky
z Hodonína... Lechtávali jsme je v kupé
až do Kroměříže. Věčně
srovnával jsem je s holkami ze základky,
vycepovanými z gymnastiky, v paměti
Zdenu Doriňakovou, olympioničku
z Mnichova. Nepřebývaly s námi,
ale v bývalém pacholecím semináři,
v jehož aule podojením makety vemene
pasovali nás na prváky. Vtom

v tělocvičně ukázky juda, sebeobraný
– nesešel jsem již ze žíněnký. Syna
nemám... chybí mi dotek muže?
Smrt strýce a můj první pohřeb –
A strnutí před procesím na Hostýn!
A co když v tom domku po babičce
taky počalas? Svoluji ke křtu,
byť bezvěrec; zato jediný
z rodiny, kdo nechtěné
chtěl... Zkoušen, zda nejlepší léta
života, nejranější chvíle dne
daruji v modlitbě? Do klád
v Rajnochovicích promítám ještě
dukelské závody před vojnou.
I oči tvé, po návratu z porodnice
před maturitou! I všech krav,
jež jsem tu navozil na jatky.
A jak by ne té, jejíž otčenáš
už vypadává z viny a chléb
přestává být vezdejší –
které mě první vyhledaly!
Konečně nad Bečvou
mezi pachem z Dezy a pražírnou
Dadáka: „Tento most
zachránil před zničením Jan Šrubař
6. května 1945.“ Pár kroků
od břehu: přes sebe dva
překřížené trojúhelníky.
Na náhrobku dole
hvězdiček jak nahoře.
Jak nesetřásat.

Za ruku

Přes řeku, kterou si nespojuje s žádnou ženou,
do hospicu, držet se maminky za ruku.
V novém svetru? Ale už od minulých Vánoc přece... ano,
bohudík jsou ještě u Brna krávy, do nichž lze strčit ruku.
Nelly trápí diplomka. S tím Pavlem se rozešla, škoda,
uměl to s ní, a v boji zblízka dobře zapojoval lokty.
Dominika je zas zpátky, tentokrát z pařížských
katakomb. Kdysi tam pozovala na módních molech,
dnes po čtyřech prolézá propadlými hřbitovy.
Ne sama, s Martinem, vyučeným z plazivek
uvnitř Stránské skály. Požádal ji i o ruku!
A ona teď, *roura*, *pochva*, *konečník*, posiluje
pánevní dno, předsvatebně. Z poklopů se dokonce
předpovídá osud. Kdoví, ale stojí
pak za všechen ten strach vylézt jako z lůna.

Všech

(*P. Františku Trtílkovi*)

Očistit jdeš se před modlitbou za mrtvé, krajinou
k tobě obrácenou... po orbě, s přimluvou ozimu
před zimou, zpovědník, jenž tě tu oddával... bezděčně
rozšeptá v tobě verš žalmu, z nějž coby otec svých dcer,
básní i krav v útrobách nahmatáš: milosrdenství,
hebrejsky rachamim... rachmanut, nemá co činit
jen se srdcem; s dělohou, rechem!

Rodina

V roce 1912 nastupuje osmnáctiletý Lev Blatný na Karlovu univerzitu, vlastním nákladem vydává básnickou prvotinu *Vzkazuji* a ve stejném roce píše první dopisy pozdější matce Ivanu Blatného, tehdy šestnáctileté Zdeně Klíčnickové.

Jsou to zajímavé listy.

I když vezmeme v potaz dobovou kurtoazii a smícháme ji s představou sečtělého, ale nezkušeného básníka, vychází nám psychologický profil mladého flagelanta, ne-li masochisty.

Náruživé, vyznavačské řádky se téměř dva roky podobají jako vejce vejci. Řada jich je, hlavně zpočátku, psána ve verších. On touží a miluje. Ona odmítá:

„...Děšť, který před chvílí stříkal do světnice otevřeným oknem, přestal. A já si umiňuji, že budu v životě k jiným a hlavně k sobě tak tvrdým, jakous Ty byla ke mně. Amen. Pozdravuji Tě silně a vřele. Lev.“

Ví, že svými nezkcrocenými tužbami nesmí vyvolenou dívku obtěžovat, ví, jak je sobecké psát pořád jen o sobě, dělá to však znovu a znovu. Plačtivě, chvílemi dokonce vyčítavě; vzápětí vše ironicky shazuje, prosí za odpuštění. Jelikož Zdenčiny dopisy z té doby nemáme, nezbývá než Lvovi uvěřit, že je skutečně odmítán, respektive je mu přivolen status *kamaráda*.

V jiném milostném listu – to už se píše rok 1914 – se Lev Zdenu přece jen pokouší dohnat k „vysvětlení“, proč ho nemá ráda, aby se hned v příštím dopise zase bičoval, „stál-li on za takovou bolestnou a trapnou úvah a zda mu ona dokáže odpustit“.

Ale nakonec se dočká.

V lednu 1915 se Zdena Klíčnicková a Lev Blatný trochu nečekaně zasnoubí; jak zásnuby vypadaly, připomíná Lev Zdence ve „výročním“ dopise o tři roky později:

„Byl to zvláštní den, tolik dětské romantiky měli jsme oba v duši. Romantiky, v níž byla krása i touha, i trocha bolesti. Nebylo to blažené zasnubování dvou srdcí proniknutých jedinou láskou. Vždyť jsme měli takové *podmínky* – při zasnubování! Bylo v tom cosi krutého, jako při nerovném sňatku »z rozumu« u vdovce s holčičkou. A u Tebe – cosi chladného, zase rozumářského. Zbyla Ti nedotknutelná touha, čekání toho pravého muže, kterému budeš náležet aspoň svou krásou tělesnou, svou vášní. Uvěříme tomu kdy? A potom se stal zázrak. Našla's svého muže v tom, s nímž ses zasnoubila jen na polovici...“

Než se však ten zázrak stal, musel Lev narukovat.

Naštěstí do jiných míst, než kde umírají statisíce podobně mladých hochů v děsivých režích. Většinu času tráví nekonečnými přesuny mezi Tyrolskem, Haličí, Bukovinou, Sedmihradskem a Albánií. Když nepochoduje, muzicíruje. Pomáhá udržet morálku vojska.

Svou nejdůležitější bitvu vybojuje už 21. července 1915 v rakouském Innsbrucku, kde mu po sérii vyšetření přiznají lehký zánět pravého plicního hrotu a následně též status *mindertauglich* (méně způsobilého) vojáka, který může být připuštěn pouze k *leichte Dienst* čili lehké službě.

Že se k tomuto rozhodujícímu střetnutí chystal svědomitě, dokládá list ze 7. června:

„Jak jsem Ti psal, zítra jdu k marodvisitě... Přišel jsem teď z hostince Kirchbrünn. Tu mají takové speciality amolety. Jedna za 1 korunu. Dal jsem si jednu vřelou, na to 3 piva a asi 15 cigaret, které ještě dokouřím – ono mně to bude dělat dobře... Hned Ti napíšu, jak to zítra dopadlo.“

Dopadlo to dobře... „A kdybys chtěla vědět, jak vypadám, představ si člověka vy-

hublého, osmahlého a zarostlého. Zarostlý jsem kupodivu černě, ač jindy šedě... Říkají mně tu někteří Kristus.“

...

Jelikož válečná pošta chodí nepravidelně – Lev si v jednom dopise stěžuje s významnou zámlkou, že mu dopis z Brna došel tři dny po odeslání! –, vyvstane potřeba dosadit do vzájemné korespondence určitý řád. Aby bylo jasné, zda se nějaká pošta neztratila a na co vlastně odpovídat, začnou Lev i Zdena dávat dopisům jména – *Dante, Jerusalem, Fejfara, Ikaros, Hannover, Fakir, Chiméra, Opium, Beethoven, Caesar, Klíč, Eufrat, Chachar, Jaspis, Sokol, Isaiáš, Labyrint, Amoniak, Píseň, Rychtář, Ypsilanti, Zenith, Lastura, Telemach, Salamander, Ferrum, Videň, Nirvana, Gejzír, Fjord, David, Mikroskop, Žofín*...

Větší kreativitu při vymýšlení jmen projeví Zdenka; tím víc nás může mrzet, že většina dopisů, které posílá Lvovi na frontu, se ztratí. Naštěstí máme k dispozici její listy z posledního roku války, kdy Lev pobývá v sanatoriu v Jevíčku a mladá dvojice se už připravuje na společný život v míru. Ukazují, že dcera významného brněnského filantropa Arnolda Klíčníka je – na rozdíl od svého snoubence – vitální, praktická dívka; mimo jiné vede společnou pokladnu a posílá do Jevíčka pravidelné zprávy o pohybu peněz. Jak dospívá, její vcelku půvabný dívčí zjev nabírá víc a víc mužské rysy... a tato tendence se v příštích letech dále stupňuje. Nakonec i rozdychtěný Lev ji ve svých dopisech častuje spíše adjektivy „hodná, hodňoučká“, „věrná“, „veselá“ než „krásná“.

Když Zdenka stráví část února 1918 z donucení u kamarádky ve Velkém Meziříčí, napíše Lvovi:

„Budu hledět i zde být prospěšná, abych se později na těch 14 dnů nedívala jako na něco neužitečně prožitého.“

V rodině s tradiční linií mužské dominance, kde vyrostla po boku dvou starších bratrů, jsou úkoly ženy jasné dány a vše nasvědčuje tomu, že Zdena jim bude schopna dostát. Leoš, jak říkají Blatnému přátelé a blízcí, má ovšem daleko do pevné a sebejisté prostoty svého příštího tchána. Svou očekávanou roli osvědčuje především skrze časté, s potměšilou jemností servírované výtky, sugestivní a lehce vyděračské dotazy a záplavu milostných vyznání, nad kterou by se starému panu Klíčnickovi muselo udělat nevolno.

Vezmeme-li v úvahu, jak málo času spolu snoubenci až dosud strávili, mohli bychom přičítat tyto Lvovy výkony přirozeným obavám věčně nepřítomného milence a partnera. A přesto cítíme se Zdenou; třeba když čteme korespondenční spor o její herecké aktivity...

Zdena nadějně ochotničí, Lev v dálce je tím znepokojen. Zdena uznává, že styky s divadelní společností se nehodí pro zadanou ženu. V únoru 1918 nicméně dostane možnost hrát ve hře *Naše babička* mužskou roli Valentína Rabova... a je z té nabídky „jako u vytržení“.

Píše Leošovi dlouhý dopis, v obavách a pokoře žádá o jeho svolení, které nedostane.

Udělá to, co se od správné ženušky očekává:

„Četla jsem potřetí Tvůj dopis, oblékla se, vzala úlohu a šla ji vrátit.“

Po drobných peripetiích, kdy se zdá, že představení bez její účasti padne, má povoleno roli dozkoušet, ale to už pod tíhou výtek píše:

„Čím dál tím více mrzím se na toho prokletého Rabova a netěším se už ani trochu. Považuji to pouze za svou povinnost.“

Působí to na první pohled jako prkotina. Přiměje však Zdenu k reflexi, jež vypovídá cosi podstatného o vztahu „ženušky“ a „Lvíčka“ v příštích dvanácti letech:

„Budu nyní dlouho přemýšlet o těch dvou možných formách manželství. Dosud jsem si vždy myslela, že naše bude ta první – že my dva stvoříme jeden celek, jednu individualitu. Příliš jasně cítím, že já první začala jsem to bořit. A budu-li někdy chtít opět dosáhnout onoho ideálního stavu, pak zase já se budu muset silně o to přičiňovat... Lvíčku drahý, jsem velký hřišník a nevím, mohou-li kdy mé viny dojít odpuštění. Říkala jsem to vždy, že nejsem hodna tak velkého štěstí, ale nyní to cítím víc a více, že jsem třtina, která není schopna stvořit něco krásného. – Víím, mám Tvou silnou ruku, kterou Ty mně tak krásně podáváš. Ale domnívám se, že bys musel být bohem, abys to všechno dovedl ze mě sejmut a očistit mě. Nemysli, že je to snad nálada, světobol, co ze mě dnes mluví. Byla bych šťastna, kdyby to tak bylo. Ale dnes mohu říci zcela určitě, že ta tíha půjde se mnou až do našeho hnízdečka...“

...

Dohodnutá svatba proběhne v květnu 1918 bez ženicha, který je nečekaně převelen zpátky k útvaru do rakouského Hallu, ale pak už je po válce a mladí manželé si ve Zdenčině pokojíčku na Obilním trhu zařizují společné bydlení, „hnízdečko malé, ale hřejivé“.

O rok později, pár dnů před Štědrým večerem, se jim narodí syn.

Zdenka se ještě vzpomatovává z těžkého porodu a nad kolíbkou Ivanu Blatného už se sklánějí tři sudičky, které by Lev označil spíše za Moiry: ví, že přadleny osudu nejsou žádné vlídné tety.

Bude básník, řekne Klóthó. Jeho chůze bude vratká, pouť bezcílná, ale nikdy neztratí směr, dodá Lachesis. Zemře třikrát, aby se dočkal života věčného. Punktum. Podepsána Atropos.

Lev je mezitím vykázan z přetopené místnosti, takže zachytí pouze výrok první sudičky; i tak má dojem, že slyšel dost. Skutečné umělecké nadání je dar a prokletí. Nesmíš se jej zřící; ani to nejde. A budeš pít z toho zázračného pramene, dokud tě nezahubí...

Lev, který o životě umělce ví už své, je zkrátka sudby poslušen a malého básníka pěstuje jako begonii za oknem.

Když je doma, bere stonavě dítěto před vysokou knihovnu ve své pracovně a chlapec už v devíti letech překládá německé klasiky. Když si léčí souchotě někde v sanatoriu, píše Ivánkovi v dopisech pohádky a nabádá k řádnému papání a poslušnosti. A když je třeba přihnojit, je vždy po ruce někdo jako Bartoš Vlček, Čestmír Jeřábek, Seifert nebo Josef Chaloupka se svou světlou kšticí a faustovsky podmračeným výrazem. Ti všichni se při schůzích Literární skupiny, redakčních radách časopisu Host anebo prostě jen tak na kus řeči scházejí v prostorném bytě na Obilním trhu a střídají se v dvoukřídých dveřích jako svatí na orloji. Všichni ještě mladí, teprve adepti příští slávy. Houpou líbezná dítěto na kolenou a nestydí se debatovat v jeho přítomnosti o literatuře jako o věci života a smrti. Smrti, jak se má brzy ukázat, především.

Bartoš Vlček umírá na následky válečného zranění ještě před dosažením třicátých narozenin. Zanechá po sobě verše, které sedmiletý Blatný čte po pohřbu schoulený v otcově ušáku: *Den je mým tvrdým chlebem / a boj. / Vrhá se na mne s válečným pokřikem, / a to je k zbláznění smutná věc, / že zápasím / sám se svou duší.*

Josef Chaloupka se otráví svítiplynem o čtyři roky později; je mu dvaatřicet...

Jiří Mahen, který si hrával s malým Blatným na podlaze s perletovými knoflíky, se pro změnu v podkroví svého domku oběsí na šlích.

...

I Lev Blatný se vrací z války s podlomeným zdravím a s lehkým syndromem „ztracené generace“. Přesto, nebo právě proto, se vrhá do života s prudkostí, která jako by předjímala jeho brzký konec. Po válce rychle dokončí studia práv a v lednu 1920 nastupuje v Brně jako konceptní úředník u ředitelství Státních drah; ve stejném roce je v Redutě uvedena jeho aktovka *Hvězdnatá obloha*. Zároveň se začíná intenzivně věnovat hře na violoncello; vznikají první povídky a také se kulturně organizuje a umělecky podniká. Lev se podílí na rozjezdu nového literárního časopisu Host a v roce 1921 se stává prvním předsedou Literární skupiny.

Moravští i čeští autoři, soustředění v tomto expresionistickém sdružení, chtějí „nadiktovati realitě zákony lásky a dobra“, chtějí „po světě rozsévati lásku“ a založit „velké společenství duší a srdcí“, ale rychle se ukáže, že tak samozřejmá věc se neobejde bez jistých třenic; už v říjnu 1922 opouští skupinu Jiří Wolker se srozumitelnou námitkou: „Voláme-li k srdci, hledme, aby náš hlas v něm nezanikl, ale prošel jím, došel až do obou pěstí.“

V dopise dalšímu členovi Literární skupiny, Miloši Jirkovi, píše Lev Blatný po Vánocích 1922:

„Slyšel jsem o rozhořčení moudrých pražských pánů z Tribuny a jiných proti nám. Je to veselé. Nohy si za krk proto nedáme a doufám, že hubu taky nebudeme mít zašitu. Rád bych se už také jednou ohnal, ale k šlaku! začínají zase zrovna, když budu muset odjet na léčení... Ležím už měsíc, chytlo mě to zas. Tak odpusť, že Ti toho mnoho teď nenapovídám...“

Prvního ledna 1923 odjíždí do Beskyd a v Rožnově se léčí dlouhých deset měsíců. Zdena je zaměstnána v krámě svého otce, ale finanční situace mladé rodiny není nejlepší; odráží poměry v zemi. Babička Klíčnicková pomáhá Zdeně zvládat poněkud osamělé mateřství. Ivánkovi jsou tři roky a je to líbezný klouček, atmosféra na Obilním trhu má ovšem k idylce daleko. Klíčnickovi před dcerou nijak neskrývají své zklamání, terčem kritiky je pochopitelně především jejich zeť. Zdenka by se ráda vymanila ze závislosti na vlastní rodině, a tak se pokouší dělat impresária své přítelkyni Iloně Kurzové, klavírní virtuose.

Její proroctví o „tíze, která s ní půjde do rodinného hnízdečka“, se naplňuje.

Nemoci záhadného původu, migrény i problémy se žaludkem mají zřetelně ráz psychosomatických obtíží. Zdena obětuje vlastní vášně a radosti; odměnou je jí práce... a osamění.

Když to jde, snaží se vylétnout z klece ven.

Lev Blatný by musel být slepý, aby tohle neviděl. Nikdy nepublikovaná báseň z roku 1921 svědčí, že jistá empatie mu nechyběla.

*Vrátila se žena z cest
a bylo plno hluku kolem všech:
smích britký velkých měst
se sypal z jejich šatů,
neznámých tišin měkký vzdech
vyplul jak motýl z jejich pohledů.
Pohládla obrazy na přísných zdech,
srdce jí plesalo: Brzy zas odjede.*

...

Dvacátého prvního června 1930 Lev Blatný umírá v tatranské Kvetnici na tuberkulózu.

Na poslední společné fotografii, pořízené na schodech sanatoria, působí Zdenka Blatná v teplém kabátě velmi robustně, zatímco její muž má propadlé tváře a zdá se, že kdyby odložil svůj zimník, zbyly by jen ty velké oči...

Kdysi – ale to už je hodně dávno! – napsala Zdena svému Lvičkovi, že je „třtina, neschopná stvořit něco krásného“. Třtinou se ale ukázal být spíše její muž. Možná se domníval, že krása se dá stvořit slovy. Zdenu o tom nepřesvědčil. Korespondence a další záznamy z let, kdy se jeho zdravotní stav dočasně zlepšil, svědčí o střízlivé náklonnosti, kterou k sobě oba manželé chovali, přestože ideu o „jedné individualitě“ nikdy nenaplnili.

Zbylo tu dítě, první článek dlouhého řetězu smělých plánů. Ivuška, hošiček, chlupánek, zahrnutý korespondenční péčí.

Poslední dopis svému desetiletému synovi poslal Lev Blatný dva měsíce před smrtí:

„V Brně už je jistě hodně jara,“ píše zvesela, „sem do kopců ovšem leze pomalu. Ale přece mně tu na stole voní pár fialek... Ty teď užiješ víc volna, vid', když už nemáš klavír. To sis oddechl, šohajičku. No, je to tak jistě lepší. Je to hezké, když si člověk může zahrát, ale životní nutnost to není...

O sobě Ti mnoho psát nebudu, protože mám den jako den stejný. O půl osmé ranní mně přinese služebnictvo snídaní. Potom mně připravují lázeň. Když je džbán – chci říci basén plný, jdu do koupelny a pořádně se vykoupu. Bohužel proplavat se nemohu, protože basén je trochu malý. Po koupeli přijde holič – Američan (p. Gillette) – a oholí mne. Načež se obleču do některého ze svých mnoha oděvů a činím malou procházku komnatami svého apartmentu, naslouchaje symfonickému orchestru, který jest pořádán ve zdejších zahradách. Někdy vystupuje p. Drozd, p. Kos, sl. Pěnkava a jiní mně neznámí umělci sólově. Zatím nadejde hodina přesnídávky a já odcházím do mlékárny, abych se nasytil mlékem a chlebem s máslem. Pak zase odejdu do své pracovny, kde očekávám poštu. Když přijde pošta, musím přečíst všechny dopisy, což dá hodně práce. Když jsem se dost napracoval, jdu do klubu číst noviny. K poledni si obléknu smoking nebo pyjamo (podle toho, kam jdu a jaký mám hlad) a jdu do Imperial-Hotelu na oběd. Někdy do restaurace u Hubeného vrabce. Opuletní obědy Ti nebudu popisovat. Zkrátka – odcházím domů, abych si ve své ložnici zdříml. Na svačinu chodím do Fabiano-kavárny a někdy si zajdu potom ještě do elegantní stříbrné cukrárny firmy Nudentius. Jsou tam báječné lahůdky; když je mlsáš, máš náhle dojem, že jsi v nádherných sálech, kde všechno voní a zní lahodnou hudbou. – Potom jdu do knihovny a čtu různé knihy. Na večeri chodím různě. K večeri mám na vybranou sedm jídel; každý den si tedy něco vyberu. Za týden se to opakuje. – Do barů nechodím ani do divadla nebo na koncerty. Po večeri čtu nebo píšu dopis jako teď Tobě, můj chlapečku. Tak nemám se dobře? Posílám Ti a mámě moc pusinek a pozdravů, – rozdělte se.

Tvůj táta.“

OTISKY |

Ivan Blatný ten příběh dopoví v Anglii o padesát let později, když napíše:

V Květnici na Slovensku zaplaven květy / Převzli ho v holé rakvi do Brna, na pohřeb mu dali ozdobnou / Na pohřebních vozech jsou stříbrné ornamenty, kůň má chochol / Co se mě natrápili v obřadní síni Ústředního hřbitova

A k tomu přičiní drobnou, ale zajímavou poznámku: v roce úmrtí Lva Blatného vydává Jan Zahradníček sbírku *Pokušení smrti*, Halasův *Kohout plaší smrt* a Vladimír Holan to celé uzavře knihou *Triumf smrti*.

V *Tvaru* se kupí polemiky nad textem, který jsem publikovala společně s Janem Němcem a Janou Šrámkovou. *12 odstavců o próze* rozproudilo debatu, a to jsme chtěli. Mám radost z toho kvasu i lehké nalkvašenosti. *7 tezí* Kamila Boušky se krásně obejde bez těch našich, souvisejí s nimi jen zdánlivě. Nejde o dialog, spíše o vznícení po dotyku s naším textem, nezabývá se stereotypy v reflexi prózy, ale obecnými předpoklady tvorby, což Jana Šrámková naprosto přesně, jasně, a podle mě argumentačně neprůstřelně pojmenovala. Jenomže Pavel Janoušek objevil jistá nechráněná místa a napsal o nich v článku *Fénix z provozu nepovstane aneb Kritika zázraky nečiní*. Vlastně se mi líbí jeho ironie, jisté pasáže „Odstavců“ skutečně mohly vyznít příliš pateticky a ani nepopírám, že v sobě určité paradoxy obsahují. Odmítám ovšem tvrzení, že text vznikl veskrze proto, abychom upozornili na sebe a na kvality svých textů, a že bychom nejraději četli recenze od kolegů prozaiků, podobně jako básníci čtou recenze od kolegů básníků. Nic takového ovšem v textu nezaznělo. Stejně jako nezaznělo, že recenzenty vidíme jako nepřátele. Z čeho to pan Janoušek vyčetl, nevím. Navíc jsme recenzenty přímo rozmazlování, osobně si opravdu nemáme nač stěžovat. „Odstavce“ nejsou žádnou stížností z marnivosti nebo prospěchu, jsou výsledkem dlouhodobého pozorování, které není projevem nějaké křivdy a nepřátelství, nýbrž snahy něco změnit. Možná to považují za vůbec nejpalcivější

problém českého literárního provozu, autory z toho nevylímaje – neschopnost se nad negativní kritiku povznést, přijmout ji nebo odmítnout bez pocitu zášti a obviňování z oportunismu. Jenomže to je věc postoje a snad až víry v bezúhonnost druhých. Bez toho k porozumění nedojdeme.

Moudře k celé věci přistoupila Božena Správcová. Její bytelná zpráva o praxi literárního provozu je analýzou střízlivou a velice konstruktivní. Jde o to vybědnout z průměrnosti a amatérismu a navrátit se opět k textu samému. To byla koneckonců prvotní pohnutka k napsání „Odstavců“. Nynější díl mé rubriky vlastně tento problém dokonale odráží. Valnou část mého textu zabírá polemika s polemikami a k textu, o kterém jsem chtěla psát a který mi vlastně připadá jako dokonalá odpověď na zmiňovanou debatu, se doštávám v samém závěru. Zatraceně! Už se pravděpodobně nezmůžu na nic jiného než na pár citací, neboť tou knihou je text z roku 1973, esej **Rolanda Barthes** *Rozkoš z textu*, který v překladu Olgy Špillarové v roce 2008 vydala Triáda. Jako by Barthes tu naši debatu s pobavením sledoval: „*Spisovatel může také přestat psát literaturu a oddat se spisování tezí, stát se intelektuálním teoretikem a promlouvat napříště jen z morální pozice, očištěné od smyslnosti jazyka.*“ Jenomže k čemu by byl takový život? Jen obhajovat teze, ztezovitět, zkornatět, nebýt už „*ne tak docela myslitel a ne tak úplně frázista*“, ale být zcela myslitel a zcela frázista, nesmět už „*dosáhnout*

slasti ze znetvořeného jazyka“, nepocítit rozkoš z psaní, jež je „*svěží, pružné, vlhké, zrnité a pohyblivé jako čenich zvířete!*“ Psaní i čtení bez rozkoše – tak se mi dost často jeví ten náš literární provoz. Líbí se mi Barthesova představa, že kritik popisuje svou rozkoš z četby, líbí se mi představa rozkoše jako kritického principu. „*Rozhodnu-li se posuzovat text z hlediska rozkoše, nesmím podlehnout nutkání říkat o tom kterém, tenhle je dobrý, tamten špatný. Ne: žádné stupně vítězů, udílení cen, kritická ocenění, implikující vždy společenský rozměr, taktický záměr, alibismus. Žádné dávkování, odměřování. [...] Text (podobně jako zpěv) mě může přivést jen k jednomu úsudku beze všech přívlastků: To je ono! Či přesněji: Pro mě to je ono!*“ Jenomže vzdát se zdání objektivity je tak strašně těžké!

Tak, a už se nad tím nemohu více zamyslet, neboť nutně potřebuju prostor pro tento citát:

„*Čtěte pomalu, čtěte všechno v Zolově románu, a kniha vám vypadne z rukou; čtěte rychle, útržkovitě moderní text, a kniha zneprůhlední a uzavře se vaší rozkoší. Rádi byste, aby se něco stalo, a ono se nestane nic, neboť co se děje jazyku, neděje se ve vyprávění, co se ‚stane‘ a co odestane, se odehrává mezi břehy, v mezidobí slasti, v objemu jazyků; nikoli ve sledu či chronologii, nýbrž ve výpovědi jako takové. Nehltat, nepolykat, ale přežvykovat, pást se, znovunalézt v četbě dnešních autorů požitek z dávných dob: být aristokratickými čtenáři.*“

Ivana Myšková

vším jeho pomníky Karla Hašlera na Starých zámeckých schodech v Praze a Františka Ulricha v Hradci Králové.

Seifert vzpomíná na pobyt ve svém rodném domě ve sbírce fejetonů *Hvězdy nad Rajskou zahradou*, která byla inspirována vůní stejnojmenné zásobovací zahrady na rozhraní Bořivojovy ulice a Riegrových sadů. V těsné blízkosti, a to na budově někdejšího žižkovského gymnázia ve Vlkově ulici č. 31, se nachází druhá pamětní plaketa s přidruženou deskou hlásající: „*V letech 1907–1912 navštěvoval tuto školu český básník Jaroslav Seifert, nositel Nobelovy ceny za literaturu.*“ Bronzová deska ve tvaru obráceného vějíře, ozdobená vyrytou signaturou spisovatele, nese klasicky pojaté poprsí s podobiznou básníka mající vážný výraz. Odhalena byla roku 1993 ku příležitosti přejmenování zdejšího vzdělávacího ústavu na Základní a mateřskou školu Jaroslava Seiferta.

Vladka Kuchtová

Na konci března dominovaly literárnímu životu v řadě měst oslavy 100. výročí narození „největšího českého spisovatele druhé poloviny dvacátého století“ – jak Bohumila Hrabala otituloval ve svém článku pro *Lidové noviny* (29. 3. 2014, str. 21) Jiří Peňás. Na různých scénách (knihovny, divadla, literární kavárny, knihkupectví apod.) se četlo z Hrabalových textů, hrála se divadelní představení na motivy z jeho knih, vzpomínalo se na osobní setkání s ním a ťukalo se na jeho počest půllitry neodmyslitelného piva. Redaktoři a spolupracovníci *Tvaru* několik z těchto oslav navštívili a nabízejí vám malé resumé v podobě krátkých reportáží.

OD ŘEHOUNKA K MARYSKOVI A ZPĚT (Nymburk, Poděbrady, Kersko)

Město Nymburk, ve kterém Bohumil Hrabal strávil značnou část dětství a mládí, se přirozeně ke „svému“ velikánu hlásí. Posledním gestem byla instalace dřevěné sochy spisovatele na nymburském náměstí Přemyslovců. Letošních sto let od narození spisovatele město využilo k celé řadě akcí. Besedy, křty, divadlo... Snaží se vrchovatě. K podobným aktivitám úspěšně podnítilo i jiná města: Prahu-Libeň, Dobrušku a Hrabalovu rodnou Polnou u Brna. Kulturní život už se pár týdnů točí kolem Hrabala. Jedním z hybatelů hrabalovských událostí je spisovatel Jan Řehounek z Nymburka. Ten ví o Hrabalovi dost a může se pochlubit jakýmsi bonusem, neboť Hrabala osobně znal a zažil s ním pár pamětihodných chvil. Tyto zkušenosti dává k dobru na minuturné po městských knihovnách převážně v Polabí. Měl jsem možnost navštívit jedno takové posezení v Poděbradech. Jestliže je u někoho slovo „beseda“ paralelou nudy, Řehounek tuto obavu rozptýlil. Fakta i rarity ze života spisovatele měl v malíku, a jakmile hrozilo sklouznutí ke školnímu výkladu, včas osvěžil asi tucet diváků (včetně hloučku studentek střední školy) nečekanou historkou. Byl jsem rád, že jsem si mohl také doplnit některé méně nápadné zajímavosti jako například tuto: Koncem roku 1949 se uskutečnila akce, je-

foto Milan Richtermoc

Jan Řehounek

jímž cílem bylo nahnat úředníky na brigády do fabrik a hutních závodů. Los padl na Hrabalova kolegu z národního podniku Obchodní domy, ale Hrabal se – zřejmě chachaje nový zdroj příběhů – dobrovolně přihlásil na manuální dřinu místo něj... O úspěchu pořadu svědčilo to, že diváci i po dvou hodinách byli připraveni hltat další a další vyprávění o klasikovi. Z publika padaly dotazy a neřídka i spontánní poznámky přítomných pamětníků. Nutno podotknout, že Řehounek se věnoval Hrabalovi i ve vlastních publikacích. Naposledy v roce 2012 knihou *Nymburkem ve stopách Bohumila Hrabala*. Turné vzpomínek na Bohumila Hrabala stále pokračuje, 15. dubna bylo možné navštívit je v Lysé nad Labem a poslední díl je nahlášen na 6. května do Řehounkova rodiště v České Lípě.

Město Nymburk si ovšem na stoleté jubileum schovalo ještě jeden trumf: křest souboru sedmi dopisů, které Bohumil Hrabal směřoval na svého zřejmě nejdůvěrnějšího nymburského přítele Karla Maryska. Odehrál se 19. března ve foyer Hálkova divadla v Nymburce. Hrabal a Marysko spolu „pekli“ od gymnaziálních let; básník, výtvarník a hudebník Marysko byl jediný,

foto Aleš Misař

Křest s Maryskem, zleva: M. Dyrynk (zády), T. Mazal, B. Sýkora a další čestní občané Nymburka

s kým Hrabal udržoval pravidelný dopisní kontakt. O vydání této bibliofilie se postaral Maryskův synovec a dlouholetý profesor nymburského gymnázia Bohuslav Sýkora. Ten zároveň s chutí zavzpomínal na vylomeniny svého strýce, kterého Hrabal vylíčil jako „zatoulaného moderního anděla“. Pro spolupráci se podařilo získat známého výtvarníka Jiřího Anderleho, který pro každý ze tří set výtisků bibliofilie vytvořil jednu originální grafiku. „Setkal jsem se s géniem a přitom velmi skromným člověkem, například mi zavolaal, že si není jist jednou grafikou, a ptal se mě, zda bych mu ji neschválil,“ zmínil se Sýkora o spolupráci s Anderlem. Na večeru nechyběl „hrabalolog“ Tomáš Mazal, který vypomohl ediční práci. Básník Jiří Teper poté přečetl vybraný a velmi obšírný Hrabalův dopis a podal jej tak živě, jako by se Hrabal ocitl mezi námi. Skutečně jsme jej poznávali – výbušná obrazivost, žonglování tématy, ale ne beze smyslu, filosoficky podložený humor a souvětí bez tečky. Přitom šlo „jen“ o dopis kamarádovi jednoho pošmurného říjnového dne roku 1975. V paměti mi z něj utkvěla jedna kouzelná věta: „Kdybych měl dceru, chtěl bych, aby se narodila z pивní pěny.“ Zájemci o bibliofilii si musí pospíšet; náklad

tří set výtisků je možná už teď rozebrán a k dostání je pouze v Nymburce.

Tím ale kulturní kolotání kolem Hrabala neskončilo. Na své si přišla i Hrabalovým „kočenkám“ zasílbená osada Kersko, kde se 29. března křtila publikace *Slavnosti sněženek – lidské osudy a odhalená tajemství v Hrabalově Kersku*, kterou její autor Bronislav Kuba vydal letos vlastním nákladem. Kniha zaostřuje na skutečné postavy místních, které byly Hrabalovi inspirací pro jeho novelu, a je doplněna o rozhovory s herci ze stejnojmenného filmu Jiřího Menzela. Svůj díl do mlýna oslav přisadili i nymburští ochotníci, kteří v tyto dny zkoušejí Řehounkovu dramatizaci Hrabalovy povídkové knihy *Harlekýnovy miliony*. Premiéra se chystá na 7. května v Hálkově divadle Nymburk. Oslavy Hrabalovy stovky jsou ovšem záležitostí celostátní, a nikoli krátkodobou, takže čtenáři, obdivovatelé, milovníci a jiní zvědavci si mohou najít nejbližší dostupné místo i událost. Kalendář veškerých hrabalovských akcí naleznete vcelku na webové adrese: www.hrabal-nymburk.cz.

Aleš Misař

KABARET HRABAL (Brno)

V brněnském Dělnickém domě v Hrabalově rodných Židenicích se uskutečnilo 26. března divadelní představení *Kabaret Hrabal*, jež mělo premiéru v září 2013. Režie pro Divadelní studio Marta – platformu pro studenty brněnské JAMU – se ujal Hrabalův „dvorní režisér“ Ivo Krobot. Kabaretové pásmo, pocta tomuto velikánovi, milovníkovi života a lidství, bylo poskládáno jak z notoricky známých motivů Hrabalových stěžejních knih (lascivní razítkování prdelky mladé výpravčí či milostné rozpaky Jana Dítěte v roli „čistokrevného árijce“ z *Ostře sledovaných vlaků*), tak z téměř neznámých textů (divadelním jazykem zpracované Hrabalovy básně). Celou mozaiku poezie a prózy pak kořenily prostupy; inscenované pochvalné i hanlivé proslovy čtenářů (morytáty), jakož i dobové záznamy přímo ze spisovatelova života. Když se na plátně náhle objevila „mistřina kázající hlava“, rozhostilo se ticho. Tato intermedialní intervence jako ozvláštňující prvek se ukázala být šťastnou volbou. Navozovala totiž pocit gradující melancholie, která kulminovala v závěrečné scéně nahozením mistrovsky sebevraždy. Představení vyzdvihovalo Hrabalův smysl pro erotiku. Přínosem bylo, že se uznávaného literáta snažil

genderově vyvážený herecký tým (pět herců a pět hereček) ukázat také z druhé strany – jako „lascivního prasáka“. Bohužel ale vulgární scénky nešlo „dětem“ s očividným nedostatkem zkušeností věřit. Ovšem i když pronášená slova působila nemístně a ohrožující, diváci se smáli, protože „to“ znali; nejen z knih, ale také z filmů. Jednou z nejsilnějších scén bylo hromadné trhání knih na jevišti. Celkově však představení působilo jako laciná hudebně-dramatická estrá-

da s tanečními prvky, jako roztržštěná mozaika z obrazů-scén bez dějového pojítka či logické kontinuity. Mladí herci v dobových kostýmech vypadali na jevišti s minimalistickou scénografií (věšáky na oblečení k víceúčelnému využití) unyle; přes střídání žánrů situace splývaly do monotematické, s přestávkou skoro tříhodinové nudy. Ještě že se čepovalo Hrabalovo oblíbené plzeňské! Rozehrála se tak poetika Dělnického domu; prostí lidé, kteří se dívali na jeviště

jako do zrcadla, jsou i po sto letech stále stejní. Jako se Hrabalovi dařilo vypíchnout nešvary „prosté“ lidské společnosti, i přede mnou se vyjevila poezie všedního života: „Ona má pivo ve skle, a ne v kelímku... Kde to asi vzala?“ Nedokonalé lidské vlastnosti jako například závist nezbyvá než přijmout s nadhledem laskavého humoru stále živoucího Bohumila Hrabala.

Andrea Vatulíková

foto Vero Bleson

Známa scéna z *Ostře sledovaných vlaků*

Scéna hromadného trhání knih

**DNES SE PIJE NA PANA HRABALA
(Nymburk, Praha)**

Tato podmanivá větička zazněla v areálu nymburského pivovaru v pátek 28. března mnohokrát, nebyl jsem jediným návštěvníkem, připraveným zaplatit za čerstvě naražený speciál, který tu uvařili na počest stého výročí narození B. Hrabala. Dobře držel pěnu a byl ve všech ohledech šmakovný, chutnal by nejen Hrabalovi samotnému, ale jistě i Jiřímu G. Růžičkovi. Akce přitáhla něco přes stovku lidí, především místních, a příjemně komorní atmosféra (ve srovnání např. s daleko masovějšími nymburskými pivními slavnostmi) by se dala přirovnat ke křtu knihy či autorskému čtení méně známého autora v nějaké zastrčené kavárně. I v Nymburku se po křtu jubilejního ležáku četlo, v pivovarském sklepení (což je pro čtení mimochodem úžasný prostor, jen je tu trochu frišněji), jak jinak než z Hrabalových knih: jako první vystoupili kmotři piva Jaromír Hanzlík a Oldřich Vízner (oba si totiž zahráli ve filmové adaptaci *Postřižín*), následování dalšími čteci z řad plebsu. Cestou domů, dosti klopotnou, jsem si co mantru opakoval jeden vyslechnutý citát z Hrabala: „*Tak jsem zbědovaný pivem a prací...*“

Hrabalova pamětní deska
a jubilejní ležák

Ani o den dříve, ve čtvrtek, si v pražském knihkupectví Luxor nedovolili ignorovat nerozborné spojení Hrabala s pivem, na křtu výpravné knihy *Hlučná samota* tak bylo do plény dáno pár desítek postřižinských lahůček grátis, nymburští pivovarníci se velmi

Ondřej Kunc jako Bohumil Hrabal

příhodně pláclí přes kapsu, když už jde o tak významné jubileum. A jak trefně okomentoval přítomný básník Jonáš Hájek: „Vida, jak to tu to pivo dokáže polidštit.“ (A vskutku, v tu chvíli jako by Luxor ztratil něco ze své obvyklé obludnosti.) Editoři knihy, jinak pracovníci Památníku národního písemnictví, Petr Kotyk a Tomáš Pavlíček, spolu s odpovědným redaktorem Tomášem Dimterem z nakladatelství Mladá fronta, měli hezky připravené projevy, mluvili plynule, uhlazeně a vytříbeně – a naštěstí nepříliš dlouho. Bylo zjevné, že ještě nedávno měli připravované knihy plné zuby, ale teď už je ono martyrium za nimi, i užívají si dovršeného díla, ba sem tam dokonce zavtipkují, např. na účet méně otužilých kolegů, kteří náročnou přípravu knihy odstonali. Petr Kotyk knihu pokřtil netradičním trojitým *Krleš!*, žel samotný akt jsem neviděl přes hradbu z těl profesionálních fotografů; těm se celá akce smrskává na pouhých pár vteřin, kdy jde o vše. Jak úlevné je pak vědomí, že tu člověk není pracovně...

Michal Škrabal

**SCÉNICKÉ ČTENÍ
(Louny)**

Milý Bohumile, vydala jsem se za Vámi do města Lawn (jak by napsal Emil Juliš),

Lounští knihovníci – pábitelé

abych popatřila Vašeho ducha, an zaplňuje tamní knihovnu. Co knihovnu – její dvorek či spíše atrium, které se v páteční podvečer 28. března proměnilo v improvizovaný hostinec U Zlatého tygra pod širým nebem. Nechyběly džbány plné zlatavého moku ani okurkáč napěchovaný utopenci a samozřejmě ani pohledná hostinská, do níž se převtělila knihovnice Ilona Konířová. Bohužel nenalávala pivo publiku, ale pouze účinkujícím, anžto byla součástí představení. Mezi námi, Bohumile, ono to zase až tak nevadilo. V atriu byla totiž pořádná klendra, takže než pít studené pivo, raději jsem si doběhla do přilehlé kavárničky pro horký závorový čaj s medem a na Vaši počest z něj usrkávala. No, řeknu Vám, předchází Vás různé pověsti, ale že byste byl milovníkem sprostónárodních písniček typu: *Co mi to vytejká z močový roury / co jsem to zas chytil vod řáký coury...*, které se na navození echt hospodské atmosféry linuly jedna za druhou z reproduktorů, to mi k Vám jaksi neštimovalo, ale nešť! Tenhle podprahový úvod jsem nakonec ve zdraví přečkala při četbě jídelního lístku, na němž byla uvedena jako specialita dne *Bohumilé čtení aneb Knihovníci pábitelé*. A byla na něm uvedena i jména těch, kteří připravili potřebné ingredience, jakož i jméno šéfkuchaře (Jan Grunt), jenž podpisem ručil za svou práci. No a pak jste

konečně přišel na scénu Vy v podání knihovníka Ondřeje Kunce. Měl jste na sobě modrý plášť a v náruči jste nesl psací stroj – starou dobrou underwoodku. Láskyplně jste jej postavil na hospodský stůl a začal vytukávat text, který jste se nám jal ihned předčítat. Dle mého soudu jste měl být hlavním chodem, ale na jídelním lístku jste byl uveden pouze jako jedna z příloh. Nevadilo Vám to? Inu, nejspíš ne, o takovou prkotinu byste se zřejmě nehandrkoval. V hospodě jsou si všichni rovni, což bylo vidět, když si k Vám pak přisedl zbytek osazenstva knihovny. Ťukl jste si s nimi svým püllitrem a pustili jste se jeden přes druhého do tolik proslaveného pábení, byt čteného z Vašich knih. Poslouchala jsem to ráda, to jo, dobře se přitom vzpomínalo na normalizační časy, které jste svým psaním dokázal prosvětlit jako málokdo, ale víte Vy co? Úplně nejvíc mě kdysi tam někde u srdíčka vzala Vaše *Krásná Poldi*, básnická skladba ze sklonku padesátých let, která se do mě hladově zahryzla a způsobila mi bolest jako žádný jiný Váš text. No jo, jenže všichni melou pořád dokola jen o *Pábitelích*, *Slavnostech sněženek*, *Postřižínách* a tak, a ani ve městě Lawn si na *Krásnou Poldi* nikdo nevzpomněl. Škoda. To by pro mě byla ta pravá delikatesa, za kterou bych dala óbr tringelt!

Svatava Antošová

HORRORY ROKŮ |

Patrně nejvýznamnějším dnem na přelomu dubna a května je starý keltský a rovněž dělnický svátek **1. máj**. Tento svátek, počátek světlé poloviny roku, slaví milovníci keltského ritu pod názvem Beltaine – a co si budeme povídat o Zemích českých, zde se říká, že každý druhý je tu Kelt. Velice zajímavý zvyk v tento den spočívá v tom, že keltské amazonky si umyjí (sic!) obličeje, vztyčují se falické májky, milenci svými spastickými pohyby kypří půdu a do puklinek v kamenech se lije mléko jako dar „vznešenému národu“ (William Butler Yeats hovoří o vznešených, Arthur Machen o malém národu). Vedle břízy jsou vhodnými rostlinami břechtan, hloh, jeřáb, rulík zlomocný, růže, šťovík, tavolník, vstavač – jak vidno Mácha v kostce vystihl povahu Prvního máje: je oslavou života (vstavač) i smrti (rulík). Jistě každé duši romantické se vybaví nesmrtelné první verše *Máje* „*Kurranokoru joi – sacuki sakudžicu*“ (pro ty méně vzdělané: *Byl pozdní večer – první máj*).

Je-li řeč o elfech, každý si jistě vybaví půvabnou Arwen Undómiel, v našem kalendáři máme rovněž jednu půvabnou – když ne elfku, jistě půlelfku – Charlotte Brontëová se narodila **21. dubna** roku 1816 (pro ty, kteří chtějí být trendy – Charlotte Brontë). Svůj merveillesní román *Jana Eyrová (Jana Eyre)* vydala v 31 letech. Zajímavá je vazba mezi fikcí a realitou. V roce 1866 byl guvernérem Jamajky

(odkud pocházela Rochesterova šílená choť) Eyre, který zatočil se vzbouřenými otroky tak brutálně, že britská koruna jeho počínání odsoudila, ale kupodivu řada vzdělanců a umělců, příkladně John Ruskin, Charles Dickens nebo Alfred Lord Tennyson jeho počínání bránila. Takové věci jsou sice zajímavé, ale to nic nemění na tom, že Jana Eyrová je holka férová.

22. duben oslaví bujaře francouzští symbolisté a čeští surrealisté – narodili se Odilon Redon (1840) a Vratislav Effenberger (1923). Jistě se vám vybaví kongeniální album *noirs*, které Redon vytvořil k povídkám E. A. Poea, najmě pověstnou grafiku *Oko jako podivný balón pluje k nekonečnu*. Ve své autobiografii Redon přiznává, že obrazy vznikly, aniž by z Poea souvisle přečetl jedinou povídku. K Effenbergerovi si dovolím jen tuto noticku: Ačkoliv se při práci mezi druhy surrealisty zabýval metodou, jak vše zamlžit a zvědečtit (dovolávám se svědectví pana Švába), zdá se, že sám měl rád ve věcech jasno. Imaginativní tvorba se člení do dvou protikladných principů – principu identity (karikatura) a principu analogie (*Král Ubu*). Vida, jak pěkně si to rozdělil.

23. dubna roku 1836 vyšel díky finanční subvenci pražského pekaře Hynka Khomma (nar. 1790), vlastence, jenž neúnavně pátral po lebkách popravených českých pánů, *Máj*.

26. dubna 1841 se narodil Julius Zeyer, básník, se kterým si vůbec nevím rady (a přece bych mu rád přišel na chuť). V tento den se rovněž narodili zahradník a filosof Ludwig Wittgenstein (1889) a svojský umělec Alén Diviš (1900), jenž své křestní *nom de guerre* zvolil podle jména svého oblíbeného básníka a povídkáře (hádejte kterého). A ještě vám nedám pokoj s 26. dubnem. Tento den jako by přitahoval tragédie. Posuďte sami: Marseillaisa (1772), Guernica (1937) a Černobyl (1986).

28. dubna před 225 lety se Fletcher Christian postavil kapitánu Blighovi, důsledkem jsou tyčinky Bounty, nedostatek chlebovníku v koloniích, velkolepé literární a filmové eposy (zvláště ten, kde se kroutí prdelka Mela Gibsona) a na naše poměry poněkud pedofilní komunita osadníků na ostrově Pitcairn (doporučuji vyhledat si překrásný blue ensign tohoto ostrova, respektive souostroví).

30. dubna by oslavil 131. narozeniny Jaroslav Hašek (1883). Společně s přítelem Ladislavem Hájem napsali v roce 1903 sbírku básní *Májové výkřiky*. Tato knížka vyšla před několika lety jako příloha *Tvaru*. Příznačné je, že Hašek tuto básnickou persiflaž připisoval svému jmenovci, lyrikovi Romanu Haškovi, což zmatlo i Ivana Slavíka.

30. dubna 1930 se narodila autorka libret příběhů povedeného *Čtyřlístku*. Te-

prve Ljuba Štíplová vnesla do jejich příhod švih. V čísle 5, které si ještě psal Jaroslav Němeček sám, říká Bobík: „*Ať je ze mě prasátko, jestli...*“ Taková takorčka sterilní upjatost by podle mého zarazila i sbor na americké křesťanské škole.

1. květen, jak bylo řečeno, je dnem světla i stínu. 1. května 2004 vstoupila ČR do EU.

2. května 1859 se narodil Jerome Klapka Jerome. Stojí za to přečíst si též jeho *Tři muže na toulkách*, už jen kvůli poněkud kontroverzním výrokům o Němcích a Česích. Pokaždé si nad podobnými výroky říkám: „Ach, že mě máma nepolkla, když už nejsem Angličan!“ O sedm let později se narodil Gottfried Benn. Z jeho nervního díla mě personelně nejvíce enervuje výrok o „progresivní cerebrialisaci“. Benn k tomu napsal: „*Člověk si pořád musí něco myslet, jinak sám se sebou nevydrží.*“ Není to, ach, není to děsivé?!

4. května 1949 se narodil anglický spisovatel Graham Swift, autor u nás známého románu *Země vod* (česky vyšel deset let po originálu v roce 1993), v němž – mimo jiné – vyličil zákrok andělíčkářky takovým způsobem, že bych si to děcko snad raději nechal. Poučení? Inu, zůstat nepoučitelným.

Patrik Linhart

Zrovna když Suislep vcházel do obchodu, narazil ve dveřích na svého starého kama-ráda ze studií Tonyho Harkmetse. Ten se hrnul k východu, ověšen dvěma naditými síťovkami. Jakmile spatřil Suislepa, za-stavil se a spráskl udiveně rukama. Sí-ťovky se rozhoupaly jako žerdě pod dlaněmi tlustého gymnasty.

„Ty, Suislepe!? Servus, starý brachu.“

„Servus, servus,“ odpověděl Suislep bez zvláštního nadšení a chtěl jít dál, ale Hark-mets to nepřipustil, zatarasil mu cestu hrudí. Měl opálenou a bezvousou tvář, de-centně voněl a vůbec vypadal velice dobře.

„Sto let jsme se neviděli! Jak žiješ?“

„Pořád stejně,“ řekl Suislep. „Obyčejně.“

„Nikoho z našich jsi neviděl?“

„Jen sem tam někoho – a kde bych je taky viděl? Všichni jezdí autem...“

„No právě, v tom to je, že všichni jezdí autem!“ souhlasil Harkmets. „Vždyť já taky. Když se dostanu do Estonska, sedím věčně za volantem... Dnešní doba je tak uspě-chaná... Proto jsme se nepotkali. Až tady, ve dveřích krámu.“

„Jo, do krámu se ještě autem nesmí,“ řekl Suislep jízlivě. On sám auto neměl. Harkmets se zasmál.

„Ano, do krámu ještě naštěstí auta ne-smějí. Co vlastně děláš?“

„Ále – co o tom teď tady, mezi dveřmi...“ stisněně řekl Suislep. „Neseš těžké tašky a zřejmě máš naspěch...“

„To je vlastně pravda,“ souhlasil Hark-mets. „Ale poslyš, přijď někdy na ná-vštěvu. Třeba hned zítra. Co říkáš? V pátek letím do Chile, ale zítra mám úplně volný večer. Hodíme řeč, napijem se kořalky – jako za studentských časů! No co ty na to, dlouho nebyla příležitost...“

„Nevím,“ zaváhal Suislep. „Myslíš?“

„Já nemyslím, ale jednám! Přijď – a konec řečí!“ prohlásil Harkmets, udal svou adresu, vesele mrkl a spěchal na par-koviště. Suislep šel do obchodu pro půlku chleba a krabici ovesných vloček. Setkání bylo tak nečekané, natož pozvání na ná-vštěvu. Suislep nebyl už dávno u nikoho na návštěvě. Ačkoli v jistém smyslu přece jen ano, u souseda Vårdiho, který byl nemocný a nesměl se namáhat, a tak když pral, musel mu Suislep vyndat prádlo z pračky a pověsit ho na šňůry nad vanou. Pro Vårdiho to bylo moc vysoko. Na oplátku si u něj směl Suislep prát i svoje prádlo, sám totiž pračku neměl. To však nebylo chození na návštěvu, k Vårdimu chodil kvůli práci. Pozvání od Harkmetse bylo něco docela jiného.

Harkmets byl vůbec v každém směru úplně jiný než Vårdi. Byl bohatý a slavný. Psalo se o něm v novinách, ukazovali ho v televizi. Za studentských dob bydleli spolu na koleji, v jednom pokoji, bratrsky se dělili o pečené brambory i o poslední láhev piva, později se však jejich cesty roz-dělily. Harkmets se rychle proslavil, občas jezdil do ciziny, točil televizní pořady a filmy, ale se Suislepem to šlo pomalu z kopce. Ne proto, že by snad pil nebo žil nemravně. Jak by taky mohl pít, vždyť na to neměl peníze! Žil velice skromně, živil se kaší a nudlemi. I když svým způsobem kaše a nudle uspiší pád na dno stejně jako alkohol. Suislep znal jednoho opilce, ko-legu ze studií Aadama Liiva. Do jisté míry se Liiv nacházel ve stejné situaci jako on. Neměl žádnou práci, žil bůhví z čeho, ale byl pořád veselý a zábavný. Ostatním se jeví opilci jako neřestní bonviváni. Suislep často vídal Liiva vycházet z různých hos-pod. Hlasitě se smál, oči mu zářily, ženy se na něj lepily. Suislep ovšem věděl, že tyhle ženy, co se potloukají po krčmách, za moc nestojí, nejspíš také pily. Ačkoliv to nebyly vyložené štětky, chovaly se lehkomylně a vyzývavě se oblékaly... Byly zkrátka krásné a svůdné. Není divu, že Suislep zá-

viděl, on sám žádnou ženu neměl. Jenom kaši a nudle... Jak smutné. Je jasné, že ani Liivův život nebyl procházkou růžovým sadem. Hnusné ranní kocoviny toho alko-holika Suislep nicméně neviděl a taky ne-mohl vědět, jak složitě a s jakým ponížením musel Liiv shánět peníze na pití. Možná si v těch špinavých hospodských sklepích ulil sem tam nějakou tu skleničku nebo dělal ještě něco horšího. Ale přesto byl jeho život vlastně pestřejší. Suislepův svět se v po-slední době těžce vlekl, bledl, tak jako bledne na slunci stará skvrna na ubrusu, až zmizí docela.

Ovšem, Suislep si svou cestu vybral sám. Už dávno se rozhodl, že egyptští ma-sožravci nejsou pro něj, že chce jít do hloubky, žít nějak jinak, duchovněji. Stu-doval totiž na vysoké škole přírodní vědy, přesněji zoologii, stejně jako Harkmets a Liiv. Na konci studia se měli všichni stu-denti specializovat – zvolit si nějaké zvíře nebo ptáka, jehož studiu zasvěti svůj bu-doucí život. Museli jít jeden po druhém k profesorovi Mändovi a oznámit mu, který živočišný druh si vybrali. Suislep tohoto profesora nesnášel. Tlustý a zlostný stařec byl kovaný komunista a podle Suislepova mínění i netalentovaný přírodovědec. Jeho studijním oborem byli medvědi a Suislep byl přesvědčen, že v profesorových očích tato zvířata nejlépe korespondují se sovět-skou mocí. Díky své specializaci jezdil Mänd co chvíli do Ruska, vysedával v Mo-skvě na konferencích medvědích badatelů a stával se den ode dne důležitějším a od-pornějším.

Ale co naplat, když právě takovíto pato-lízalové Moskvy museli volbu mladých pří-rodovědců schválit. Ve stanovený den se-děli všichni studenti za dveřmi profesorova kabinetu a jeden po druhém podle abecedy vstupovali dovnitř.

Bylo by celkem přirozené, kdyby si stu-dent zvolil ke studiu nějaké zvíře žijící v Es-tonské sovětské socialistické republice. V zásadě však bylo dovoleno vybrat si z fauny po celém světě, třebaže tvory z ka-pitalistických států si pak nebylo možné prohlédnout. Hranice byly tenkrát totiž ještě uzavřené, a když si někdo vybral ke studiu třeba slony, zbývala jen nepatrná naděje, že by mohl studovat svůj objekt v jeho přirozeném prostředí – a z toho ne-koukala žádná sláva. Ovšem, existovaly zoologické zahrady, muzea a neživé vy-cpávky. Ale studiem vycpávek se opravdová věda dělat nedá.

Bylo ovšem možné studovat takového tvora, který nežil v Estonsku, ale někde v Sovětském svazu. Třeba nějakého hada ze Střední Asie nebo kavkazského kozo-roha. To se pokládalo za nejvyšší chvály-hodné, taková volba měla prohloubit přátelství mezi národy. Tahle cesta však zase nebyla po chuti studentům. Některé mladé a mezi studenty velmi populární vě-decké síly ve svých přednáškách dokonce doporučovaly, aby estonští vědci studovali estonská zvířata a ptáky! A jejich slova pa-dala na úrodnou půdu.

Našli se ovšem i kariéristi, kteří si za předmět bádání chladnokrevně zvolili třeba velblouda. I v Suislepově ročníku byl jeden takový, jakýsi Peeter Aaberling. Do Mändova kabinetu vešel jako vůbec první.

„Tak jak to šlo? Co sis vybral?“ vyptávali se zvědavě ostatní.

„Soboly,“ odpověděl Aaberling a ušklíbl se. „Stařík protáh obličej, asi se mu nelíbilo, že mu lezu do rájónu. Soboli jsou dneska v Rusku mnohem populárnější než med-vědi! Ale nemoh mi to zakázat, jinak bych si na něj stěžoval v Moskvě, jako že v Es-tonské sovětské socialistické republice se házej klacky pod nohy mladým vědcům, co chtějí studovat faunu bratrského Ruska. Po-depsal, ale skřípal při tom zubama.“

Aaberlingovi kolegové přikývli, ale nic neřikali. A pak chodili k profesorovi Mändovi jeden po druhém. Někdo si zvolil jezevce, jiný káně. Děvčata si většinou vybírala ke studiu zajíce nebo hýla. Volba Aadama Liiva padla na ježka. Velký skandál způso-bil Illimar Laksutaja, který věčně chodil na přednášky v uniformě svého dědečka, jenž zahynul na Sibiři. Vybral si zebra a dohnal tím profesora málem k zuřivosti.

„V Sovětském svazu zebry nežijí!“ řval profesor tak hlasitě, že to muselo být sly-šet až na chodbě. „Proč jste si nezvolil ně-jaké sovětské zvíře nebo ptáka? Co se vám na nich nezdá? Nelíbí se snad našim pa-náčkům sovětská fauna a ptactvo? Radím vám upřímně – ještě si to promyslete!“

Avšak Laksutaja trval na svém, načež profesor zařval:

„To je pěkné, tuze pěkné! Studujte si teda ty svoje zebry, jsem přesvědčen, že vám ta volba brzy napraví hlavu. V něja-kém vězení! Tam je pruhovaných habaděj!“

Harkmets si zvolil orla. Ani to se profe-sorovi nelíbilo, zdálo se mu to příliš ambi-ciózní.

„Ten starej tlustoch vykulil oči,“ vyprá-věl pak Harkmets u piva, „a zeptal se: »Tak vám se líbí orlí? No ano, jsou to hrdí ptáci! Ale rozmyslel jste si to dobře? Jací orlí se vám líbí?« – »Všichni,« já na to. – »A Hitle-rovi orlí taky?« zařval stařík. »A orlí ru-ského cara? Orlí Nikolaje Krvavého?« – »Mluvme vážně, soudruhu profesore,« řek jsem. »Jsme přece přírodovědci, a v přírodě takový druh orlů neexistuje.« Ten starej hovnivál na mě vyvalil oči ještě víc, funěl a prskal, ale přece jen podepsal. Potom ještě zaseptal: »Bádejte, bádejte. Bohužel, orlí jsou vymírající druh. Hodně úspěchů!« A ušklíbl se. Mrzák jeden!“

Jako poslední vstoupil do profesorova kabinetu Suislep. Už dávno se rozhodl. Bylo přirozené vybrat si estonské zvíře, ne-mělo smysl plivat proti větru, jak to udělal Laksutaja, veřejně se stavět proti moci. Ale Suislep nehodlal studovat nějakého oby-čejného tvora. Chtěl něco, co souvisí s Es-tonskem, potají pozorovat v přírodě, dělat takříkajíc lidovou vědu, a k tomu se určitě nehodí prachobyčejná liška nebo los. Ne, on toužil po studiu něčeho subtilnějšího, výjimečného, dosud neprozkoumaného, jako je prvobytná, mytická estonská zem. A tak řekl profesorovi Mändovi, že bude stu-dovat cvrčky.

„Cože? Cvrčky?“ vyprskl smíchy profe-sor. „Cvrčky!! Chcete lézt za pec? To už pak studujte rovnou šváby! Co vy na to?“

„Ne, děkuju.“ odpověděl Suislep sebe-jistě. To tak – švábi! Ten odporný hmyz ať si študují kamarádičkové tlustého Mända v Moskvě!

„No ne, cvrček...“ dál se poškleboval profesor. „To je k smíchu. Vy chcete studo-vat cvrčky! Ještě nikdy jsem neslyšel tako-vou pitomost! Poslyšte, když se vám tak líbí za pecí, studujte taky plivníky, co? Trpas-líky a skřítky. Chcete je studovat, Sang-leppe? Mám napsat trpaslíky a skřítky?“

„Napište,“ odpověděl Suislep nečekaně. Profesor vyvalil oči, ale Suislep si stál pevně za svým. Teď byl sám se sebou spokojen. Jen ať profesor napíše: trpaslíky a skřítky. To bude pro něj to pravé téma. Trochu elitní, trochu duchovní, vyžadující důklad-nost a soustředěnost. Představoval si, jak začne vysedávat skoro vleže ve starých use-dlostech před pecí a čekat, až se objeví tr-paslík. Zdálo se to příjemné, připadalo mu to jako jeho výsostné právo. Cvrček by byl jenom polovičním řešením, ten sice za dáv-ných časů cvrčával za pecí, dnes je to však v Estonsku obyčejný hmyz, jako vosa nebo komár. Ale trpaslíci a skřítkové, to je něco docela jiného, ty ještě nikdo nestudoval.

„Ale ti přece neexistují!“ řekl profesor Mänd.

„To je právě výzva,“ odpověděl vážně Suislep.

Profesor pokrčil rameny, poklepal si na čelo, ale příslušné papíry vyplnil. A od to-ho okamžiku se stal Suislep badatelem v oboru trpaslíků.

Věděl předem, že z ekonomického hledi-ska nebude jeho život snadný. Odborníci na trpaslíky přirozeně nepotřebují žádný vě-decký ústav. Přes den se tak věnoval vše-možným příležitostným pracím, aby se uklidnil. Maloval zdi a chodil od ničeho k ni-čemu. Večer však strčil do batohu baterku a probloumal celou noc po zšerelých před-městích a parcích pátraje po trpaslících. To vzbudilo pozornost. Úředně ho sice nevy-znamenali, ale ve městě se stal svým způso-bem proslulým. Mnoho pozdních oslavenců, potácejících se ve tmě, si povšimlo hube-ného, vážného mladíka, jenž seděl o půlnoci na lavičce v parku a poslouchal, jestli se někde neozvou slabé trpasličí krůčky. Lidé se všeobecně chovali k Suislepovi uctivě, ve studiu trpaslíků spatřovali protest proti so-větské moci, odvážný odpor proti jejím zá-konům. Noční chodci ho často zvali k sobě na čaj, hostili ho obloženými chlebičky a vínem, které Suislep odmítal. Vysvětloval to tím, že trpaslíci nemají rádi pach alko-holu. Ale obložené chlebičky přijímal rád.

Když to všecko uvážíme, nezdál se být jeho osud tak těžký. Peníze sice neměl, ale kdo byl v té době bohatý? Jenom kariéristi a podlézavci, jako třeba ten Aaberling, z něhož se stal známý badatel v oblasti so-bolů a teď dělá do kožešin. Všichni prostí občané nosili čepice a límce od Aaberlinga. Zbývající kolegové ze studií však žili také z ruky do úst. Ani Harkmetsovi se zpočátku nedařilo. Konzervativci kladli mladému ba-dateli orlů do cesty spoustu překážek, Hark-mets totiž projevil velkou houževnatost a bojovnost. Proslavil se tím, že napadl ho-lýma rukama pytláky číhající na orla. Ne-hledě na kulku, kterou dostal do stehna, odvedl oba zločince na policii. Vyšší instance se pokusily celou věc ututlat, jelikož jeden z pytláků byl synem ministra, ale pár odváž-ných novinářů tu příhodu přesto podstrčilo tisku a Harkmets se stal národním hrdinou. „Vždycky se mi udělá černo před očima, když se takhle zachází s nevinnými ptáky! Orlí jsou svobodní a hrdí ptáci! A já nedopustím, aby vymřeli!“ prohlásil v interview a lidé, ro-zechvělí nadšením, z tohoto prohlášení vy-četli, že estonský národ nezahyne.

Suislep tehdy také obdivoval statečnost svého kolegy, tenkrát mu ještě nezáviděl. Už proto, že se v té době sám těšil dosta-tečně velké popularitě. Ilegální pochůzky měly velmi pozitivní ohlasy. Objevili se i někteří oddaní následovníci, kteří se Sui-slepem v noci čekali na skřítky a stáli s ba-terkou v uctivé vzdálenosti od mistra. Podobně naladěná omladina se s ním dá-vala do řeči, starší lidé v něm viděli du-chovního hrdinu a přímo na ulici ho poplácávali po rameni a říkali:

„Já ti rozumím, mladý muži! Děláš správnou věc.“

Ale pak nastaly nové časy. Stará vláda padla a začal se budovat nový stát. Hark-mets se uchytil v politice, mluvil k lidovým masám, stal se národním hrdinou a závčas se stáhl, aniž se pošpinil. Vynikl jako me-zinárodně uznávaný specialista na orly, jeho knihy a dokumentární filmy se prodá-valy všude po světě. Peeter Aaberling byl v souvislosti s pádem ruského trhu nucen vzdát se studia sobolů, ale specializoval se na norky a žil si dobře. Illimar Laksutaja odjel do Afriky studovat zebry, oženil se s černoškou a byl jmenován čestným es-tonským konzulem. I ostatní kolegové zů-stali řádnými lidmi, jejich články se občas objevovaly v odborných časopisech. Do-konce i Aadam Liiv našel svou šťastnou hvězdu. Ještě než propadl alkoholismu, ob-

jevil na ostrově Hiiumaa bílého ježka a napsal o tom článek. Jenom Suislep nedosáhl ničeho. O nic se nestaral, upnul se jenom na skřítky. Stoupenci zmizeli bůhvíkam a na ulici už mu ruku nepodávali. Suislep upadl v zapomnění.

Zpočátku o to nedbal, věděl přece, že jeho cesta není osázená růžemi, ale je plná trnů a výmolů tak jako u každého, kdo se rozhodl jít proti proudu. Kdyby byl toužil po snadném životě, byl by si zvolil za předmět studia srnce, měl by aspoň pořád na stole maso. Pokračoval svědomitě ve své cestě: zúčastnil se mimochodem dlouhé expedice po méně obydlených místech v Estonsku, přehraboval se v opuštěných chatrčích a číhal celé noci u nějakého pramene v naději, že se sem skřítkové přijdou napít. Ale bylo to k ničemu. A postupně se dostavilo přesycení, následovala únava, za-
hořklost.

Nakonec už se mu vůbec nechtělo zabývat se vědeckou prací. Synovec souseda Várdiho byl lékař, s jehož pomocí dostal malý invalidní důchod, ze kterého žil. Ráno si uvařil vodovou kaši, najedl se, pak si sedl k oknu, díval se na vrabce poskakující po dvoře a smutně uvažoval: Kdybych si místo skřítků zvolil vrabce, mohl jsem teď místo kaše jíst omelety! Občas popadl papír a pečlivě si dělal poznámky, pevně rozhodnut stát se řádným ornitologem, ale pak mávl rukou, odplivl si a hodil papíry do ohně. A potom se až do večera apaticky válel na divanu, napil se čaje a šel spát. Tak mu plynul den za dnem.

Avšak po Harkmetsově pozvání na návštěvu zjevně ožil. Celý večer přecházel po své úzké světnici, chvílemi se zastavil, zvedl prst a zakýval jím, jako by někoho poučoval. V jeho hlavě se rodil velký a podivný plán.

„Byli jsme přece dobří kamarádi, moc dobří kamarádi!“ říkal nahlas. „Za studentských dob, ano, ano! Určitě nebudeš proti, ne, tomu nevěřím. Kromě toho je to výzva i pro tebe! I úspěšný život je koneckonců rutina, to je jasné. A není to přece navěky. Ne, vůbec ne, s tím bych ani nesouhlasil. Můj život je pořád můj život a je mi drahý, i když... Takže jenom jeden měsíc. Ano, to stačí. Nebo dva měsíce, anebo tři. Uděláme to tak, jak myslíš, ale já bych navrhoval tři měsíce. Nebo jinak – kvartál. To je hezky ucelené, kvartál je takový hezky ucelený. Není to moc ani málo, stačíš se provětrat. Ano, říkám – provětrat!“

Suislep spal jako na vodě. Ráno se dal do mytí podlahy, což neudělal už nejméně tři roky.

„Je mou povinností uvést to tu trochu do pořádku,“ zamumlal. „Tam u něj se beztak všechno leskne. A taky by to chtělo čistě povlíknout postel. To je základ. A vůbec – slušnost.“

Večer, když přišel čas, oblékl si plášť a vydal se k Harkmetsovi. Mohl taky jet tramvají, jenže neměl jízdenku ani peníze, aby si ji koupil.

Tallinn však není velký, hodinka chůze – a člověk je na místě. Suislep zazvonil u Harkmetsových dveří.

„To jsi ty!“ zaradoval se Harkmets. „Tak pojd’ dál!“

Harkmetsův příbytek byl velký a přepychový. Suislep spokojeně přikývl.

„Máš to tu hezké,“ řekl pochvalně. „Žiješ sám?“

„Momentálně ano,“ vzdychl Harkmets. „Už přes půl roku jsem rozvedený. Víš, to ten můj potulný život... Jeden týden Alpy, druhý týden Andy... Rodina jde stranou.“

Tím líp, pomyslel si Suislep, ale nahlas řekl:

„Co naděláš, já žiju taky sám.“

„Ani to není k zahoezení, aspoň tě doma nikdo nekomanduje,“ zasmál se Harkmets. „Ale pojd’ do kuchyně! Víš co, napadlo mě, že to uděláme jako kdysi. Vidiš – vodka! A tady – plechovka zeleného hrášku! Může rovnou na stůl! Pamatuješ, jednou jsme spolu takhle seděli. Tenkrát byl hrášek vzácností, nebyl vůbec k dostání. Ani se nepamatuju, kde jsme ho tenkrát sehnali. Ale to je fuk, radši naleju! Dáme si první skleničku! Tady je lžička na hrášek, prosím.“

Muži se napili a vzali si hrášek. Suislep byl trochu zklamaný. Doufal, že se u bohatého kamaráda pořádně nají. A on mu teď nabízí jenom hrášek, jako kdyby byli pořád ještě chudými studenty. Co je to za hru? Ovšem, on zůstal i nadále chudý, dokonce ještě více zchudl, ale Harkmets by přece mohl dát na stůl něco lepšího! Včera vyletěl z toho obchodu s dvěma velkými taškami. Kde to všechno je? Snad to pak vyndá z ledničky. To až ho seznámím se svým plánem a dohodneme se.

Vypili ještě pár skleniček, jedli hrášek a mluvili o všeličems. Hlavní slovo měl ovšem Harkmets, protože hodně cestoval, jezdil po celém světě studovat orly a viděl rozličné zvláštnosti.

„A skřítky jsi neviděl?“ zeptal se Suislep.

„Ne, skřítky jsem neviděl,“ odpověděl Harkmets. „Ale něco skoro tak šíleného ano. Počkej, ukážu ti to!“

Šel k ledničce a přinesl novou püllitrovou láhev. Suislep usoudil, že teď nadešel

čas seznámit kamaráda se svou geniální myšlenkou.

„Víš, včera mě napadlo, že my dva bychom se měli trochu provětrat,“ začal.

„Výborně!“ pochválil ho Harkmets. „Tak to dneska uděláme. Dva svobodní muži, dva mušketýři!“

„Ne, v tomhle smyslu ne. Mám takovou ideu, že jsi už určitě unavený z toho věčného shonu a chceš zkusit pro změnu docela jiný život. Myslím, že třeba tři měsíce by byla rozumná doba. Ovšem možná i delší, jak budeš chtít. Já jsem pro.“

„Pro co?“ zeptal se Harkmets.

„Pro změnu,“ vysvětloval Suislep. „Víš přece, jako v Princí a chudašovi. Vyměníme si šaty a budeme žít nějaký čas jiný život. Budeme hrát roli jiného muže, chápesh přece! Já budu tři měsíce Harkmetsem, a ty budeš tři měsíce Suislepem. Nebo o něco déle, to záleží na tobě. Já budu místo tebe cestovat po světě a studovat orly – to znám, dobře si ty ptáky pamatuju ještě z univerzity a v poslední době jsem se dost zabýval vrabci. A ty zkusíš, jaké je to v mé kůži. Víš, ticho, klid, můžeš meditovat... Co myslíš, nevyměníme si šaty už dnes večer?“

„Počkej, oč jde?“ zeptal se Harkmets a omluvně se usmál jako někdo, kdo se cítí vinen, protože nedokázal pochopit narážku na něčí dobrý vtíp. „Promiň, já jsem tě asi nepochopil. Vyměníme si šaty?“

„No ano, jako Princ a chudaš,“ opakoval Suislep. „Mark Twain! Určitě jsi ho četl! Ty budeš Suislepem a já Harkmetsem. Tři měsíce. Nebo čtyři.“

„Aha, jako Princ a chudaš,“ přikývl Harkmets. „Mark Twain... Haha, takhle je to.“ Zasmál se. „No je to sice dobrý plán, jenže my se jeden druhému vůbec nepodobáme. Poslyš, pojďme teď do pokoje s krbem, něco ti ukážu.“

Vzal láhev vodky a vykročil. Suislep ho následoval. Měl pocit, jako by vystřelil na prázdno. Harkmets jeho velkolepý plán jen tak mimochodem zmařil, asi tak jako když auto přejede po cestě lezoucího brouka, aniž si řidič uvědomí, že spáchal vraždu. Ovšem – nebyli si podobní. A princ a chudaš byli jeden jako druhý! Jak mu ten detail mohl uniknout? Ksakru!

Vešli do pokoje s krbem. V krbu něco hořelo, ale nikoliv obvyklá polena. Byl to nějaký pták, ohnivý pták, který si klidně hověl za mřížkou jako králík v kleci, a občas si trochu klovl popela.

„To je fénix,“ řekl Harkmets. „To by tě mělo zajímat, ty přece studuješ nadpřirozené bytosti, skřítky. Fénix je taky takový

pták, o němž se říkalo, že je vymyšlený, že neexistuje... Ale jak vidíš, je tady. Ovšem, je nanejvýš vzácný, v celém světě žije jen dva tři exempláře. Darovali mi ho v jednom klášteře v Barmě. Podívej, jak je krásný! A dokáže vytopit celý pokoj. Taky je praktické, že je věčný – když zestárne, shoří na popel a z něho se znovu zrodí. Takže už nemusím kupovat dříví na topení!“

Harkmets se zasmál a poklepal Suislepa po rameni.

„Teď dojdou pro chleba, ten jsme za starých časů taky přikusovali k vodce,“ řekl. „Mám dobrý domácí chléb s ořechy a sušenými jablky. Chutná znamenitě.“

A odešel lehce kolébavým krokem z pokoje.

Suislep stál před krbem a civěl na fénixe. Měl vztek, takový vztek, že by nejradši někomu zakroutil krkem. Jeho oslnivý plán vyměnit si roli s bohatým kamarádem se zhroutil. Život byl tak jako tak v prdeli. Skřítky hledal celé roky, ale žádného nenašel. A teď ještě ten fénix. Podivuhodný bájný tvor, jenomže ho nenašel on, Suislep, ale Harkmets! Jako by mu nestačili orli! A zrovna jemu darujou fénixe! Pro nic za nic. Má tak někdo štěstí, tomu já říkám život! Taky ses mohl potulovat po světě, Suislepe, třeba by ti darovali nějakého skřítkka. – Jenže kde ty bys na to vzal? Často nemáš peníze ani na dříví, třeseš se v noci v tom svém kamrlíku a na spaní si navlíkáš kabát, ale Harkmets, pěkně prosím, má v krbu fénixe, který nikdy nezhasne.

To všechno se zdálo tak nespravedlivé a odporné, že by Suislep nejradši zařval závistí. Stáhl si kalhoty a vymočil se na fénixe. Pták žalostně hlesl a vznesla se z něho odporné sladká pára.

V tu chvíli se objevil ve dveřích Harkmets, v jedné ruce bochánek chleba a v druhé ostrý nůž.

„Co to děláš, ty ignorante!?“ vykřikl strašlivým hlasem a upustil chleba.

Rána! A už leží! A pak rychlé kroky – ráz, dva, tři! A křik! A pak nožem šmik! Rudé stříkance všude kolem! Aj, aj, aj! Zvláštní, že někdo řve zrovna jako v té dětské říkance. Aj, aj, aj! Ještě jednou šmik! A konec!

A pak chvíli ticho, jenom – ách, ách, ách –, jako by někdo těžce lapal po dechu. A v krbu – prásk, prásk, prásk – to fénix praskal, jako jalovec hozený do plamenů, ale jalovec to nebyl.

*Z estonštiny přeložila
Naděžda Slabihoudová*

VÝTVAR |

*Hunt Kastner Gallery je příjemná malá galerie provozovaná dvojicí dam Camille Huntovou a Katherine Kastnerovou, které propagují současné české umění jak u nás, tak hlavně v zahraničí. Jednou z chráněnkýň této instituce je laureátka Ceny Jindřicha Chalupeckého za rok 2007 **Eva Koťátková** (nar. 1982), která si přizvala slovenskou výtvarnici **Denisu Lehockou** (nar. 1971), aby zde společnými tvůrčími silami připravily výstavu v podobě uměleckého dialogu ušitou na míru danému prostoru. Název výstavy odvozený od matematické značky pro přímku, tedy ————— a, symbolizuje mimo jiné bílou nit, která pomyslně dělí výstavní síň vedví, čímž rozděluje a zároveň spojuje vyjadřovací působení obou aktérek. Koťátková přichází se sérií černobílých koláží, jež doprovází psychologickými texty popisujícími různé druhy obsedantního chování či pokusy s pacienty. Autorka ale nezůstává u koláží dvojrozměrných, nýbrž z nich vytváří pro-*

storové objekty jako například leporelo či klec se zavěšenými obrázky jakýchsi nočních běšů. Jako kontrapunkt k tomuto zneklidňujícímu výrazu působí abstraktní sádrové objekty kombinované s geometrickými kresbami Denisy Lehocké. Komunikují tak spolu světy lidí a předmětů, které se v některých exponátech protnou, jako je tomu například v pískovišti se zahrabanými věcmi. K vytvoření této instalace inspiroval Koťátkovou jeden z psychologických pokusů nazvaný „Psychologie tvarů/Objevy a nálezy“. K vyjadřovacím prostředkům, k nimž se dvojice výtvarnic uchýlila, vyjádřila kurátorka Tereza Stejskalová trefný postřeh, který je zároveň jedním z klíčů, jak výstavu a možná i svět kolem nás pochopit: „Pokud obě hovoří o společně sdílené obsesi předměty, pak němé symptomy neurozy jsou někdy pravdivějším jazykem, jak popsat stav světa.“ Výstava v Hunt Kastner Gallery na adrese Bořivojova 85, Praha 3 potrvá do 17. května.

Bez názvu (foto Vladka Kuchtová)

*A ještě jeden tandem mladých autorek. Městská galerie Panský dvůr ve Veselí nad Moravou připravila výstavu absolventek studia malby na brněnské FaVU **Barbory Lungové** a **Denisy Krausové** pod názvem **Muži, květiny a něco tísnivého**. Autorky zde představí protnutí své tvorby z posledních let, ve které se věnovaly alternativnímu zpracování kytic a tématu ženy. Výstavu lze navštívit do 18. května.*

Vladka Kuchtová

ERRATUM

V minulém čísle došlo na titulní straně a na str. 8 k chybnému uvedení jména knihovnice Gymnázia Příbram. Její jméno správně zní *Edita Vaničková-Makosová*. Jí i čtenářům se za chybu velice omlouváme. **redakce**

Poezie představovala vedle přísloví a pohádek základ literární tradice židovských žen v Maroku. Protože jim náboženské důvody až do poslední čtvrtiny 19. století bránily získat formální vzdělání, které by jim zajistilo aspoň základy čtení a psaní jako chlapcům, veškerou kulturu přijímaly ústně. To však neznamená, že jde o tvorbu intelektuálně chudou nebo přinášející banální pohled na svět. Naopak, jak uvidíme, soubory ústně tradované ženské tvorby v židovské arabštině, španělštině a berberštině zprostředkovávají hlubokou znalost člověka a jeho křehkého osudu a poskytují strážlivý pohled na jeho životní úděl a rizika existence. Ve 20. století tuto tradici ústního předávání destabilizoval přechod od výlučně orální kultury k písmu a moderní výchově. Hranu však této tisícileté bohaté orální tradici odzvonilo až rozprášení židovských komunit a emigrace do Izraele v druhé polovině 20. století. Tím se zrodila, především v Izraeli, nová básnická moderní a postmoderní tvorba. Ale i ta v rámci nových námětů, jako je problematika genderu, feminismus, rodinná paměť a společenská identita, i v rámci nových životních zkušeností dál předkládá tento strážlivý pohled na člověka a získává mu místo v izraelské společnosti.

Poezie psaná v hebrejštině a v židovské arabštině a španělštině

Jak je známo, židovská civilizace přisuzuje důležité místo psanému slovu, které posloužilo k šíření a uchování textu Tóry a jejích talmudických, midrašických a homiletických doplňků psaných v hebrejštině a aramejštině, ačkoli rabínské učení by bylo upřednostnilo rozmanitější způsoby jejího studia a ústní prezentace. Na druhou stranu hebrejská poezie byla už od biblických časů poezií sice psanou, ale určenou ke zpěvu či přednesu během veřejných nebo liturgických slavností, jako například žalmy v jeruzalémském Chrámu. Ústní provozování poezie pokračovalo i v diaspoře a upevnilo se ve středověku kontaktem se sousední muslimskou tradicí a s básnicko-hudebními perskými a arabskými korpusy, které vznikaly na různých dvorech v Orientu i na muslimském západě, tedy v muslimském Španělsku a jeho výspách v severní Africe.

Bohatá hebrejská poezie, napsaná v Maroku od 16. do 20. století, je tedy neoddělitelná od hudby, především od hudby andaluské, jejíž rozsáhlý hudební korpus tvoří stovky arabských básní v klasické (*muwashshah*) nebo poloklasické (*jazal* a *tawshih*) arabštině. Při skládání básnických skladeb se hebrejsky píšící autoři v Maroku obraceli k těmto tisícům melodií, aby pro ně upravili své hebrejské texty, které pak provozovali ve svátečních dnech během liturgických obřadů, zejména při šabat. Každá hebrejská báseň tudíž odpovídala jak požadavku prozódie specifické pro konkrétní subžánr, tak zvláštním melodickým linkám, což umožňovalo její provádění v určitých částech synagogálních modliteb. Především však tato bohatá básnicko-hudební psaná produkce sloužila během obřadů *bakašot*, prosebných modliteb, k nimž se věřící shromažďovali o podzimních a zimních sobotách za úsvitu, aby zpívali o hrůzách vyhnanství a slibech vykoupení a opěvovali Boha Izraele s jeho četnými jmény. Pro texty těchto mystických modliteb, které se skládaly z přesně uspořádaných hudebních sekvencí, používali autoři jak básně velkých hebrejských básníků španělského zlatého věku (10.–12. století), jako byl Šlomo ibn Gabirol, Abraham ibn Ezra a Jehuda ha-Levi, tak díla marockých básníků, jako Mandil ibn Zimra (16. století), Jacob ibn Zur (1673–1753), David Hassin (1727–1792) a David Elkaim

(1850?–1940). Téměř ve všech těchto básních se opakuje hymnus na Boha Izraele a prostřednictvím hudby a prozódie, které napodobují arabskou poezii, se tisíce způsoby líčí tři etapy židovského lineárního času: idylická minulost na půdě Izraele před zničením Chrámu a exilem, trpká přítomnost života v exilu pod jhem islámu a nejistá budoucnost, která však slibuje tolik očekávané vykoupení s neodmyslitelnou postavou Mesiáše. Jiné básně pojednávají o různých etapách cyklického času židovského člověka, od narození přes svatební obřad s jeho okázalostí až po smrt, nebo oslavují význačná data hebrejského kalendáře s jeho početnými svátky (*Sukot*, *Purim*, *Pesach* a *Šavu'ot*), ale i se dny smutku, jako je půst dne 9. avu, který připomíná zničení obou chrámů a vynucený odchod do exilu. S výjimkou mladé básnířky jménem Friha Adibaová, narozené v Maroku kolem roku 1725 a zabitě v Tunisu roku 1756, která psala hebrejské básně plné silného náboženského zápalu, byla veškerá tato poezie dílem mužů.

Četné hebrejské básně také uchovaly vzpomínku na pronásledování, hlad a vážná nebezpečí, která trápila nebo děsila židovské obce. Tato historická tematika však byla využívána především v takové poezii, psané v různých komunitách v židovské arabštině, která nesloužila při liturgii v synagoze. Ta vznikala paralelně s poezií hebrejskou, někdy ji dokonce psali stejní autoři, kteří se tak snažili lépe rozvrstvit svůj básnický jazyk a zasáhnout širší posluchačstvo. Kromě námětů čerpaných z historie se v ní od konce 18. století rozvíjela i socio-kulturní tematika. Zde se autoři pokoušeli zbásnit, často humoristickými způsoby, každodenní židovský život, jeho radosti a strasti. Činili tak prostřednictvím líčení nařízení týkajících se židovských svátků i jejich velkolepých oslav, těžkých životních podmínek v židovských čtvrtích (*mellah*), motivů domácích zvířat (například kočky a myši) nebo tolik milované pálenky *mahya*, která dávala zapomenout na trpký a drahý život. Skládaly se také satiry zesměšňující jisté místní představitele. Kromě těchto komunálních témat pojednávala poezie v židovské arabštině i o židovském náboženském životě a věnovala mnoho básní posvátným židovským místům, která začala zalidňovat imaginární svět společenství od 19. století, zatímco dříve měly přednost postavy biblických patriarchů a svatých z *Erec Israel*. Jiné dlouhé básně, *kinot*, elegie z 17. a 18. století, které zpívali před smutečním dnem 9. avu a během něj muži v synagogách a ženy v domácnosti, popisují strašlivé události kolem zničení obou chrámů, masakru obyvatelstva a mučednictví, které podstoupili přední rabíni následkem povstání Bar Kochby za začátkem 2. století.

Ženská židovská poezie v židovské španělštině a arabštině a v berberštině

Takové elegické básně se pod názvem *endechas* psaly také v hispanofonních židovských obcích v severním Maroku (Tanger, Tetouan, Arzila, Larache, Al-Qasr al-Kabir), ale v židovsko-španělské verzi. Jiné básně v tomto jazyce připomínaly postavy patriarchů a svatých, byly však mnohem méně početné než v poezii židovsko-arabské nebo hebrejské. Korpus básní v židovské španělštině zahrnoval také *coplas* čili lidové zpěvy ve formě balad, zejména *coplas de Purim*, které ve verších popisují peripetie biblického příběhu o Ester. Především však obsahoval četné španělské romance ze 14. a 15. století, zpívané především ženami při rodinných obřadech. Díky tomu je, stejně jako jiné příležitostné písně opěvující krásu novomanželky a velkolepé

svatební obřady, dodnes uchovali *megorašim*, Židé vyhnání v letech 1492 a 1497 ze Španělska a Portugalska.

Tento bohatý básnický korpus obsahuje četné romance křesťanského původu, které však židovské komunity přijaly za své. Romance líčí milostná svádění, nesnáze a zklamání, tedy de facto podstatu lidství. Tento pohled zaměřený na lidský úděl a jeho rozpory vyniká ještě lépe v lyrické a romantické židovsko-arabské poezii, kterou zpívaly židovské matky dcerám nejpozději od 16. století. Tato poezie zahrnovala velmi četné svatební písně, oslavující stejně jako písně v židovské španělštině neobyčejnou krásu jednotlivých fyzických rysů mladé dívky i mnohé svatební rituály, především vlastní sňatek. Patřil do ní také zvláštní básnický žánr zvaný *arubi*, jenž se snad datuje již od středověku a pochází od východních beduínských kmenů, které v 11.–13. století ovládly severní Afriku. Tento zpívaný žánr si židovské ženy osvojily, upravily a obohatily a udržovaly ho až do rozprášení komunit, zatímco u muslimských žen, které ho praktikovaly také, upadl v zapomnění. *Arubi* se zpíval při různých svatebních obřadech, především při hrách na houpačky a v čase před spaním, stejně jako při obřadu *tahdid*, odehrávajícím se po sedm nocí před obřizkou v pokoji matky novorozeného syna. Sloužil také jako ukolébavka, když děti nemohly spát.

Vzhledem k důležitému místu, jaké tento básnicko-hudební žánr, tvořený stovkami obvykle pětiveršových písní, zaujímal v rodinném životě a jeho početných obřadech, je vhodné podat zde jeho stručnou analýzu, abychom ukázali nevšední pohled na člověka, jež tato poezie zprostředkovává. Referenční rámce ustanovující tento korpus jsou antropocentrické, avšak vytvářené a dramatizované tím, že autoři uvádějí na scénu reálné, imaginární nebo alegorické situace, které vytyčují kontrastní mapu lidského údělu. Tyto rámce zahrnují především bolestný vesmír milostné zkušenosti s jeho kultem krásy, neukojitelnou touhou po blízkosti milované bytosti a napjatým očekáváním setkání. Dále se týkají harmonických vztahů s blízkými a napětím mezi méně blízkými lidmi. Vedle tohoto zvěcnění druhé osoby je vybudována komplexní vize jedince s jeho radostmi, touhami, rozmary, frustracemi, utrpením a samotou, stejně jako vztahy začleňující jej do okolního světa a přírody, která ho volá. Co se týče mluvícího básnického subjektu, ten rozvíjí étos nevyhnutelného vztahu a identifikace s druhým člověkem, který je jeho doplňkem. Činí tak prostřednictvím empatického vytváření kontrastních obrazů drahých nebo milovaných bytostí, jež vykresluje jako protivníky nebo nepřátele. Stejně tak vnímání světa z toho vyplývající je založeno především na vizi člověka a jeho jednání, silách, slabostech a rozmarech, nikoli na teologické koncepci. Tato vize tak podtrhuje opravdovou, z vnitřního poznání vycházející humanistickou ideologii, která pomáhá vyjádřit pomocí znaků život, jeho modalitu a peripetie a lépe přijmout jeho rozpory a absurdity. Celému tomuto chápání lidství slouží rétorické formy proměn nebo přestrojování světa, jež míří k humanizaci přírody, mezilidských vztahů a sociálního života, a to rozšířeným používáním metafor, alegorií, karikatur, ironie a často i velmi ostré satiry.

Většina těchto sémiotických a rétorických rysů se objevuje také v berberské poezii, kterou zpívaly židovské ženy v malých venkovských komunitách v berberofonním prostředí Horního Atlasu, Anti-atlasu a v údolích, jež je oddělují. I tento korpus byl téměř celý nežidovského původu, židovské ženy, které tyto písně zpí-

valy, si jej však přizpůsobily potřebám svých obřadů a obohatily ho o mnohé skladby, zejména takové, jež doprovázely židovské svatební obřady. Ty se od berberských svateb lišily a bývaly poznamenane smutkem z loučení s mladou dívkou odcházející k nové rodině.

Přechod od tradice k modernitě v Izraeli

S rozprášením židovských obcí a masovou imigrací do Izraele v letech 1950–1975 byly všechny tyto bohaté tradice psaní a provozování poezie odsouzeny k zániku. Jen jedinému hebrejskému básníkovi, Davidu Bouzaglovi (1903–1975), se podařilo pokračovat v psaní poezie v hebrejštině a v židovské arabštině v Izraeli, kam roku 1965 emigroval. Události Šestidenní války roku 1967, která ho silně poznamenala, jeho psaní ještě zlepšily. Pokud jde o ústně tradovanou ženskou poezii v židovské arabštině, španělštině a berberštině, stačila jedna generace, aby zanikly sociální a kulturní podmínky, udržující po staletí její rodinné provozování, a aby bohaté korpusy upadly do zapomnění, protože nedocházelo k jejich předávání v rámci obcí. Provozování těchto korpusů bylo nadále odkázáno na programy pořádané z nostalgie nebo pro upevnění identity, kde je oživovaly performerky s nejistou pamětí, takže dnes už z nich zbývají jen čím dál vzácnější stopy. Tento úpadek se nicméně netýká hebrejské poezie. Z ní se četné texty dochovaly a dokonce znovu ožily díky novému nadšení z Maroka pocházejících Židů pro *pijutim* (čili liturgické zpěvy) a andaluskou hudbu s jejími textovými prostředky a kultem hudebních hvězd.

Místo těchto po staletí tradovaných a provozovaných textů oslovily nadané i méně nadané tvůrce z generací narozených v Izraeli nebo z těch, kdo přišli do této země velmi mladí a získali zde nový jazyk – moderní hebrejštinu, nové formy moderní a postmoderní psané poezie. Toto literární hnutí se týkalo stejně tak mužů, jako žen původem z marockých rodin. V několika málo řádcích, které jim zde můžeme věnovat, nás budou zajímat jen básnířky, jež získaly vzdělání v Izraeli. U zrodu hnutí za utvrzení židovsko-marocké identity v izraelské poezii nicméně v 80. letech stáli muži. Jedná se o Ezeze Bittona (nar. 1942) a Moise Benarrocha (nar. v Tetouanu 1959), jejichž básnické dílo si svým důrazem na autenticitu a otevřenost a svým radikálním odmítnutím politiky tavicího kotle, která během jedné generace vyvrátila z kořenů dlouhou a bohatou tradici literární tvorby v židovských jazycích, postupně získalo všechny vrstvy Izraelců. Později vytryskl pramen osobní a pronikavé poezie Shimona Adafa, narozeného 1972 ve Sderotu, rozvíjejícím se městě blízko hranice s pásmem Gaza; dílo, které je již považováno ze mistrovský kus nové izraelské poezie.

Z básnířek Miri Ben Simhonová (1950–1996), která předčasně zahynula při automobilové nehodě, dokázala jako první dát originální hlas svým mukám a existenciálnímu hledání identity jako ženy i jako člena komunity odsunuté establishmentem stranou, ne-li přímo týrané. Od její první básnické sbírky *Me'unyenet Lo Me'unyenet (Zaujatá nezaujatá)*, vydané roku 1983, se jí dařilo dát volný průchod stavům svého vědomí, výplodům fantazie, vlastním nevydařeným láskám, pochybám, zábránám a otázkám, stejně jako úzkostlivé touze po psaní autentické poezie. Ve svém sofistikovaném psaní dokázala vykovat velmi bohatý, přesný, lyrický a velmi obrazný hebrejský jazyk s pružnou a účinnou syntaxí, díky níž se často blíží mluvené řeči. Všechny tyto sémiotické a estetické rysy

potvrdila v dalších dvou sbírkách uveřejněných ještě za jejího života v letech 1985 a 1990, i ve čtvrté, která vyšla po její smrti v roce 1998.

Miri Ben Simhonová neměla v této oblasti totální a novátorské poezie mezi mladými autorkami pocházejícími z marockých rodin přímou pokračovatelku, ačkoli i další básnířky se proslavily četnými sbírkami. Schopností tvořit situace, bujnou imaginací, v níž se utkává fantastično se současnou společenskou realitou Izraele, kladením otázek po identitě a plastickým jazykem je k ní v tuto chvíli možné přirovnat jen mladou spisovatelku Gallit Dahan-Karlebachovou, také narozenou ve Sderotu roku 1981. Zatím vynikala v próze, nikoli v poezii. Dvě sbírky novel, vydané v letech 2010 a 2013, jí vynesly chválu kritiky, která jí předpovídá slibnou budoucnost posvěcené spisovatelky.

Další dvě básnířky pocházející z židovsko-marockých rodičů jsou Tsipi Shahrarová a Pnina Elyani-Shuruková. Tsipi Shahrarová, narozená 1953, je v izraelském literárním světě velmi aktivní jako

spisovatelka, ale také vydavatelka a učitelka tvůrčího psaní. Vyдалa četné sbírky novel pro dospělé i pro děti a její básnické sbírky jsou stejně početné jako ty prozaické; v tuto chvíli celkem třicet titulů. Soudě podle objemné rekapitulační sbírky vydané r. 2006 (*Druhá sezona pro lásku*, v hebrejštině), která zahrnuje staré i nové básnické skladby, rozvíjí ve své bohaté poezii introspektivní a retrospektivní pohled na okamžiky svého života, vlastní utrpení v mládí, nešťastné lásky a nostalgické hledání své sexuality; v jejím díle nacházíme bohaté biblické a literární reminiscence, především na díla velkých izraelských básníků její generace, které ji inspirovaly. Její jazyk je velmi bohatý a velmi sugestivní, do té míry, že část jejích básní zůstává enigmatická: žije tak, jak píše, ve slovech. Pokud jde o Pninu Elyani-Shurukovou, její psaní je spíše deskriptivní nebo narativní, snaží se oživit osobní zkušenost a dát průchod nostalgii po vřelém a soustředěném rodinném prostředí, které propůjčovalo zvláštní chuť šábesovým pokrmům a liturgií.

Na závěr této krátké studie lze říci toto: na první pohled se zdá, že tradiční poezie židovských žen v Maroku se od moderní poezie básnířek píšících v Izraeli vytríbenou hebrejštinou liší ve všem. Najdeme zde velmi osobní básnický subjekt v jedné z nich oproti anonymnímu, všeobjímajícímu subjektu v druhé; volnou a velmi proměnlivou prozódii na jedné straně a prozódii svázanou, regulovanou rytmem, rýmem a melodickými linkami na straně druhé; individuální poezii rozplývající se ve stálé slovní i metaforické kreativě jako emblém modernity oproti básnickému výrazu, který se opakuje, ale přizpůsobuje se kontextu každého provedení, jak to chce tradice. Všechny tyto protiklady se však přese všechno vstřebávají díky podobnosti referenčních rámců vystavěných v různých textových korpusech, tradičních i moderních; ty vždy přinášejí obraz utrpení spojeného s lidským údělem, k němuž patří životní instinkt, nutnost lásky, nezbytný vztah k druhému, každodenní radosti i zklamání a sisyfovská snaha zažehnat malá i velká životní neštěstí mimo jiné díky jejich přeměně v poezii.

Autor působí na univerzitě v Haifě.
Z francouzštiny přeložila Magdaléna Jacková

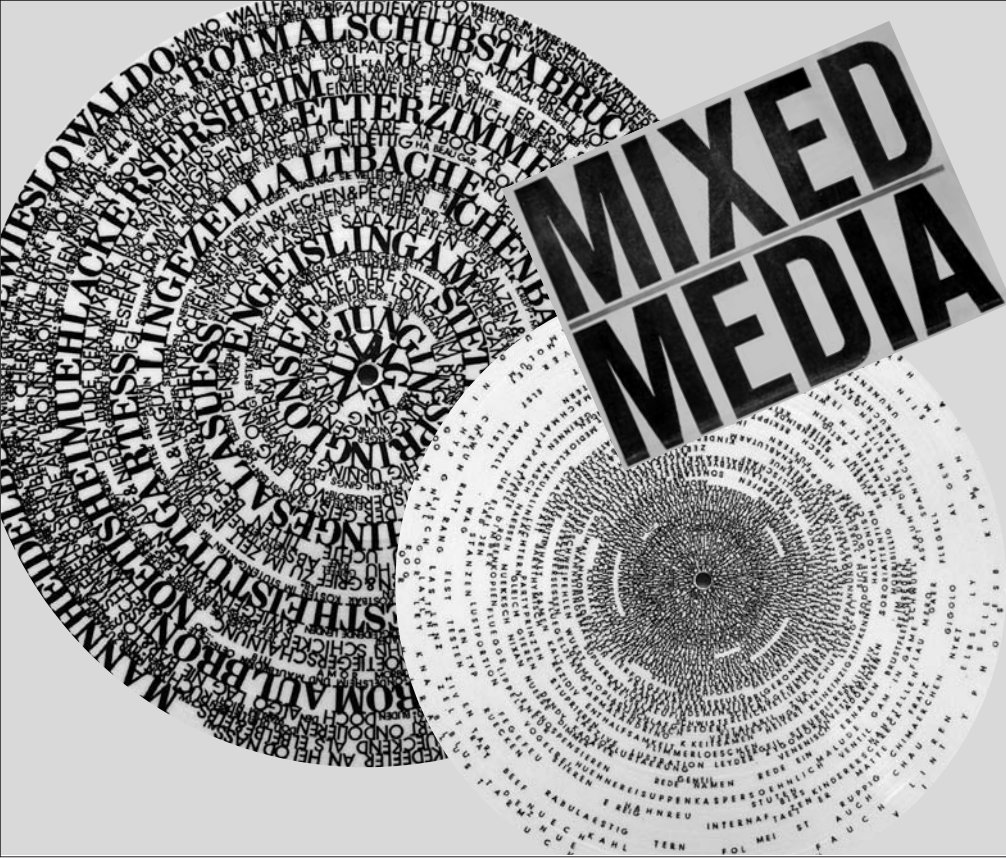
Literární obtýdeník Tvar děkuje nadaci Matalanel za finanční podporu, díky níž vyšlo letošní paté číslo, věnované izraelské současné literatuře. Podpora umožnila i publikaci tohoto textu.

Více k tématu

Joseph Chetrit, „La poésie personnelle et la poésie sociale en judéo-arabe au Maroc“, *Miqqedem Umiyyam* I (1981), pp. 185–230 (v hebrejštině).
– *La Poésie judéo-arabe écrite en Afrique du Nord: Etudes poétiques, linguistiques et culturelles*, Jérusalem: Misgav Yerushalayim Press, 1994 (v hebrejštině).
– „Les grands courants de la poésie judéo-arabe en Afrique du Nord“, in P. Balta, C. Dana et R. Dhoquois-Cohen (eds.), *La Méditerranée des Juifs: Exodes et enracinements*, Paris: L’Harmattan, 2003, pp. 33–48.
– *Diglossie, Hybridation et Diversité intra-*

linguistique. Etudes socio-pragmatiques sur les langues juives, le judéo-arabe et le judéo-berbère. Paris-Louvain: Peeters, 2007.
– „Textual orality and knowledge of illiterate women. The textual performance of Jewish women in Morocco“, in F. Sadiki (ed.), *Women and Knowledge in the Mediterranean*, London: Routledge, 2012, pp. 89–107.
– *Paroles exquises. Proverbes judéo-marocains sur la vie et la famille, en transcription phonétique-phonologique, arabe et judéo-arabe et en traduction française et hébraïque*. Waterloo: Avant-Propos, 2014.
– Haim Zafrani, *Littératures dialectales et populaires juives en Occident musulman: l’écrit et l’oral*. Paris, 1980.

inzerce

Enzensberger Moucha Quignard Gregorová Čatalano Čapek Weiner Kriwet

4₁₃

www.souvislosti.cz
revue pro literaturu a kulturu

Tvar můžete objednat e-mailem, telefonicky nebo poštou

redakce@itvar.cz | Tvar, Na Florenci 3, 110 00 Praha 1, tel.: 234 612 398, 234 612 407

Cena pro předplatitele 25 Kč

Před drahnou už dobou uváděl jsem tu některým čtenářům snad neznámé slovo crowdfunding. Tím dnes ponovu popisujeme tu situaci, kdy se někdo rozhodne něco stvořit, vyrobit, prozkoumat, rozjet to či ono podnikání... Psal jsem tenkrát o tom, jak jsem se rozhodl přihodit nějaký pěták na vznikající film o kytarovkách z devadesátých, o umanutosti kytarovým zvukem a jeho deformacemi... O něco později na tomtéž místě psala Svata Antošová o spisovatelích žebrajících u spřízněných duší na vydání své knížky nebo na vydávání časopisů. Přišlo jí to, tuším, nedůstojné.

Zrovna tou dobou jsem na serveru hit-hit.cz přispíval na knížku, kterou by nejspíš málokterý nakladatel zařadil do svého edičního plánu. Šlo o poněkud neobvyklý titul – sbírku recenzí nádražních restaurací, svěží dílko, které do žánru vyhrazeného střední třídy a těm, kdo by se do ní rádi radili, přináší nízké, zaplivané a zakouřené téma. Výsledek, outlý svazek nadepsaný Kdyby ti tak pámbů prdel roztrh', pak díky téhle kombinaci a lehoučkému slohu přináší nejen poučení, ale i jakési delikátně perverzní potěšení.

A možná by se nakonec regulérní cestou našel nakladatel. Ale popravdě – je opravdu potřeba věnovat jeho hledání tolik a tolik energie, když výsledek je značně nejistý a distributor potom spolyká nehoráznou část z toho, co čtenář za knížku dá?

Šlo by jistě také nějakou dobu spořit a knížku vydat samonákladem a pak ji distribuovat s batohem na zádech třeba při výletech po dalších nádražkách. Asi by to zabralo pár set let, než by se takhle prodalo těch pár set výtisků.

A uváživše zřejmě toto vše (anebo možná taky ne), rozhodli se autoři pro cestu moderních žebráků.

Může to někomu přijít nepatřičné, já si ale kupodivu nepřipadal, jako že sypu drobné do klobouku. Dokonce ani do klobouku pouličního umělce. Snad proto, že tenhle způsob žebroty byl moderní už tak dávno. A to i u institucí věru úctyhodných. Jen se tomu tenkrát neříkalo anglicky, ale – jak doba kázala – latinsky. Tedy nikoli crowdfunding, alebrž subskripce:

„Mimoto podnikla musejní kancelář subskripční akci, která by umožnila nové vydání I. dílu *Národopisu lidu československého, Moravského Slovenska*. Subskripční akce setkala se s úspěchem, takže lze bez obav přistoupit k II. vydání nákladné knihy té. Nejprve, ještě v letošním roku, vyjde II. sv. *Moravského Slovenska*, načež dodatečně počátkem roku příštího bude vydán svazek první.“ (*Rok 1913. Národopisný Věstník českoslovanský*)

Bylť tenhle způsob, že nejprve zjistím zájem a částečně pokryju náklady předplatným, docela normální. Mám za to, že by bez takových subskripcí nevznikla ani jedna z největších českých knih minulého století, totiž *Haškův Švejk*.

To mi mimochodem připomíná, na co by bylo dobré udělat menší národní sbírku. Chtělo by to natočit právě Švejka. A konečně pořádně, aby to nebyla sbírka anekdot, ale aby to postihlo i všecku tu hrůzu, která pod povrchem Švejkových dobrodružství bublá, krutá a nelitostná. Ráčíte se někdo ujmout sepsání projektu a založení sbírky?

Závěrečná poznámka: Zatím jsem si sám takhle předplácel nemnoho věcí, čtyři nebo pět. Ale musím říct, že to je věc, která přispěvateli taky umožní docela nový druh kontaktu s autorem. Zmíněnou Roztrženou prdel jsem si šel stylově vyzvednout do nádražního bistra Flip v Praze na Masaryčce, pohovořil jsem s jedním z autorů a svezl se s ním kousek vlakem, když rovněž stylově vyrážel na pařenici do bubenečské nádražky, kde se kniha uváděla. Vyměnili jsme si zkušenosti z různých peronů – a já jen litoval, že nemůžu na párty s ostatními milovníky delikátních perverzí paraliterárních.

Gabriel Pleska

aneb Společnost mrtvých básníků na hřbitově Malvazinky

Kopec majestátně se tyčící nad pražským Smíchovem dostal své jméno v první půli sedmnáctého století podle měšťana Tomáše Malvaziho. Ten na tomto místě, kde se do té doby nacházely rozsáhlé vinice, nechal postavit hospodářskou usedlost. Svatý Xaverius, Arbesovo slavné romaneto, vyšlo tiskem poprvé roku 1873. Významná část jeho tajnosnubného děje odehrává se právě na Malvazinkách, a sice v místech, kde byl o tři roky později zbudován stejnojmenný hřbitov, jenž je používán dodnes (mimochodem je čtvrtým vůbec největším pražským pohřebišťem). V době jeho založení byl však Smíchov pouze pražským předměstím, k metropoli byl připojen až počátkem dvacátého století.

Smíchovský rodák a celoživotní lokálpatriot, spisovatel uhrančivých romanet **Jakub Arbes** (12. června 1840, Praha–8. dubna 1914, Praha), od jehož úmrtí jsme si v uplynulých dnech připomněli rovné století, měl, či vlastně stále má, k malvazinskému hřbitovu vztah přímo osudový. Na cestě od hlavního vchodu hřbitova ke kostelu svatého Filipa a Jakuba (konkrétně v oddělení A-I, hrob číslo 127) je totiž pochován i se svou rodinou. Na reliéfní plakétě se spisovatelovým portrétem od sochaře Františka Vokálka dle návrhu malíře Roberta Vacíka nachází se poněkud zarážející nápis: *J. Arbes*. Absence křestního jména, respektive pouhá jeho inícia, není však výrazem chudoby pozůstalých (vždyť hrobku kryje více než dvoumetrová socha Anděla míru od Josefa Strachovského), nýbrž jakousi malou kuriozitou. Arbes totiž neměl rád své křestní jméno. Z toho důvodu také za jeho života vycházela spisovatelova díla pod stejné strohým jménem, jaké se nachází na místě jeho posledního odpočinku.

Přes výrazný literární talent (či snad právě proto?) a rozsáhlou publikační činnost prožil Arbes většinu života v chudobě, sám sebe označoval za „kandidáta existence“. Jeho šerosvitné a tajuplné novely, jež jeho starší kolega Jan Neruda překřtil na romaneta, jsou plny přesných topografických popisů míst, kde žil, a autobiografických prvků vůbec. Arbes rád používal ich-formu a mnohý hrdina jeho děl je vlastně jeho přiznané alter ego. Tyto své prožitky a realie dokázal však velmi umně snoubit s dokonale vyfabulovanou snově

hororovou atmosférou, a to bez viditelného ostrého řezu.

Smíchovští občané si Arbesova patriotismu vážili a ti vzdělanější z nich byli jistě seznámeni s jeho tvorbou. Snad proto se ulice naproti severní zdi hřbitova Malvazinky jmenuje právě Xaveriova. Mnohem větší hold nežli Malvazinkám složil však Arbes jiné části Smíchova na rozhraní Košíř, a sice Malostranskému hřbitovu, kde se nepohřbívá už od roku 1884. Stalo se tak v dalším romanetu s názvem *Vymírající hřbitov*. V jeho úvodu autor vzpomíná, jak si coby malý chlapec chodil na hřbitov hrát s hrobníkovým synem a třefovali se kameny do náhrobní desky jistého jezuita, která občas vydala zajímavý zvuk. Nikoli nevýznamnou roli v příběhu tvoří zde umístěný monumentální náhrobní pomník kardinála Thun-Hohensteina od sochaře Václava Prachnera. Děj romaneta se však jako obvykle vyvine naprosto jiným směrem: ve finále se v podstatě zvrhne v lehce profánní příběh neaplňené lásky lidí z nejvyšších vrstev.

Vraťme se však ke hřbitovu Malvazinky. Arbes totiž není jediný ze slavných spisovatelů, kteří měli hluboko do kapsy anebo byli ve své době považováni za okrajové autory a našli tu poslední útočiště. Spočínul zde nakonec i další slavný „kandidát existence“, svérázný filosof, dramatik, milovník piva a spisovatel **Ladislav Klíma** (22. srpna 1878, Domažlice–19. dubna 1928, Praha), ve své době zcela nepochopený, jehož texty však o půl století později velmi ovlivnily český underground. S jistou smutnou nadsázkou se dá říci, že Klímův život formovala smrt, pochopitelně nikoli jeho vlastní, nýbrž jeho nejbližších. Již v dětství mu zubatá s kosou vzala matku a drtivou většinu četných sourozenců. Snad proto se na gymnáziu odvážil zkritizovat tehdy vládnoucí habsburský rod natolik, že byl před maturitou vyloučen ze všech vzdělávacích ústavů Rakouska-Uherska a následně klasické univerzitní studium mu tak bylo navždy zapovězeno. Klímovi to ovšem nevadilo. Žil z podpory otce, po jeho smrti a promrhání dědictví z milodarů přátel a milenek, a vzdělával se sám. Nikdy se nesnažil o konvenční existenci, nikdy se nezapojil do pracovního procesu. Největší vliv na něj měla filosofie Arthura Schopenhauera a Friedricha Nietzscheho. Z nich pak došel až k vlastním filosofickým východiskům: egodeismu a ludibronismu. Ačkoli zemřel v pouhých pa-

desáti letech, na Malvazinky se dostal mnohem později. Po smrti dle Klímův popel v urně, kterou uchovávala doma jeho milenkyně Kamila Lososová, rozená Švagrovská, jež se také stala opatrovatelkou a první svéráznou editorkou většiny jeho rukopisného díla. Teprve krátký čas před jejím skonem v létě 1951 se filosofův popel dostal do hrobky její rodiny (v oddělení C-I, hrob číslo 189). Na přání Kamily Lososové nachází se pod olbřímím náhrobním kamenem rodiny Švagrovských rozevřená kamenná kniha, na jejíchž listech čteme pozlacené Klímovo jméno, jeho životní data a nápis „filosof a spisovatel“.

Mimochodem Klímovým hrobem se na Malvazinkách počínají takzvaná Tři velká K. Ač si Klíma držel celý život od hermetismu a okultismu odstup, mezi přívrženci těchto věd byl odjakživa velmi oblíben.

Shodou náhod od Klímova hrobu naproti přes cestu v oddělení D-I nachází se hned jako první hrob druhé velké K – jedná se o nejvýznamnějšího českého hermetika, astrologa, redaktora časopisu *Logos* a překladatele *Tibetské knihy mrtvých* do češtiny PhDr. **Jana Kefera** (31. ledna 1906, Nový Bydžov–3. prosince 1941, Flossenbürg), jenž se stal druhým předsedou společnosti českých hermetiků jménem Universalia, založené nejprve jako Volné sdružení pracovníků okultních roku 1920. Tato společnost byla v období první republiky velmi aktivní, co se týče vydávání hermetické literatury a odborných přednášek v oborech okultismu, filosofie a mytologie. Nejvýznamnější Keferovy práce – *Praktickou astrologii*, která vyšla v roce 1939 s podtitulem *Umění předvídání a boje proti osudu*, a *Syntetickou Magii* – vydal po roce 1989 znovu Vladislav Zadrobílek alias D. Ž. Bor ve svém nakladatelství Trigon. Keferova pověst šla tak daleko, že jej Adolf Hitler chtěl dokonce angažovat do svého pověstného astrálního komanda! Kefer jakožto vlastenec, který se naopak pokusil (bohužel neúspěšně) o astrální atentát na Hitlera, na to pochopitelně nepřistoupil, načež byl zatčen gestapem a po mučivých výsledcích deportován do koncentračního tábora Flossenbürg, kde pracoval v kamenolomu. Zde také na prudký zápal plic koncem roku 1941 zemřel. Nedlouho poté na následky opakovaných výsledků gestapem a neustálého stresu a žalu zemřela i jeho manželka Dagmar, rozená Moosová, v jejíž rodinné hrobce se oba manželé opět shledali. Kuriozitou na Keferově hrobě je křestní jméno vytesané chybně na náhrobním kameni: namísto Jan zde čteme Josef. Dalším faux pas v jeho případě, alespoň z mého osobního pohledu, je způsob, jímž v loňském roce zástupce Prahy 5, kde Kefer bydlel, uctil jeho památku: na jeho hrob položil kámen z lomu, kde hermetik pracoval za nelidských podmínek, jež byly příčinou jeho smrti. Na kameni je vyryta číslice 1941, čili rok, v němž Kefer zemřel.

Konečně ve stejné uličce jen o jedenáct hrobů dál (konkrétně jde o hrob č. 251) leží další člen Universalie neboli třetí velké K, „gotická duše“, vydavatel *Moderní revue*, dekadentní básník, spisovatel, překladatel a nakladatel **Jiří Karásek ze Lvovic** (24. ledna 1871, Praha–5. března 1951, Praha). Hrob nemá vztyčený pomník a je ohraničen uměleckým kováním. Na kameni, položeném na hlině, je Karáskův epitař v jazyce latinském. Ačkoli nejdříve narozený z Velké trojky, zemřel až jako poslední v požehnaném věku osmdesáti let. Není bez zajímavosti, že stejně jako Arbesův *Vymírající hřbitov* a *Svatý Xaverius*, tak i Karáskův „román“ (rozsahem spíše novela či arbesovské romaneto) *Zastřený obraz* odehrává se na Smíchově a Malé Straně, do-

konce i na malostranském hřbitově. Také leitmotivem *Zastřeného obrazu* je tajemný obraz v kostele a láska lidí z nejvyšších vrstev. V Karáskově případě se však jedná o lásku zvrácenou (mladý markýz dopustí se na rodinném sídle incestu se svou sestrou, následně od ní uteče do Prahy, kde spáchá sebevraždu; jeho provinilá sestra pak vstoupí do kláštera).

Zmínil-li jsem český underground, ten je tu zastoupen vskutku hojně. Jedná se především o společný hrob filosofa a signatáře Charty 77 **Milana Machovce** (23. srpna 1925, Praha–15. ledna 2003, Praha) a básníka, spisovatele, filosofa a největšího guru československého undergroundu vůbec, paradoxně však i dlouholetého agenta StB, **Egona Bondyho** (vlastním jménem Zbyněk Fišer; 20. ledna 1930, Praha–9. dubna 2007, Bratislava), s jejich osudovými ženami (v oddělení G I, číslo 65). Jak je to už v Čechách zvykem, Bondy sám se stal obětí autodafé, když usnul se zapálenou cigaretou, na následky těžkých popálenin později zemřel v nemocnici. O kus dál nachází se hrob dalšího básníka undergroundu **Milana Kocha** (3. října 1948, Praha–18. listopadu 1974, Praha). Čistá duše, „mánička“ a tramp, ale také překladatel básní slavného beatnického básníka Alena Ginsberga, student hindštiny, který chtěl se svou manželkou vycestovat pracovně do Indie, bohužel tragicky zahynul na podzim 1974 v pouhých šestadvaceti letech pod koly tramvaje. Manželka **Mirka Kochová** (28. července 1950–8. června 1975, Praha) byla jeho smrtí zcela zdcena a rozhodla se, že se co nejdříve odebere za ním. Předtím však sedm měsíců přepisovala manželovy rukopisy básní na stroji. Když přepsala poslední z nich, skutečně si vzala život (pustila si plyn) a byla pochována po boku manželově (v oddělení H I, číslo 37).

Není jisté bez zajímavosti, že Egon Bondy a Milan Koch byli přátelé. V Bondyho básnické sbírce z roku 1974 s názvem *Sbírečka* se můžeme dočíst věnování „*šilenému Kochovi a Magoru Jirousovi*“. Z patnácti zde obsažených básní v pěti vystupuje Koch. Jedna z nich jménem „Co mi vyprávěl Koch“ je dokonce zjevně inspirována jeho vyprávěním. Postava Milana Kocha se objevuje i v kultovní Bondyho básni „Magické noci počal čas“:

*Magické noci počal čas
Kocha snad z toho vezme d'as
Magické noci počal čas
My žijeme v Praze to jest tam
kde jednou zjeví se Duch sám
Magické noci počal čas*

Tato báseň se stala kultovní zhudebněním nejvýznamnější kapelou československého undergroundu Plastic People of the Universe. Skladba „Magické noci“ vyšla na albu shrnujícím písně z let z let 1974–75, s názvem *Egon Bondy's Happy Hearts Club Banned* (název je parafrází alba Beatles *Sergeant Pepper's Lonely Hearts Club Band*, česky *Klub osamělých srdcí seržanta Pepře*). Díky slovu *Banned* místo *Band* však zní v českém překladu název plastikovského alba příznačně době, tedy *Klub zakázaných srdcí Egona Bondyho*). Album samozřejmě nemohlo v tehdejší ČSSR vyjít, proto bylo fanoušky pokoutně kopírováno. Ve Francii však vyšlo oficiálně v roce 1978, u nás až po roce 1989. Plastici také vyprovodili na poslední cestu Milana Kocha. Společně s další legendární kapelou DG 307 mu na pohřbu zahráli skladbu „Očišťování“ a její autor Pavel Zajíček pak vhodil rukopis textu do Kochova hrobu. Smuteční řeč na pohřbu měl Egon Bondy. Po sebevraždě Mirky Kochové ji Bondy věnoval dokonce

host

měsíčník pro literaturu a čtenáře

česká i překladová beletrie

recenze knižních novinek

eseje o kultuře a literatuře

rozhovory a tematické bloky

aktuální reflexe

literární historie

nezavedená literatura

využijte klasické či elektronické předplatné

hostbrno.cz

celou sbírku básní s názvem *Mirka*, z níž baskytarista a zpěvák Plastiků **Milan Mejla Hlavsa** (6. března 1951, Praha – 5. ledna 2001, Praha), zhudebnil již u táboráků zlidovělé „Muchomůrky bílé“:

*Ze zoufalství snadno člověk pomate se
Muchomůrky bílé budu sbírat v lese*

*Muchomůrky bílé bělejší než sněhy
sním je k ukojení své potřeby něhy*

*Neprocitnu tady leč na jiném světě
muchomůrky bílé budu sbírat v létě*

Plastici však tuto píseň odmítli hrát (zdála se jim příliš melodická a popová), takže ji Hlavsa nahrál prvně až v roce 1982 se skupinou *Garáž* a mnohem později znovu se svou novou skupinou *Půlnoc*. Písnička „Muchomůrky bílé“ byla pro něj velmi osobní, protože s Mirkou Kochovou chodil v době, nežli potkala svého manžela. – Undergroundový kruh hřbitova Malvazinky se nám tímto uzavírá, neboť také Hlavsa, jenž zemřel v nedožitých padesáti letech na rakovinu, je pohřben zde. Má na hrobě (v oddělení A II, číslo 185) basičku (rozumějte: miniaturu stejnojmenného hudebního nástroje, nikoli pivní basu), cigarety a skleničku. Mimochodem byl to právě Egon Bondy, který seznámil Hlavsu a ostatní Plasty s tvorbou Ladislava Klímy, kterou skupina mistrně zhudebnila na albu *Jak bude po smrti* v roce 1979. (Autor tohoto příspěvku si dovolí zmínku, že se s Mejlou Hlavsou osobně seznámil v roce 1995, když s ním dělal rozhovor pro samizdatový literární měsíčník *Karpatské příčiny*, který v lednu 2001 vyšel znovu v internetovém měsíčníku *Dobrá adresa*.)

Stáří, tuberkulóza, umučení, nehoda, rakovina, to vše jako příčinu smrti básníků jsme tu již měli. Chybí nám zde pouze sebevražda. Básníků-sebevrahů však leží na Malvazinkách více. Například básníci divadelní režisér, herec, umělecký šéf Divadla Na zábradlí **Petr Lébl** (oddělení U III, hrob č. 150), který se i přes oslnivě úspěšnou kariéru v prosinci 1999 ve věku čtyřiatřiceti let oběsil přímo v provazišti divadla – chtěl si tak ještě naposledy zahrát, což se mu však nakonec nepodařilo, neboť jeho tělo bylo objeveno až po představení. Osm let před svou smrtí napsal Petr Lébl následující báseň bez názvu:

*moci tak odejít na začátek sám
najít tu cestu k němým jezerům
přejít si vlastní spáleniště
moci poslouchat ticho zblízka*

*odejít ode všech bez ohlednutí
tváří klesnout tam do květin
plavat s tichem vody na perutích
najít svůj klid a nemá jezera*

Snad tedy Petr Lébl nakonec svůj klid našel. Dalším básníkem, který zemřel dobrovolně vlastní rukou a je zde pochován, byl **Ladislav Landa** (oddělení C I, hrob č. 121), talentovaný český beatnik, který se setkal i s Allenem Ginsbergem. Dne 4. června 1965 na základě falešného nařčení z krádeže a pod hrozbou vyloučení z gymnázia se otrávil v pouhopouhých sedmnácti letech. Posmrtný výbor z jeho poezie se jmenuje *Malá slabost v kolenou, snad si na mě vzpomenou*. – A tak si myslím, že kromě mě si na základě tohoto textu na Ladislava Landu, Petra Lébla, Mejlu Hlavsu, Milana Machovce, Jiřího Karáska ze Lvovic, Jana Kefera, Ladislava Klímu a Jakuba Arbesa a jejich dílo snad vzpomenou i jiní.

Nejvýznamnější básnický festival v Chorvatsku Goranovo proljeće (Goranovo jaro) nese jméno po legendárním básníkovi, autorovi děsivé skladby Jáma, v níž si předpověděl vlastní osud – Ivanu Goranu Kovačičovi, partyzánovi umučenímu srbskými četníky. Letošní ročník byl jedenapadesátý. Tradičně trvá festival tři dny a hostí kolem dvou desítek básníků v několika chorvatských městech. Při jeho příležitosti se uděluje cena Goranov vjenac, a to ve dvou básnických kategoriích: za celoživotní přínos a objev roku. Součástí programu je také vystoupení několika zahraničních básníků, jejichž verše lze nalézt ve festivalovém katalogu. Letošního ročníku jsem měl možnost zúčastnit se v poněkud paradoxní roli českého básníka a prožil jsem toto Jaro natolik blaženě, že následující reportáž bude mít rysy spíše milostného listu. Ach, Gorane...

Padá k vodě voda: poezie v Rijeci

Po dobrodružných turbulencích na dráze (je však třeba uznat, že ČD se ke své chybě postavily profesionálně čelem) jsem musel oželet slavnostní zahájení v Záhřebu a přicestovat druhý den letecky, abych se následně z chorvatské metropole po vlastní ose přesunul do severochorvatského města Rijeka. Tam na mě čekala milá místní spojka – organizátorka Marina. I díky této půvabné ženě byly moje dny v jejím městě tak vlídné. Rijeka je vodní perla, a také světový rekordman v počtu srážek: ustavičně se mi tu v mysli vynořoval verš Julese Laforguea „*padá k vodě voda*“ v Čapkově zázračném překladu. Město nemá tradičně přímořský charakter a svým rakousko-uherským espretem působí spíš jako lázně, společensky je pak tradiční baštou chorvatských liberálů a levičáků (což je v Chorvatsku vlastně táž skupina) a je rovněž považováno za jedno z nejkulturnějších chorvatských měst.

V c. k. hotelu s výhledem na záliv, říčku a ostrůvek s altánem jsem čekal na ostatní básníky. Ti se po chvíli skutečně začali rojit. Sešel jsem tedy dolů do recepce a instinktivně odhadl, že onen usměvavý mladík se splitskou výslovností a neméně splitskou energií, jenž se pokouší jurodivou skupinku organizovat, je Marko Pogačar. Marko je fenoménem chorvatské poezie posledních několika let: jeho verše byly přeloženy do bezmála dvaceti jazyků a on je ve svých necelých třiceti letech vůdčí postavou chorvatské básnické scény. Pogačara bych rád českým čtenářům představil zevrubněji (zatím v mém překladu vyšlo jen několik básní na serveru *Literarni.cz*), a proto se tu omezím pouze na konstatování, že mě na Markovi okouzila jeho bezprostřední lidskost, prostá jakékoli sebešřednosti. Právě Pogačar je – vedle ředitele festivalu, významného chorvatského prozaika Ivici Pretenjači – duší celé akce.

První den v Rijeci kulminoval literárním večerem v místním Muzeu současného umění – a večer to byl dlouhý. Mezi uměleckými exponáty proběhlo čtení zhruba dvou desítek autorů. Autoři ze zahraničí, mezi nimiž jsem se ocitl i já, četli ve svých mateřských jazycích a za nimi byly promítány chorvatské překlady jejich básní. Nelze než vyjádřit obdiv místnímu publiku, které přišlo v hojném počtu přesahujícím stovku návštěvníků a trpělivě sledovalo téměř dvouhodinový proud poezie.

Vedle zahraničních hostů a místních básníků z Rijeki byla největší pozornost věnována laureátkám *Goranova vjence* Gordane Beničové (hlavní cena) a Katji Kneževićové (objev roku). Také mě obě nadchly

Ivica Pretenjača a Gordana Beničová

Beničová je autorkou řady básnických sbírek, ověřenou i dalšími cenami a přeloženou do řady jazyků. Její básně v próze oscilují mezi eliotovskou zacíleností a rozmáchle kosmickým tahem, jejich kultivovanost a přesnost se mísí s magickou fantaskností, rimbaudovské vizionářství s úzkostí: „*Zdálo se, že Země je jen temná dřevěná deska vyřezávaná plytkými reliéfy, a všechny smazané čáry světa zarámoval nehybný břeh, neprůhledný labyrint obalený plevelem zelených komet*.“ V české poezii tento typ básničky žel zatím postrádáme, i proto bych její básně rád někdy brzy představil českým čtenářům.

Její mladší kolegyně Katja Kneževićová se sice pohybuje na poněkud obvyklejších stezkách, ale i v jejích básních, zřetelně poučených anglosaskou poezií, občas vysehně vesmírná magie jako například v jinak ironické básni „Muzeum“: „[...] 21. století tlučte vždy pravidelně / v otevírání a zavírání / listů »hrušky« ve vagině vesmíru.“

Třetí pozoruhodnou básničkou byla energická dáma Andriana Škuncová, pocházející z ostrova Pag, která básní tak přirozeně jako moře a vítr na jejím rodném ostrově. (U nás vyšla, zásluhou Dušana Karpatského, její sbírka *Zvon ve studni*.)

Básníci tančí svět

Mezi hosty bylo též několik autorů z dalších zemí bývalé Jugoslávie. Doslova mě strhlo čtení slovinského básníka Braného Mozetiče. S jeho tesknou, ostrou, civilní homoerotickou poezií se může český čtenář seznámit v překladu Hany Mžourkové prostřednictvím sbírky *Banality*, která u nás vyšla v roce 2011. Ze srbských básníků byli zastoupeni Petar Matović, chlap jako hora, veselá to kopa a sympaták, který mi ihned padl do oka, a muslim Enes Halilović, autor hutné, filosoficky laděné lyriky, velký obdivovatel Vladimíra Holana (jenž je vůbec v bývalé Jugoslávii mezi básníky hvězdou). Matovićova poezie osciluje na rozhraní existenciálního a angažovaného modu, navíc je Petar jednou nohou doma i v Polsku, což se také odráží na jeho básních.

Přímo ze světa, nepočítám-li svoji rozpolcenou malíčkovitost, přicestoval na festival tento autorský pětিলístek: Yolanda Castañová (Galicie), Francis Combes (Francie), Amir Or (Izrael), Cosmin Perța (Rumunsko) a Dénes Krusovszky (Maďarsko). Yolanda je pozoruhodná žena: zdá se, že vše, čeho se dotkne, rozkvete. Píše skvěle, vypadá skvěle, překládá skvěle, dokonce byla i úspěšnou moderátorkou – snad jen někde v pozadí se vine nepatrná linka smutku. Každopádně slyšet její básně je nezapomenutelné, alespoň podle chorvatských překladů soudě – velmi kultivovaná, promyšlená a současně expresivní poezie.

Citelně jsem se sblížil i s Francisem Combesem, básníkem, nakladatelem a kulturním aktivistou. Hodně času jsme trávili

politickými hovory – Francis je radikálně levicový angažovaný básník v linii Aragona, Éluarda a Préverta. Jinak je tento několikanásobný otec i dědeček vlídný a mírný džentlmen, udivující svými úžasnými znalostmi poezie, včetně té české. Jeho básně zneklidňují svojí prostotou, vírou a nadějí.

V této sestavě, spolu s dalšími básníky a básničkami, vedení naším „ředitel“¹, neuvěřitelně výřečným, vtipným a laskavým Ivicou Pretenjačou, jsme

zažili po dvě noci roztančený klub s námořnickou výzdobou, jehož jméno žel smazal z mé mysli čas. První noc jsme ho roztančili sami – chorvatští básníci rádi tančí, Izraelci a Galicijky evidentně též; druhou noc jsme doslova vpadli do rozjeté salsa party jedné taneční školy. Naše Andriana byla natolik uchválena erotickými kreacemi některých tanečníků, že postupně systém dvojic přeorganizovala.

Když jsem se k ránu z klubu vracel, zas přišlo a Rijeka připomínala místy Petrohrad a místy Paříž...

Skvěle zorganizovaná slavnost poezie

Další čtení v obměněných sestavách se odehrála v jednom oblíbeném rijeckém antikvariátu a dále v městečku Pazin. To se proslavilo díky Julesi Verneovi, který nechal Matyáše Sendorfa a Štěpána Báthoryho skočit z vězení do pověstné pazinské jámy, děsivě hluboké a úchvatně krásné propasti. V dnešní době pořádá město – přímo nad ní – rezidenční pobyty pro literáty. Poslední čtení pak proběhlo v Záhřebu, v kavárně U Dvorištu, kde se k nám připojil vynikající slovinský básník Uroš Zupan.

Pořadatelům akce se sluší složit hlubokou poklonu. Celé tři dny o nás královsky pečovali. Organizace neměla slabá místa, od samotného čtení přes výborné ubytování až po skvělé jídlo...

Z básníků – a také kulturních aktivistů, bez nichž by festival neproběhl, – bych ještě rád jmenovitě zmínil Miroslava Kirina, kultivovaného a přesného básníka, který propadl čínštině; plachého básníka Miloše Đurđeviće, jehož drsně angažované verše bych si rád někdy přečetl; Irenu Matiješevićovou, básničku a rozhlasovou redaktorku, s níž jsem se nad ránem v námořnickém klubu zapletl do skutečně existenciálního hovoru; vždy přítomného Branislava Obučara, bez něhož by sotva cokoliv fungovalo; Aneru Ryznarovou, okouzující literární vědkyni, s níž jsem měl to potěšení několikrát dlouze mluvit a která mě uvedla do zákrut místní politiky. A konečně tajemnici festivalu Annu. Jim všem patří velký dík!

Z těch několika dnů jsem si odnesl dojem, že chorvatská básnická scéna je živá a plodná, že v ní převládá spíš solidarita než litý boj nebo lhotejnost. O její dobré kondici pak vypovídá i existence samotného festivalu. Našince u zdejších básníků zarazí mimořádně dobrá znalost české literatury (kolikrát jsem se styděl, jak málo znám jižní literatury!) a obrovský respekt k české kultuře. Z tolikeré chvály se českému básníkovi (byť chorvatských kořenů) snadno zatočí hlava. Co si z toho odnést? Že slavná minulost zavazuje... Že by nebylo špatné uspořádat obdobný festival i u nás... Že se vyplatí sledovat básnické scény i v jiných zemích – že s evropskou poezií to vůbec není zlé...

PEKLO

I.

Dingy dingy ding ding ding! Opožděná tramvaj číslo 22 zazpívá svoji hymnu, zastaví u ostrůvku plném neklidných robinsonů s dlouhými plnovousy vlajícími ve větru, otevírá doširoka svoje dveře a příjemným ženským altem zahlásí jméno stanice: „Malostranská. Příští stanice Belveder!“

A užuž zavírá, aby se rozhrkala vstříc prudkému stoupání a smýkala s cestujícími pověšenými na madlech jak s norimberskými zločinci, když vtom se do zavírajících dveří prodere na poslední chvíli obrovitý černý stín a žene se po černovlasém muži středního věku s tváří provinilého faráře, jenž si svůj viselcův sen sní těsně u zadních dveří soupravy.

[illegible]

Překvapený muž má poprvé v životě možnost dotknout se mohutného samce divočka holýma rukama. Skvostný exemplář, v kohoutku jistě přes metr a vážící plné dva metráky! Ale nemá kdy obdivovat divoký atak přírody do otravného stresu městské hromadné dopravy. Divočák se neúprosně žene za vyhlédnutou obětí a útočí svými kly na jeho klín. Muži se podaří odvrátit prudký útok, obratně chytí kňoura za chlupaté uši a drží si od těla tu svějící se bestii s vypoulenýma krví podlitýma očima.

Chtěl by se podívat na hodinky, zkontrolovat čas, protože s kancem v rukách se mu cesta neuvěřitelně vleče, ale nedokáže si vyhrnout manžetu, a tak nezbyvá než se zdvořile zeptat lidí v tramvaji.

Ostatní pasažéři však bleskem stácejí zraky jinam, jen aby se nemuseli angažovat v problému s divočkem na trase dvaadvacítky a toužebně vyhlížejí nejbližší zastávku. I ohromený revizor přestal vykonávat svou práci a hryže se nervózně do rtů. Pouze jediná osoba, atraktivní blondýnka se silnou vrstvou make upu na tváři a velmi dobře vyvinutou figurou pod přiléhavým oblečením, spojí svůj vyzývavý pohled se zpoceným mužem, jenž osaměle zápasí se dvěma metráky živé váhy, otevře ohnivě rudá ústa a rázem všichni spolucestující vypadnou ze své neúčastné pózy a horlivě se zaposlouchají, co svůdná sexbomba Bivojovi sdělí...

[illegible]

Zaplaví ho oslepující černočerná temnota, žádné bílé mžitky jako vpálené vzpomínky ji neruší, panuje noc černá jako strach. Svět přestal existovat, nebo nikdy nevznikl. Lidské smysly jsou k ničemu. Všechno známé a blízké se nenávratně ztratilo. A náhle se rozezvučí siréna a hluk až k zešílení zaplní tu nekonečnou prázdnotu.

„Áááááááááááááááááááááááááááá
áááááááááááááááááááááááááááááá
áááááááááááááááááááá!!“

Ze tmy se ozývají vášnivé výkřiky ženy při milování. Naprosto šílené a neopakovatelné zvuky. Čarodějnice na mučidlech vyslýcháné podle inkvizičního práva útrpného a upalované na hranicích nekřičely tolik jako ta žena bez těla, ženství proměněné v hlasitou extázi. Neproniknutelná tma vše násobí jako v tunelu a zesiluje do tisícíhlasé ozvěny.

[illegible]

CVAK! Konečně světlo, které muži vypálí díru do mozku silou laserové zbraně v akčním sci-fi filmu a zhruba čtyřicetiletý černovlasý muž s bledou tváří se posadí

celý zpitomělý pod stojací lampou z IKEY se zapomenutou cenovkou obalenou hus-tým prachem jak mucholapka seschlými mouchami. Dřepí na holých ošmataných parketách, jež pamatují i lepší časy, zaba-lený ve spacáku jako housenka bource mo-rušového v hedvábném kokonu.

„Co... co... to je? Kolik je hodin?!“ mrkne na svítící ciferník náramkových hodinek značky timex a unikne mu hluboké povzdechnutí.

„Do hajzlu!“ Půl čtvrté ráno.

[illegible]

Muž vstane s trenkami zařiznutými do zadku, tápe k vypínači na stěně a pokusí se rozsvítit v pokoji velké světlo. Zapomněl, že na stropě zbyla jen pupeční šňůra kabelu, jízva po chybějícím lustru. Jeho oči se už však začínají orientovat. Rozhlíží se kolem sebe. Jakoby poprvé v životě přejede prázdný pokoj bez nábytku kritickými očima, s úšklebkem ohodnotí svůj pelech dole u svých bosých chodidel, šlápně přitom na pár zhola zbytečných knížek doktora Plzáka o manželské krizi, jen tak halabala rozházených po podlaze, a jeho planoucí vlčí pohled se zastaví na ovladači televize trůnícím na podlaze. Televize jako osamělý oltář stojí u holé stěny. Běží v ní nudný program, velmi otravný, je vypnutá, a tak se v ní jako v temném zrcadle odráží sám, rozepsalý dezorientovaný muž v trenýrkách si vytírá ospalky z očí.

Shýbne se pro magickou krabičku zapomnění a cvakne. Na obrazovce se místo zoufalce objeví nahá dívka s rozpuštěnými plavými vlasy, brouzdající se lánem zlaté pšenice, a usmívá se jako ta vůbec nejvdá-

lenější vzpomínka, jakou kdy v hlavě jakýkoliv muž v půl čtvrté ráno, v holešovickém činžáku, ve 21. století nosil.

„Jsem obyčejná holka odvedle, můžete mě kdykoliv potkat venku v přírodě, miluju totiž procházky a nejraději se toulám sama,“ švitoří dívka.

„Všichni o mně říkají, že jsem divoženka, ale není pravda, že jsem nezkrotná, opravdu se ráda nechám spoutat...“ plavovláska během rozmarného monologu vyspurtuje z obli jako zajíc před kombajnem a najednou trůní na vysokém klandru koňské ohrady, máchá dlouhýma nohama panenky Barbie a se smíchem, který z ní padá jako kostky ledu do bourbonu, podává černému hřebečkovi s bílou lysinou cukr. O chvíli později už drtí farmářské děvče hrozný v kádi svýma alabastrovými nohama a nakonec se ztřeštěně umývá od hroznové šťávy pod tryskající pumpou.

Probuzený muž si pomyslí, že by chtěl být aspoň na chvíli tou pumpou, i když ve skutečnosti by strašlivě skřípal a žádná sladkobolná romantická syntezátorová muzika by jeho vrzání nepřehlušila, a dívka na obrazovce, jako by mu četla myšlenky, podívá se mu do unavených očí, pod kterými visí nevábné pytlíky, a pokývá koketně prstíkem: „Pojď blíž... Jsem dívka odvedle, můžeš mě kdykoliv potkat, nejraději se toulám v pastvinách.“

A nahá vyskočí na černého hřebečka s bílou lysinou a pobídně ho rázným kopnutím do slabin, a i když zralý muž v trenýrkách, které se mu napínají a zoufale škrtí, dobře ví, že by musela mít hroší kůži, aby zvládla rajtovat na koni neoblečená, protože ve skutečnosti ucítíte každý chlup, jako byste osedlali skelnou vatu, kdybyste ji chtěli napodobit, dodnes si pamatuje, jak mívál do krve rozedřené ruce o uzdu i koňskou hřívu a modřiny všude od pasu dolů, kdykoliv si v jezdeckém oddílu zapomněl na vyjížďku vzít rukavice a pořádné festovní kalhoty, fandí tě psraté Amazonce a přijímá ten rozpustilý cválající sen, tak jak se mají přijímat sny, bez rozumování a povyšného úšklebku.

[illegible]

Rozrušený muž slyší odkudsi bouchání do stěn a rozzlobené hlasy sousedů.

„Kušaj, zacpi ji hubu, chlape!!! Víš ty čím!“ zní nařvaný hlas muže, se kterým by se asi nebylo radno dostat do křížku.

Ale stejně těžká váha vrací prvnímu hlasu úder: „Závidíš, buzerante!!!“

[illegible]

Na to, že jsou skoro čtyři hodiny ráno, to v opršelém holešovickém činžáku žije jako na Václaváku a stačí poslouchat holé stěny a bílá tělesa radiátoru a muž se cítí jako v promítací kabině Bia Oko, kam ještě nedávno chodil za kamarádem promítačem kecat o životě a popíjet. Nemuseli ani okem mrknout průzorem na plátno, aby věděli, o čem film je, ze zvukové stopy a dialogů byli dostatečně v obraze, a někdy ty jejich představy byly daleko barvitější než sebe-lépe zrežírovaná skutečnost.

„Zvířata, chovejte se jako lidi!“ tříská holi do topení stařena Hamáčková a řve tak, až jí to zcela jistě utrhne srdce, na kterém chová už dva roky nejbližšího přítele, budík kardiostimulátoru.

Široce zívající muž se došourá k vrtní ledničce, vytáhne krabici červeného vína, jednu z mnoha, otevře ji a napije se dlouhým lokem, po kterém se ani neotřese, což svědčí o usilovném tréninku. S plnou vínem čvachtající krabicí v ruce pleská bosýma nohama po parketách, jak se vydá zpátky ke svému spacáku. Postaví víno na podlahu vedle tří už prázdných krabic, znovu se zachumlá a zakryje si i hlavu.

„Ráda se směju, mám to prostě ráda...“
provokuje neúnavná farmářka odvedle.

[illegible]

A chlupatá mužská ruka se vysune ze spacáku, chňapne krabičku a šup s ním do kokonu bource morušového, muže v potřísněných hedvábných trenýrkách...

„Glo glo glo...“ ozve se jen velmi tiše ze spacáku.

Táhlo už na devátou ráno, když se opatrně otevřely dveře bytu na třetím podlaží, na nichž visela jmenovka Martinův Samko. Bledý muž s pytlíky pod očima tiše zavřel dveře s koulí raději pootočením klíče, jen aby nebouchl. Velice obezřetně pak našlapoval po umolousaném schodišti, aby nevzbudil sebemenší hluk. Ale i přesto se mu nepodařilo proklouznout kolem pátravého oka Sfingy bez povšimnutí. Za kukátkem dveří na druhém schodišti s vizitkou Hamáčkovy se cosi pohnulo, jako by dravec zachytil signál oběti a zprudka se rozletěly dveře.

„Dobrej den, pane Samko,“ uhodí na zas-
skočeného muže stařena s holí. „Slyšel jste
v noci zase ten bengál? No, slyšel?!“

„Já, nevím...“ pokouší se muž v džínách a saku vykroutit.

„Jasně, že slyšel, všichni to slyšeli! Ne-
jste přece hluchej...“ trvá na svém paní Ha-
máčková a mává těžkou holí. „A co vy na-
to? Hovno! Tady v tom baráku se vo práva
nájemníků berou jenom starý báby. Jó,
kdyby tak žil můj nebožtík manžel, ten by
si na ně posvítíl...“

Martin Samko strká ruce do kapes saka
a rozpačitě mlčí.

(Úryvek z románu Muž bez ženy není
člověk, který autor napsal díky tvůrčímu
stipendiu Visegradského fondu a vyjde
v dubnu–květnu 2014 v nakladatelství
Mladá fronta)

Foto Oliver Brycz

Pavel Brycz (nar. 28. července 1968 v Roudnici nad Labem), prozaik, básník, písňový textař, publicista a příležitostný scenárista. Na PF UJEP v Ústí nad Labem vystudoval český jazyk, na pražské DAMU dramaturgii. Spolupracuje s Českým rozhlasem i Českou televizí, je autorem dvou večerníků: *Dětský zvěřinec* (2008) a *Bílá paní na hlídání* (2013). Knižně vydal: povídky *Hlava Upanišády* (Magil, Teplá u Mariánských Lázní 1993), lyrizovanou prózu *Jsem město* (Hněvín, Most 1998, Cena Jiřího Ortena 1999), poetickou novelu *Sloni mlčí* (Hněvín, Most 2002), románovou epopej *Patriarchátu dávno zašlá sláva* (Host, Brno, 2003; Státní cena za literaturu 2004), novelu *Mé ztracené město* (Listen, Jihlava 2008), román *Svatý démon*, (Host, Brno 2009), povídkový soubor *Co si vyprávějí andělé?* (Mladá fronta, Praha 2011), dvě knihy o otcovství a dospívání chlapců *Tátologie* a *Tátologie 2* (Mladá fronta, Praha 2011 a 2013) a humornou pohádku *Neberte nám Ptáka Loskutáka* (Mladá fronta, 2014).

Ve vánoční literární příloze *Respektu* jsme společně s Janou Šrámkovou a Ivanou Myškovou publikovali *12 odstavců o próze*. Pokusili jsme se v nich pojmenovat to, co v literárním provozu považujeme za problematické a o čem podle nás stojí za to hovořit. Koneckonců, možnost změny se nedá předem vyloučit.

Předminulé číslo *Tvaru* přineslo příspěvky Boženy Správcové a Pavla Janouška; oba, byť každý jiným způsobem, na *12 odstavců o próze* odkazují. Zatímco Božena Správcová rozvíjí, upřesňuje a prohlubuje, co jsme otevřeli, Pavla Janouška, zdá se, začíná něco jiného: 1) skryté motivace autorů textu a 2) vnitřní rozpory v jejich jednání.

Janoušek se pozastavuje nad tím, proč jsme *12 odstavců* publikovali v *Respektu*. Cituje poslední z odstavců, věnovaný psaní, a poté sám píše: „*Pokud bychom tuto oslavu psaní jako činnosti, která vyrůstá z vnitřní potřeby a neohlíží se na adresáta, na veřejná ocenění a na pravidla literárního života, vzali vážně, pak vystoupení Jany Šrámkové a spol. v sobě skrývá zvláštní paradox, který je možné vysledovat již ze způsobu, jakým bylo publikováno. Přestože se signatáři dvanácti bodů zřetelně vymezují proti populární, respektive žánrové literatuře, svou proklamaci nepublikovali v některém z minoritních literárních časopisů, ale v Respektu, tedy v médiu, které má značně širší čtenářskou obec.*“ A hned v další větě nabízí vysvětlení: „*Zdá se totiž, že v pozadí jejich proklamací je i patrný zájem, aby si tato obec povšimla, že právě oni existují a tvoří.*“

Ta pasáž stojí za povšimnutí hlavně proto, že věcnou argumentaci zde nahrazuje psychologizování: už nemluvíme o tom, co „Šrámková a spol.“ napsali, a zda to je, nebo není oprávněné, ale řešíme, proč

to napsali, kde to publikovali a co tím sledovali.

Budiž. Měli jsme dobré důvody, proč *12 odstavců* publikovat právě v *Respektu*. 1) Jana Šrámková i já tam běžně píšeme a literární přílohu prestižního týdeníku považujeme za celkem vhodný prostor k diskusi o současné próze a její reflexi. 2) To, že si stejný text v *Respektu* přečte asi stokrát víc lidí než ve *Tvaru* nebo v *Hostu*, bereme jako plus vzhledem k tomu, že hlavním smyslem *12 odstavců* bylo podnítit diskusi (ta mohla na stránkách *Respektu* pokračovat, pokud by Pavel Janoušek nebo někdo jiný zvednul rukavici; udělal to pouze Kamil Bouška, ale jeho text *Respekt* odmítl s tím, že není dostatečně věcný, a tak vyšel ve *Tvaru*.) A konečně 3) *Respekt* nám vyhovoval i z toho důvodu, že vzhledem k místy zábavnému, ale obvykle spíše jen směšnému skupinaření literárních časopisů poskytuje univerzálnější platformu.

Jenže Pavlu Janouškovi to připadá *paradoxní*: na jedné straně tvrdíme, že psaní má svůj vlastní režim a zákonitost, jež je dobré oddělit od literárního provozu, vymezujeme se proti žánrové literatuře atd., a na druhé straně publikujeme v *Respektu*! Nerozumím systému kategorií a souvztázností, které takový výrok umožňují. Osobně mám naopak za to, že jako autoři máme a musíme oslovovat i ty, kteří s literaturou nemají profesně nic společného, a to nejen svými prózami, ale i svým myšlením o literatuře, máme-li tu možnost. Kolik toho takový Jan Balabán – paradoxně? – publikoval v *Respektu* a kolik ve *Tvaru* nebo v *Hostu*?

Poté, co Pavel Janoušek odhalí naše nízké motivace (ano! chceme být čtení!), přejde k otázkám literární kritiky. Je to de facto jediný z původních *12 odstavců*

o próze, s nímž nějak polemizuje. Přes sérii drobných významových posunů, opatřených všelijakými ostny vůči Janě Šrámkové, se dostává až k tomuto: „*Představa, že povinností kritika je autora vykládat, nikoli posuzovat, je ovšem tradiční mýtus, jenž se v každé spisovatelské generaci rodí znovu, a to v síle přímo úměrné pocitu zneuznání.*“ Má to být odpověď na tuto větu z *12 odstavců*: „*Jsem připraveni přijmout kritiku, která se zakládá na pochopení, nikoli tu, již umožňuje opak.*“

Nikdy jsme neřekli, že povinností kritika je autora vykládat, nikoli posuzovat. Několik let jsem v *Hostu* redigoval rubriku literárních kritik a recenzí (kam mimochodem Pavel Janoušek přispíval) a moc dobře vím, že přebujelé reproduktivní a interpretativní pasáže jsou naopak běžnou *potíží* literárních kritik. Není sporu o tom, že základem kritiky má být jasné vyjádření názoru, podložený argumentací. Nevím, proč nám Janoušek podsouvá evidentní nesmysl (a opět si neodpustí psychologizovat – v základě všeho je pocit zneuznání). Diskuse se tím každopádně vrací o úroveň níž. Když jsme napsali, že jsme připraveni přijmout kritiku, která se zakládá na pochopení, nikoli tu, již umožňuje opak, neodmítli jsme samozřejmě hodnocení jako takové. Odmítli jsme nešvar hodnotit na základě neschopnosti či neochoty textu porozumět. To mívá vícero podob: od prosté nepozornosti přes povrchní čtení, genderově podmíněné nepochopení až po lidské míjení se autora a recenzenta. Jako editor jsem měl možnost sledovat, jak často a jak koktavě se existenciální vzdálenost překládá do jazyka literární kritiky; úzkoprstost či omezenost životní zkušenosti však těžko mohou být základem literárního soudu.

(Obecně: Všichni víme, že území mezi autory a kritiky je zaminované a musí se na

něm tančit v baletních piškotech; autoři jsou přecitlivělí, když kritik zkriví jejich textu byť jediný řádek, a kritici zase mají kdovíproč za to, že autoři by jejich „ortely a milosti“ měli přijímat tiše a s pokorou. Když jsme se tedy do *12 odstavců* rozhodli zařadit i ten, který se týká reflexe literatury, samozřejmě jsme předjímali, že se objeví lidé, kteří to budou chtít odbýt ubližeností autorů. Vše jsme proto formulovali vstřícně. Napsali jsme: „*Vážíme si myšlení o literatuře, protože o ní sami neustále přemýšlíme. Vděčíme za mnoho těm, kteří s námi sdílejí naši marginalizovanou víru, že ještě je co říct. Obecně předpokládáme pouze dvě věci: erudici a osobní zájem.*“ – Na této první polovině odstavce dál trváme stejně jako na té druhé.)

V závěru své „nepolemiky“ Pavel Janoušek pozve na pódium další dvě postavy: Pavla Janouška mladšího o pětadvacet let a pomýleného autora, jehož jméno neuvede (taky jde jen o statistu). Následuje půvabná scéna: Dnešní Pavel Janoušek konzultuje oprávněnost svého postoje s Pavlem Janouškem mladším o pětadvacet let; naslouchá mu, pochopí, že s Janou Šrámkovou nyní zažil jakési déjà vu, a nemůže než dát svému doppelgängerovi ve všem za pravdu. Utvrzen sám sebou pak bývalým, současným i budoucím autorům vzkazuje: „*Ono totiž nestačí jenom chtít a věřit ve vlastní velikost...*“

Fair enough: Potkám-li se zítra s Janem Němcem mladším o patnáct let, řeknu mu, ať se nad tím zamyslí. Ten víc než dvakrát tak starý se však musí ohradit: odkdy je úkolem literárního kritika mentorovat spisovatele způsobem, jakým pouze špatný spisovatel mentoruje své postavy?

Jan Němec

OPERA Režijní selhání (Dvakrát Straussova Elektra)

Po loňském výročí dvou operních skladatelů (Verdi a Wagner) připadá na letošní rok stopadesáté výročí narození dalšího operního velikána, a to Richarda Strausse (1864–1949). Některá naše divadla budou určitá díla tohoto autora také uvádět, prozatím však za nimi musíme do sousedního Německa. Hned v lednu uvedly dva známé saské operní domy Straussovu snad nejslavnější operní aktovku *Elektra*. Jedná se o přelomové dílo pozdního romantismu a rodičího se expresionismu. Libretista Hugo von Hofmannstahl a R. Strauss se zcela soustředili na téma utkvělé touhy po pomstě, která ovládá niterný život hlavní hrdinky, a vytvořili expresionistické dílo, jež diváka plně vtahuje do dění bez možnosti jakéhokoli oddechu.

Saské operní domy Semperoper Dresden a Oper Leipzig a především jejich orchestry – Staatskapelle Dresden a Gewandhausorchester Leipzig – si konkurují již od počátku a tato kompetice přináší takové výsledky, že jsou obě hudební tělesa v současné době řazena mezi nejlepší orchestry světa. Tomu odpovídalo i hudební provedení obou večerů. Staatskapelle Dresden dirigoval při premiéře její šéfdirigent **Christian Thielemann** s neuvěřitelným smyslem pro detail, ale zároveň schopností udržet napětí celku, lipský Gewandhaus řídil jeho generální hudební ředitel **Ulf Schirmer** s obrovským nadhledem a možná s ještě větší gradací exponovaných scén. Avšak v Lipsku se díla zmocnil režisér známý svými provokacemi **Peter Konwitschny** a autor scény a kostýmů **Hans-Joachim Schlieker**. Režie kolísala od naivních polopatismů (zobrazení prehistorie na forbině, kdy se Agamemnón koupe ve vaně se dvěma malými holčičkami a jedním chlapcem a posléze je ubit náhle se vynořivší dvojicí sekerou) přes nehorázné schválnosti (Aigisthos žádá světlo a Elektra dlouze svítí oslnivým světlem divákům do očí) až po neomluvitelný závěr, kdy je hudební gradace celého díla přehlušena výstřely z pistole, salvami ze samopalu a praskáním ohňostroje. To vše v závěru opery samozřejmě nemá co činit. Podle libreta pomstí bratr Elektry Orestes otcovu smrt tím, že zabije svou

matku, která se na vraždě podílela, a především vraha Aigistha. A Elektra, které se splnila životní touha, tedy pomstít vraždu svého otce, tančí extatický tanec, při němž klesá mrtva k zemi. Namísto toho režisér rozpoutal na scéně jatka, při nichž je zastřelena několika ranami z pistole Klytaimnestra (po posledním výstřelu ještě dovrávorá k vaně, v níž byl zavražděn její někdejší manžel, a ještě než zemře, tak do ní za smíchu publika vleze), pak Aigisthos, ale později i všech pět služek, komparsy, a dokonce i Elektra a její sestra Chrysothemis. To vše za kanonády světlic a dělobuchů jako o silvestrovské noci ve velkoměstě, takže posledních přibližně deset minut opery nebylo možno hudbu nejen soustředěně vnímat, ale ani pořádně slyšet, nemluvě o oslnivém ohňostroji znásobeném zrcadly, v důsledku čehož divák nemohl scénu ani řádně sledovat. Pokud není režijní záměr srozumitelný z dění na scéně a divák je odkázán na jeho výklad v programu, pokud tento vůbec existuje, odporuje to samotnému principu divadla.

Drážďanská inscenace byla lepší v tom směru, že se na scéně odehrávalo daleko méně násilných naschválů (režie **Barbara Freyová**, scéna **Muriel Gerstnerová** a kostýmy **Bettina Walterová**), to však bylo hlavně tím, že se na nenápadité scéně nedělo téměř nic. Po pěvecké stránce byla v roli Elektry jednoznačně lepší drážďanská představitelka (**Evelyn Herltziusová**). „Lipská Elektra“ **Eva Johanssonová** zdá se na svůj part poněkud nestačila, avšak ve vyjatých situacích přecházela ze zpěvu do jakéhosi stylizovaného křiku, který posouval celou operu do expresionistické polohy.

Na hodnocení ostatních představitelů zde není místa, a tak shrňme závěrem: po hudební stránce byly obě *Elektry* na úrovni světové špičky, pěvecky bylo drážďanské obsazení lepší. Drážďanská režie byla bezduchá, avšak alespoň dala možnost vyniknout pěvcům a orchestru. Přesto, když se režisérka klaněla, ozývalo se z publika bučení, které bylo slyšet i přes bouřlivé ovace. Pro naschvály režiséra Konwitschného nemám slov; už jsme si zvykli na leccos, ale zničit nádhernou hudbu, jen aby se mohlo projevit (ne-

japné) ego režiséra, je triumfem jeho vulgárnosti a nehořáznosti a naprostým fiaskem lipské operní scény. Obecenstvo tleskalo jen chabě, bučelo však zdatně. Budou-li operní režie postupovat tímto směrem, budeme raději sedět doma u cédéček. Operní režie je v nastíněné krizi již desetiletí. Bohužel!

Vít Zavadil

inzerce

Kniha fotografky Staši Fleischmannové, k jejímuž napsání se autorka odhodlala až ve svých dvaadevadesáti letech, je mimořádným svědectvím bystré pozorovatelky, která čtenáře provádí národními, společenskými i kulturními vrstvami 20. století. Její vzpomínky jsou doplněny řadou fotografií, které lze považovat za naprosto unikátní historické dokumenty doby, jejichž hodnotu zvyšuje i skutečnost, že až na několik výjimek jsou zveřejněny vůbec poprvé. Publikaci, která právě v těchto dnech vychází v nakladatelství Torst, edičně připravil a poznámkami a jmenným rejstříkem opatřil Tomáš Vrba.

Výlet do nacistického Německa

Abychom se naučily německy, poslala nás maminka do rakouských Tyrol – do překrásného místa jménem Seefeld. Dnes je to přepychové lyžařské středisko s výtahy a vleky. Co se týče němčiny, moc úspěšné to nebylo, protože tam bylo asi deset holek z různých evropských zemí a navíc jedna naše česká kamarádka, Milena Brožová. Penzionu říkali Töchterheim. Bylo to tam hezké, ale my toužily lézt po horách, dokonce jsme podnikly jednu pravou túru s horskými vůdci a s lany – jen my tři Češky, zvládly jsme to dobře. Náš průvodce měl tak krásné jméno, že jsme si ho zapamatovaly dodnes.

Jmenoval se Sepp Kirchmayer. A pak přišel další nápad: co se takhle podívat do Německa. Vedoucí zatelefonovala mamince do Prahy a ta nám to dovolila. Jely jsme jen my dvě, pochopitelně autostopem. Sotva jsme přejely hranice, padla na nás hrůza. Celým městem Garisch-Partenkirchen vedla silnice, po celé délce prapory, hakenkreuzy, různá nacistická hesla, portréty Hitlera. Věděly jsme, že se v Německu zrovna odehrávají olympijské hry a že tam nějaké medaile vyhrál jeden americký černoch a z toho jsme měly velkou radost, protože Hitler zuřil. (Ten černoch se jmenoval Jesse Owens a v Berlíně vyhrál rovnou čtyři zlaté medaile.)

Hned jsme si uvědomily, že z té země musíme co nejrychleji pryč. Tak jsme přešly silnici a stopovaly jsme opačným směrem. První auto, které nám zastavilo, byla velká limuzína, na první pohled přepychová. Vystoupil z ní šofér, ne v esesácké, ale v šoféřské uniformě. Slušně jsme se mu představily, že jsme Češky a jsme na prázdninách v rakouském penzionátě, že jsme si jen vyjely na výlet. On se nám představil, že je osobní šofér policejního ředitele města Berlína, který je na návštěvě u Hitlera v jeho horském sídle, a že tam pro něj jede. No prostě naprostá hrůza, zatrnulo nám. Pak udělal věc, která nás udivila, měl na blatnících dva malé praporky s hakenkreuzy, sundal je a řekl nám, abychom se skrčily, pokud pojedeme městem, že by mohl mít potíže, že nás veze. Vzadu na sedadle byla kožešina, tak jsme se pod ni schovaly a pak jsme jen trnuly, aby nás u té odbočky nechal vystoupit. Zastavil, dokonce nám otevřel dveře, řekl Gute Reise, my jsme řekly Danke schön a zhluboka si oddychly. Už se stmívalo, maširovaly jsme po silnici, v protisměru jel taxík, tak jsme ho zastavily, on otočil a nechaly jsme se odvézt na rakouskou pohraniční stanici. Tentokrát to bylo za peníze, ale stálo to za to. A Hitler asi zatím v tom svém sídle připravoval Anschluss.

Tento výlet jsme mamince nakonec utajily.

Autostopem do Merana

Z penzionu v Seefeldu v Tyrolích jsme se v srpnu 1936 vypravily i na výlet stopem do Bolzana a Merana v Itálii. Na zpá-

Koláž s André Bretonem (dnes visí v jeruzalémském Muzeu surrealismu)

teční cestě jsme měly smůlu, aut jezdilo málo, tak jsme z nouze přijaly malý vojenský terénní vůz se dvěma rakouskými vojáčky. Byli milí, zajímalo je naše vyprávění. Náhle odbočili na polní cestu, kde v poli stálo plechové stavení, a jak jsme brzo pochopily, bylo to vojenské skladiště. Měli klíče. Ve velké místnosti u zdi ležely v několika řadách nad sebou sudy vína, do jednoho vrazili hadičku, nalili víno do lahví a začali pit, nám nabízeli také. Ale my tušily, co by se mohlo stát, až se opijou, a utekly jsme.

Silvestr v Krkonoších

Silvestr roku 1936 jsme v Krkonoších oslavili manifestaci proti fašismu. Vyšli jsme, skupina mladokulturníků, večer z naší chaty na Friesovkách, bez lyží, dosti daleko na Prinz Heinrich Baude (těsně za tehdy německou, dnes polskou hranicí). Byla krásná jasná noc, svítily hvězdy. Na velké bílé louce před tou chatou byl ohromný táborák, ke kterému přicházeli ze všech stran z lesů lidé z různých levicových spolků, Češi i Němci. Kruh lidí kolem táboráku byl ohromný. Asi byly proslovy, to mi neutkvělo. Pak se zpívaly české a německé protiválečné a revoluční písně, samozřejmě spousta V&W. Zažila jsem pocit, který jsem do té doby neznala. Úplné uvolnění, pocit sounáležitosti, splynutí s davem, nevímco ještě, bylo to však krásné, nezapomenutelné. Domů jsme se vraceli k ránu.

Zažila jsem pak ještě několik takových chvil na různých podnicích, třeba večer Mladé kultury v Plodinové burze, kde nakonec vystoupili V&W a celý sál se přidal a zpíval s nimi „Proti větru“. Ale ty Krkonoše byly nejkrásnější.

(Tato část textu je ponechána kurzívou, neboť jej napsala sestra autorky Olga Houšková – pozn. red.)

Cesta do Benátek

V létě 1937 jsme si vyjeli – Ola, Stella, Jirka Meisner a já – autostopem do Benátek. Bylo horko a po několika dnech jsme měli Benátek, včetně Tintoretta, který tam měl zrovna výstavu, víc než dost. Parníkem jsme zajeli na Lido, abychom se vykouпали. Z toho výletu existují hezké fotky, našťástí vyfoceně jiným aparátem než našim Rolleicordem.

Na zpáteční cestu autostopem jsme se rozdělili na páry a dohodli se, že se setkáme v centru Vídně. Povedlo se, a šli jsme se ubytovat. Vídeňská noclehárna, kam jsme šly my dvě, byla plná anglických studentek. Ráno jsme zjistily, že nám Rolleicord někdo ukradl. Že by některá z těch Angličanek? Zmizel tak aparát a spolu s ním fotografie z druhé půlky cesty. Do Prahy jsme se vraceli přes Bratislavu. Neměli jsme už moc peněz, tak maminka požádala telefonem Clementise, jestli nás nemůže ubytovat on.

„Španělskou zemi mám tak rád“

V sále restaurace Hajnovka na rohu Fošovky a Italské zorganizovala Mladá kultura manifestaci za demokratické Španělsko. Voskovec a Werich nám slíbili, že přijdou zazpívat píseň, kterou o Španělsku napsali, byla to nádherná píseň, ve které nebylo ani slovo o politice, nebyla tehdy nikdy zpívána v divadle na představení ani jinde. Jelikož válku vyprovokoval fašistický generál Franco a toho podporovalo nacistické Německo a fašistická Itálie, bylo jasné, na čí straně jsme. V&W slíbili přijít, a nepřicházeli. Nebyla to masová manifestace, ovšem nám záleželo právě na té písni. Tak nám kamarádi řekli, abychom pro ně s Olou došly, že je známe. Utíkal jsem Fošovkou dolů na Václavské náměstí, prošly Lucernou, doleva pasáží a pak rovnou k nim do šatny. Řekli nám, že nezapomněli, ale že jsou unavení, že si jen trochu odpočinou a přijdou. Tak utíkáme zpět Václavákem do kopce, pozdravily jsme pěkně Václava na koni, dál Fošovkou nahoru a voláme: „Přijedou.“ Načež zaznělo „Hurá.“ Auta nejezdila, byla už noc. A pak už jedou, tak zase hurá, všichni se ani do místnosti nevešli. A pak V&W zpívali a my jsme zpívali s nimi, pokud jsme to trochu znali. Španělská válka měla v Československu veliký ohlas. Hlásili se dobrovolníci, mnozí ze Slovenska. Karel Čapek napsal o té válce do Lidových novin kruté sarkastické „Bajky o válce občanské“. Vzniklo heslo „U Madridu se bojuje za Prahu“. Demokratické Španělsko prohrálo a my také. Nejdřív jsme měli Mnichov, půl roku po něm Hitler okupoval Prahu a Madrid padl čtrnáct dnů nato koncem března 1939.

S Olou jsme se ještě jednou náhodně dostaly do manifestace za Španělsko, a sice v Paříži. Odehrávala se na Place de la Nation. Demonstranti nosili davem doširoka rozprostřenou plachtu a volali: „Des avions pour l’Espagne républicaine!“ a lidi tam házeli peníze. O široký podstavec velkého sousoší na náměstí se opíral ministr letectví Pierre Cot. A pak kus dál na tribuně jsem poznala Louise Aragona. Tak jsem ho vyfotografovala. Tu fotku nikdy nikdo neviděl. Je to moje památka na ty dny. Demokratické země, hlavně Francie a Anglie, tehdy nepomohly. Neposlaly ani letadla, ani zbraně.

Světová výstava

Do Paříže jsme v roce 1937 přijely kvůli Světové výstavě (Expo), která se tam konala. Výstaviště zabíralo celou plochu od Eiffelky přes most d’Iéna až na Trocadéro. Na výstavě byla jasně cítit napjatá politická situace v Evropě. Hned u Seiny se čelem proti sobě výhruzně postavily německý a sovětský pavilon. Nám se moc líbil pavilon československý, zvenku i zevnitř.

Stavbu navrhl Jaromír Krejcar. Měla skleněnou plášť, zaoblené hrany a vlajkový stožár s vyhlídkovou plošinou. Uvnitř vystavovaly nejlepší české firmy, Plzeňský Prazdroj si před pavilonem otevřel restauraci. Zlatou medaili za nejlepší pavilon ovšem získaly napůl SSSR a Hitlerův Reich. Zašly jsme i na návštěvu k Josefu Šimovi do jeho ateliéru. Fotografovaly jsme tam i jeho malou dcerku Aline.

Jak jsme vyfotografovaly Andrého Bretona

Za pařížského pobytu jsme se s Olou procházely po Quartier latin a v jedné ulici vidíme nad nějakým obchodem veliký nápis GRADIVA. Už jsem to viděla v nějakém časopise, tak říkám: „To je přece krám André Bretona, tak já se podívám, jestli tam náhodou není.“ Vpředu byly dva sloupky, za nimi v pozadí a v úplné tmě vchod. Tak jsem tam vlezla a vlítla jsem rovnou do Bretonovy náruče, omlouvám se mu a říkám, že jsme dvě holky z ČSR, jestli by nemohl vyjít ven, že bychom si ho vyfotily. Já vím, proč tak ochotně vyšel ven, určitě to bylo proto, že jsme z Československa – pro něj to znamenalo Toyen, Štyrský, Nezval. Když jsem po víc než šedesáti letech zas jednou navštívila Paříž, zašla jsem do Galerie 1900–2000, bývala jsem ve styku s jejím ředitelem Marcelem Fleissem. On mně představil starší dámu, která tam seděla, že je dcera André Bretona, a požádal mne, abych jí vypravovala, jak jsem jejího otce fotografovala. To bylo velmi jednoduché, ale svěřila jsem jí také detail, že měl úplně rozbité boty. Ona na to: „Oh, lui et ses chaussures...“ To byl celý náš rozhovor. Jsem asi snob, ale měla jsem radost, že jsem mluvila i s dcerou Andrého Bretona.

Staša Fleischmannová (nar. 1919) se od dětství spolu se svou sestrou-dvojčetem pohybovala v prostředí předních tvůrčích osobností první Československé republiky. Oba jejich rodiče, Staša a Rudolf Jílovští, byli nepřehlédnutelnou součástí českého kulturního a společenského života. K přátelům rodiny patřili Milena Jesenská, Ferdinand Peroutka, František Halas, Julius Firt, Jiří Voskovec, Jan Werich, Jaroslav Ježek, Vladimír Clementis, Adolf Hoffmeister, Zdeněk Bořek-Dohalský či Josef Šíma. Sestry Jílovské se nadchly představou samostatné tvorby a začaly studovat fotografii u Jaromíra Funkeho na Státní grafické škole. V devatenácti letech si otevřely vlastní fotoateliér, o rok později začala válka. Tragické události let okupace tvoří prostřední část této vzpomínkové knihy.

PLATNOST POEZIE

Zuzana Gabrišová: Těžko říct
Weles, Brno 2013, 118 s.

Na rozdíl od zlatého věku veršované beletrie, tedy podstatné části devatenáctého století, kdy závazně platila obecná, apriorní pravidla básnění, musí (a může) dnes každá autorská osobnost i každá báseň či sbírka znovu a po svém utvářet a obhajovat definiční obor poezie i konkrétní způsob utváření svého poetického světa. Svazek s názvem *Těžko říct* je třetí sbírkou rodilé Brňanky a v současnosti korejské zen-buddhistické mnišky Zuzany Gabrišové (nar. 1978; debutovala v edici Tvary roku 2002 a první knižní svazek básní uveřejnila o dva roky později).

Platnosti poezie se knížka dovolává hned na několik způsobů. Takřka stranou můžeme ponechat veršové/strofické tvarosloví: věty polámané do různorodě krátkých řádků, občas zhuťňující, jednotlivá slova osamostatňující výpustky v syntaxi, rezignace na pravopis velkých písmen a drtivou většinou i na interpunkci – na první pohled bezpříznaková současná poezie. Pravda, i tady se občas experimentuje: jeden oddíl, nazvaný „Dopisy z Koreje“ a stylizovaný jako počítačová komunikace na klávesnici bez češtiny, je psán bez háček, čárek a teček. Ale doby, kdy právě povaha verše rozhodovala o typu i kvalitě básní, jsou nenávratně pryč. Poetika Zuzany Gabrišové také nijak zvlášť netíhne k tradičním typům obraznosti, tedy k metafoře či k symbolu. Nosná je pro ni spíše zámlka, náznak, zhuštění výpovědi, které odlišují její řeč od běžné komunikační mluvy.

Osobitý svět se zato otevírá již v prostoru žánrového vymezení. Básně oscilují mezi epikou a lyrikou, tíhnou ke zlomkovi-

tému příběhu, konstruuji náznakovitě konstelace postav, a zase se vymykají do lyricky statického vypreparování zastavené chvíle, z níž vyrůstají obrazné kvality slov. Některé z nich, třeba ty navozené motivem volavky, se objevují opakovaně, a přeci jen ponoukají čtenáře k symbolickému čtení, nebo alespoň dodávají celku ojedinělou stopu barevného dekoru: hned v první básni jsou volavka a dravec metaforizováni coby „*bílá dlaň polí*“, v jiných verších volavčí „*bílá rozťala všechn smutek / jediným mávnutím křidel*“.

Většina veršů je ale přivrácena k všednosti, nesnaží se simulovat krásu, ale dobírat se jádra situací, vztahů, okamžiků. Pořádajícím, sjednocujícím bodem je – pochopitelně – lyrický subjekt. Prostřednictvím názvů oddílů i motivy jednotlivých básní (třeba „ZŠ Líšeňská“, „LDN Bílovice“, „Rodina“) autorka opakovaně pootevívá linky ke svému vlastnímu životu: rodinné i partnerské konflikty, učitelské působení v Brně, a především zkušenost z cest a zejména zen-buddhistického kláštera, vše rozdrobené prizmatem subjektu, přetavené zkratkou, poskládané do relativně sevřených ploch, přesahujících jen zřídka tučet veršů, ale zpravidla ještě kratších. Pomyslnými vertikálními spojnicemi napříč texty jsou klíčové motivické celky, které utvářejí významové obrysy sbírky. Většina z nich nenabízí libé lyrické počtení a zároveň se na hony vyhýbá sentimentalitě – zkrátka žádný Hálek ani Šrámek. Společným jmenovatelem by mohl být konflikt: s rodinou, s partnery, s lidmi, které člověku přivádějí do cesty osud či náhoda, a v neposlední řadě se sebou samým. Míjení a bolestná, případně příliš letmá setkávání, mlčení nebo řeči, „které nikam nevedou“, nezahojené a nehojící se vztahové rány – život se touto optikou jeví jako bolestně tíživý sen. Viz jen báseň „Mám sen“ na s. 63,

popřípadě verše z jiného z textů (v pořadí třetí, nepojmenovaná báseň oddílu Sestra): „*Tam mě přesívá / v kokonu šedi / sem a tam / zvolna / sem a tam / v sevření mrazu a žáru / v chorobnosti slizu / zvolna / umírám.*“ O celistvost i podstatu subjektu tu na každé druhé stránce usilují *zjitřené smutky*, přivedené ke slovu na konci básně o buddhistické mnišce na punk-rockovém koncertu. Ano, sklon k vyostření, ba k šoku je patrný, nejvíce snad v básni obkružující pohlavní styk s mužem odsouzeným na smrt, ale Gabrišová si přesto nelibuje v samoúčelné exhibici ani v laciné sebelitosti.

Motivy vnějšího světa jsou takřka rovnoměrně rozděleny do tří základních celků. První z nich – a dodejme, ten nejobyklejší v současné poezii – představuje „domácí zázemí“ rodiny, partnerských a přátelských vztahů, pracovních zkušeností. Druhý je soustředěn do prostředí zen-buddhistického kláštera. Pro Gabrišovou je to celek neméně konfliktní, traumatizující: trochu překvapivě, ale velmi sympaticky tak bourá naivní klíše o harmonizujících „východních naukách“. Třetí, příznakový okruh tvoří setkávání s bezdomovci, žebráky, tělesně postiženými či jinak životem vykořeněnými. Postavy tohoto typu zalidňují sbírku napříč jednotlivými prostory: objevují se v Brně, Anglii či Koreji, náleží do vlastní rodiny, či jsou jen letmo potkávány. Právě vztah k lidem na samém okraji společenských vztahů a konvencí se zdá být pro sbírku podstatnější než konvenční poměry rodinné, společenské, nebo i „řádové“. Gabrišová ale ani zde nesentimentalizuje, jak to dělali třeba romantici či dekadenti, ba ani neideologizuje, jak činili třeba beatníci. Základním tónem zůstává věčná, nepatetická bilance, do níž však patří utrpení i smrt; smyslem není ani zatratit, ani spasit svět,

ale střípkem „vydaného lidství“ zhlédnout sama sebe, a především podstatu člověka, takřka zanesenou nátěrem ubohosti.

Kdo zná Zuzanu Gabrišovou, ví, že poezie je pro ni prostředkem neustálého ustalování její vlastní identity. Prostředkem do krajnosti zbavovaným estetizující stylizace, ostrým nástrojem bolavé introspekce. Čtenáři by ale teoreticky právě na této okolnosti nemuselo, ba snad ani nemělo záležet. Tedy rozhodně ne čtenáři, který patří k „širšímu publiku“. Ale píše se dnes ještě poezie pro širší publikum? Nebo je spíše uzavřená do úzce vymezených „fanklubů známých a přátel“, kteří spojují dílo a autorskou osobnost takřka automaticky? Údaje o prodejnosti a struktura čtenářské obce nové sbírky Zuzany Gabrišové by mě velmi zajímaly.

Dalibor Tureček

ZPÁTKY DO TĚLA

Archibald Bláha: Bůh na tripu
Nakladatelství Jaroslav Kunc,
Biskupice 2013, 358 s.

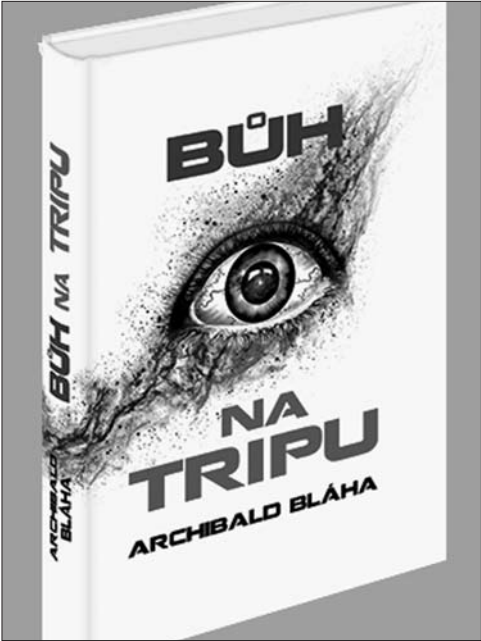
Dramatický příběh kyseliny lysergové (LSD) po letech zkoumání v ústraní laboratoře švýcarské firmy Sandoz začal zcela nečekaně, když chemický inženýr Albert Hofmann v roce 1943 náhodou zjistil, jak překvapivě silné halucinogenní látky se skrývají v cizopasné houbě námelu. Událost známá i pod názvem Bicycle day (Albert Hofmann, zasažen silnými halucinacemi, se vracel domů z laboratoře na kole) mohla znamenat, že byl právě objeven mimořádně účinný lék, stalo se to však dřív, než se našla nemoc, kterou by vyléčil... A už sedmdesát let se na ni marně „čeká“.

Současní příznivci „kyselinky“ a experimentátoři se stavy změněného vědomí očekávají od LSD psychedelické dobrodružství, jež je vytrhne z každodenní reality. Patří mezi ně i autor této knihy a jeho přátelé. Vybaveni příslušnou četbou a studiem (Timothy Leary, Stanislav Grof, Tom Wolfe ad.) se rozhodli podnikat „kyselinové“ tripy, jimiž nás provází vypravěč Archi. I on má průvodce – „letů“ se účastní taky Kouzelník, „*moje nové, neznámé vědomí, se kterým můžu komunikovat*“. Kamarádi jsou dávno dospělí muži, nejstaršímu je kolem padesáti. Za hranicemi Česka už byli mnohokrát, teď jsou připraveni proniknout za hranice tajemné a skryté, do prostoru hluboko v podvědomí...

Předmluvu nakladatele můžeme považovat za jakousi předčasnou pointu: Dozvídáme se, že Archibald Bláha po posledním tripu odcestoval do Indie a nyní na

hranicích s Nepálem společně s několika mladými lámy tesá do skály sochu Buddhy. Z bezstarostného tripaře je dnes svatý muž. Sám totiž po jednom z tripů zjistil, že se „*navždy z ateisty proměnil ve věřícího*“. „*Posadil jsem se na dece, abych se napil vody. Neznámá síla, nebo jen prostá zvědavost mě donutila opět ulehnout a znovu zaměřit pozornost na nebe. Vpravo na obloze klečel ďábel, vlevo se zády ke mně modlil Kristus a uprostřed nad nimi se vznášel v poloze lotosového květu sedící Buddha.* [...] A pak... ani ne za zlomek vteřiny přišel ke mně Bůh a vstoupil mi do srdce. Okamžitě jsem věděl, kdo mě takto navštívil, zasáhl i oslnil. [...] Neměl žádnou podobu, ale cítil jsem Ho jako nezpochybnitelný, nesmírně silný, intenzivní proud totálního soucitu a všeobjímající lásky.“

Fantastické obrazy, vize, vizuální, sluchové i čichové vjemy, deformace vnímání času a jeho plynutí. Smysly dokážou předvést dost kruté žerty, stává se, že tripař slyší barvy a čichá zvuky. Halucinace si samy vybírají smysly, jimiž je budeme vnímat. Každý ze zúčastněných si zvolí hudbu, jež bude psychedelické ponory do podvědomí ovlivňovat, směřovat či zesilovat... Autor původně namluvil zážitky ze šedesáti „letů“ v délce 250 hodin, poté byly nahrávky upravovány a kráceny. Nutno říct, že přese všechnu pestrost záznamy z tripů převedeny na papír ztrácejí schopnost strhnout čtenáře, pohltnout ho. Vše nakonec působí spíš jako nevázaná hra – syrovost mystických výjevů, fascinujících svou krásou, barvami, pohyby, ale i hrůznými vizemi, po odeznění účinku vždy spadne do jakéhosi pubertálního humoru, naivních úvah o osvícení, „vševědoucí“ prázdnotě a do slizkých „chlapských“ řečiček. Vzuřující emoční a smyslové prožitky vyvolané „zázračnými papírky“ by přitom měly u čtenáře vyvolat

úžas, okouzlení, anebo třeba i odmítnutí a odpor. Autor o nich však spolu se svým Kouzelníkem vypráví takovým tónem, jako by šlo o banální zábavu, případně o návštěvu strašidelného zámku. (Příklad: V jedné kapitole kamarád zvaný guru Skippy ukazuje přátelům své obrazy, namalované během letů poněkud netradiční technikou – penisem, na nějž si gumičkou připevňuje pastelky. To mu umožňuje „modrá z nebe“, jak nazývá viagu.)

Přepis klukovského pošťuchování tripařů jako by banalizoval hloubku a výjimečnost jejich prožitků – je to jazyk, kterým mohou mluvit jak adolescenti, tak i staříci. Líčí-li Archibald své tripařské vidiny, je to vyprávění přesvědčivé a plně barev, jakmile je účastníkem letu dívka, do níž se zamiloval (to naštěstí pro čtenáře netrvá dlouho), mluví například takhle: „*Jak ti masíčko chutná? Je dobré?*« *usmál jsem se*

na svého miláčka.“ Sebeironii tu nehledejte. Pokud tam původně byla, přepisováním, úpravami, krácením atd. se vytratila. Na druhé straně všechny ty jalové předěly mezi jednotlivými tripy či jejich fázemi uvolňují napětí a možná se v nich odráží i úleva, že se přátelé z „letu“ vrátili: „*Požádal jsem Pepina o vodu a ovoce, ale než mi stačil cokoliv přinést, vše, co jsem viděl a vnímal, se proměnilo v zeď z plastických, pokřivených poloprůhledných cihel.* [...] Celý svět se mi rozsypal před očima a moje duše se nezadržitelně odpoutala od těla. Strašlivě jsem se vyděsil. V prvním okamžiku jsem si myslel, že už se nikdy nevrátím zpátky do těla.“

Rozpor, který cítím, může být relativní, neboť stojím vně. Účastník tripu prožívá divokou „*haluzi*“, ale zároveň jako by mu zůstalo střízlivé vnímání a uvažování, takže je schopen své halucinace popsat... Je to ovšem možné hlavně proto, že téměř u každého tripu je vedle Kouzelníka přítomen i průvodce, který si papírek nevezme. Hlídá bezpečnost svých přátel, a pokud to jde, zapisuje jejich vize, strach i radost. „*Přítukli jsme si. Leč pokaždé, když jsem se chtěl napít a vedl jsem ruku se šampuskou k ústům, rozplynula se.* [...] *Ba co víc, když jsem se naklonil k ruce, nebyl jsem tam ani já, co jsem se chtěl napít. Tak znovu.* [...] *Zvedám šampusku, ale jakmile se jenom dotknu skleněným okrajem rtu, už tam není. Není tam ani moje ruka, co ji držela.*“ Nedá se ovšem pochybovat o tom, že dobrodružství zčásti odkrytého podvědomí není možné druhým sdělit v celém jeho bohatství, kráse a hrůze, podobně jako nelze přesně zachytit a popsat své sny.

Lék bez diagnózy si dál putuje světem v podobě barevných papírků a ponechává si své tajemství i zálužnost...

Eva Škamlová

VZDÁLENÁ LÁSKA TRUBADÚRA JAUFRÉHO RUDELA

Jaufré Rudel: Vzdálená láska
Opus, Zblow 2013, 92 s.

Jiří Pelán oficiálně vstoupil na pole literárního překladu (pokud jsem byl schopen vyhledat) v roce 1976 výborem z poezie italské básničky Vittorie Colonny. Následuje dlouhá řada překladů, z nichž mnohé se staly milníky v uvádění především románských literatur do kontextu české kultury. Pro mě osobně jsou jimi přinejmenším překlad starofrancouzské *Písně o Rolandovi* (1986), italských *Básníků soumraku* (2001) či prozaických příběhů rytířů Artušova kulatého stolu *Putování za Svatým Grálem* (2006). Překladačská bibliografie Jiřího Pelána je ale samozřejmě mnohem rozmanitější a zahrnuje jména jako například Italo Calvino, Raymond Queneau, Giuseppe Ungaretti či také Jan Skácel a Vladimír Holan, jejichž převodu do francouzštiny se účastnil.

Nyní se Jiří Pelán svým přebásněním písní Jaufrého Rudela překladačsky vydal mezi okcitánské trubadúry. I v tomto případě je signifikantní jeho zájem o oblast, která byla doposud v českém kontextu prozkoumávána jen příležitostně, ačkoli její význam pro evropskou kulturu a literaturu je nesporný. Tato volba ostatně není v perspektivě zájmů Jiřího Pelána nečekaná, neboť trubadúrská poezie je úzce spjata s fenoménem tzv. dvorské, kurtoazní lásky, jemuž Jiří Pelán věnoval několik odborných článků a v roce 2010 také přeložil (spolu s Jiřím Stromšíkem) soubor studií významného romanisty Lea Spitzera, který se trubadúry a kurtoazní láskou též zabývá.

Předkládaný český překlad Rudelových trubadúrských písní je v českém literár-

ním kontextu pozoruhodný hned ze dvou důvodů. Předně jde, pokud je mi známo, o teprve pátý (!) překlad trubadúrské poezie do češtiny – jakkoli se to zdá neuvěřitelné. Ty předchozí lze skutečně spočítat na prstech jedné ruky. První pokus o převedení dvou trubadúrských písní učinil F. V. Jeřábek ve svém literárněhistorickém přehledu *Stará doba romantického básnictví* (1883), dalších šest písní přeložil v roce 1942 Pavel Eisner v *Kritickém měsíčníku* (s komentářem Václava Černého) a Václav Černý v roce 1963 připravil spolu s pěti básníky-překladači, Gustavem Franclem, Emanuele Fryntou, Petrem Kopitou, Vladimírem Mikešem a Otou Nechutovou, monumentální a reprezentativní výbor *Vzdálený slavíkův zpěv*. V roce 1970 pak vychází jakýsi reediční výběr z tohoto svazku s názvem *Srdce ve mně sténá* a konečně v roce 2001 uveřejnil autor těchto řádků společně s Jiřím Holubem komplementární trubadúrskou antologii *Přátelé, přiléhavý složím vers*.

Jako představení jednoho z mnoha literárních proudů, a navíc časově nám velmi vzdáleného by tento seznam patrně stačil. Uvážíme-li však, že trubadúrské písně v evropském kontextu tvoří a formují „moderní“ pojetí milostné poezie, že se za jejich pokračovatele prohlašuje Dante i Petrarka a jejich prostřednictvím Poliziano, Lorenzo Medicejský, Pietro Bembo, Ronsard, Du Bellay a další, jejichž poetika v nepřerušném řetězci ústí až k evropské milostné poezii 19. a 20. století, pak je to nepochybně dosti málo a překlad Jiřího Pelána vhodně doplňuje tuto mezeru.

Druhý důvod výjimečnosti představovaného Rudelova souboru spočívá v tom, že si překladač z nepřeborného počtu středověkých trubadúrů a jejich písní – je známo asi 350 trubadúrů a 2540 skladeb –

vybírá hlas jediného Jaufrého Rudela (...1125–1148...), a českému čtenáři se tak poprvé naskýtá pohled na souborné „básnické dílo“ (byť v tomto případě představené pouze šesti skladbami, u nichž se odborníci shodnou na Rudelově autorství) jednoho z trubadúrských velikánů. To předchozí výběry a antologie neumožňovaly a nechtěně vytvářely dojem jakési roztržiténosti, rozjívěné chaotičnosti trubadúrských písní.

Jiří Pelán si navíc volí Jaufrého Rudela možná také z toho důvodu, že život a dílo tohoto trubadúra je okrášlen impozantní milostnou legendou, dle níž se Rudel do své dámy zamiloval na dálku, aniž ji spatřil. To je ona „vzdálená láska“ z titulu svazku. Jde o vytríbené vyústění principů zmiňované kurtoazní lásky. Ačkoli tento motiv nalézáme i v jiných, dřívějších literárních památkách (Martín de Riquer se ve své antologii *Los Trovadores* zmiňuje například o Ovidiově pasáži „Te prius optavi, quam mihi nota fores...“ z Paridova listu Heleně ze souboru *Listů heroin*), právě v případě Jaufrého Rudela se stal legendou, jež okouzlovala nejen jeho současníky, ale ještě Stendhala, Heina, Uhlanda, Swinburna, Carducciho, Rostanda či Pounda, jak připomíná Jiří Pelán v úvodu. Rudel se k tomuto strhujícimu milostnému obrazu vrací v několika ze svých písní, a stává se tak referenčním pěvcem lásky ke vzdálené dámě.

Překlad nám pak představuje Rudelovu obrazovou, ale i veršovou virtuozitu v celé její vytríbené rafinovanosti.

*Smuten i vesel zpět se dám,
pokud ji spatřím, lásku v dálí!
Žel, nevím, kdy ji uhlídám,
nebo její země leží v dálí.
Tolik cest lidské kroky mýlí,*

Zaprvé – menšina se podřizuje většině. To znamená, že pokud nějaká strana prohraje ve volbách, nezaloží si vlastní stát, ale zkusí to za čtyři roky znovu. Zadruhé – vítězové poskytují kompenzaci poraženým – člověk ze svých daní platí sociální pomoc chudým krajanům, nikoli celému světu.“ (s. 217) Z toho by ovšem nutně vyplynulo, že mezi samostatné národy nepatří kromě Romů například ani ostatní menšiny žijící v Německu, o kterých se autor zmiňuje jen o kousek níž na stejné stránce – šlesvičtí Dánové, lužičtí Srbové a Severní Frísové.

Jelikož Romové podle Mappese-Niedieka netvoří autonomní národ, je zbytečné, aby EU financovala i celou „gypsy industry“. V úvodu knihy ještě přiznává, že některé proromské projekty „jsou smysluplné a účinné, jiné nikoli“ (s. 35). Takové polovičaté hodnocení však nezapadá do jeho ambiciózního autorského záměru. V kapitole věnované údajně „bídě politiky“ proto o poznání dramatictější prohlašuje: „Nejen že mašinerie gypsy industry vysává státní rozpočty, ale rozdávány peníze a s tím spojenou mocí také způsobuje řadu problémů.“ (s. 235)

Bližší pohled ale odhalí, že tuto poplašnou notu nic neopravňuje. Autorovu kritiku lze shrnout takto: romské a proromské organizace často žádají o peníze na projekty, které jsou sice nesmyslné, ale dárci jsou ochotní je financovat. Spíš než na zdar projektů hledí tyto organizace

*a nikdo neví, dorazí-li...
Jak Bůh si přeje, tak se staň!*

Tak zpívá Rudel ve čtvrté sloce písně „Lanquan li jorn son lonc en may“ a překlad Jiřího Pelána věrně a precizně převádí na jedné straně všechny formální ozdoby (pevné, v každé sloce se opakující rýmové schéma – gigantickou výzvu pro básnickou češtinu a překladače –, stejně jako vracející se symbolické sousloví „v/z dálí“, tzv. *mot refranh*) a na druhé straně také smysl Rudelových veršů (většinou dokonce s paralelním zachováním významových celků, tj. verš překladu za verš originálu). Díky přítomnosti originálních textů písní to kdokoli znalý některého z románských jazyků může posoudit sám:

*Iratz e gauzens m'en partray,
S'ieu ja la vey, l'amor de lonh:
Mas non sai quoras la veyrai,
Car trop son nostras terras lonh:
Assatz hi a pas e camis,
E per aisso non suy devis...
Mas tot sia cum a Dieu platz!*

Není pochyb, že čtenáři se souborem písní Jaufrého Rudela dostává do rukou reprezentativní a svým zaměřením novátorská ukázka z časově tolik vzdálené, a zároveň v mnoha ohledech tak „moderní“ trubadúrské poezie. V pořadí teprve pátý překlad z této oblasti do češtiny s elegancí tlumočí rafinovaný styl písní a dává nám nahlédnout nejen do rytířských sálů středověkých hradů a komnat bledě mlčenlivých dam, ale i do myslí a srdcí našich předků. Oprašuje slovesné umění, jehož řemeslná zručnost i svěží básnivost nás dnes mohou omračovat.

Josef Prokop

POCTIVÁ CESTA K POMÝLENÝM ZÁVĚRŮM

Norbert Mappes-Niediek:
Chudáci Romové, zlí Cikáni. Co je pravdy na našich předsudcích
Z němčiny přeložila
Veronika Patočková
Host, Brno 2013, 299 s.

Svou knihu o Romech z jihovýchodní Evropy otevírá Norbert Mappes-Niediek dramatickým tvrzením, že si na nich „*vylamují zuby teorie a koncepty veškerých politických stran a hnutí*“ (s. 14). Slibuje neotřelý pohled a návrh reforem, bez jejichž provedení „*zůstane celá evropská strategie emancipace Romů pouhým pokrytectvím*“ (s. 17). Nedá se říct, že by kniha těmto rozmáchlým proklamacím dostála; ale za přečtení rozhodně stojí.

Autor, zkušený německý novinář se specializací na Balkán, knihu přehledně a účelně rozčlenil; jednotlivé kapitoly probírají kupříkladu ekonomii chudoby, migraci balkánských Romů na západ nebo otázku, zda a v jakém smyslu tvoří Romové autonomní národ. V příloze popisuje a pečlivě dokládá svou pracovní metodu, jež je spíše publicistická než vědecká: vychází z „*mnoha rozhovorů, cílených žurnalistických rešerší, různých setkání a pozorování [...] a také – nepřilíš obsažného – studia literatury*“ (s. C).

Jeho přístup je promyšlený a solidní, ale přece jen naráží na dvojí úskalí. Místy se v proudu textu nakupí tolik jednotlivin, že není úplně zřejmé, co Mappes-Niediek překládá jako nezpochybnitelnou pravdu a co jako sdílený předsudek, ani se kterými názory svých respondentů se vlastně ztotožňuje. Druhé úskalí v příloze sám připouští: velmi málo se vyptával samotných Romů. Odůvodňuje to tím, že – jak přiznal jeden

kalderašský Rom jistému dominikánovi v citátu použitým jako motto knihy – Romové prý neromům, kteří se zajímají o jejich kulturu, kvůli dřívějším špatným zkušenostem záměrně vykládají nesmysly, aby je zmátli a pobavili se na jejich účet.

Tento argument působí dost slabě. Především není jasné, proč bychom Romovi, který podle citovaného výroku „*za celý svůj život nikomu nic neřekl*“ (s. 9), měli věřit zrovna přiznání, že schválně věší neromům „*bulíky na nos*“ (jde vlastně o variaci na známý „paradox lháře“). Ještě podstatnější však je, že Mappes-Niediek nijak nevysvětluje, proč by výrok vyřčený před šedesáti lety Kalderašem – i pokud by byl pravdivý – měl platit ještě dnes a pro všechny romské skupiny. To je přitom zásadní otázka. Autor totiž jinak zdůrazňuje naopak různorodost jednotlivých romských skupin a to, že podle jeho soudu žádný ucelený romský národ neexistuje.

Ovšem jeho argumentace zde nepřesvědčuje. Má-li být důkazem skutečnost, že Romové nemají vlastní území, potom národem po dlouhá staletí nebyli ani Židé. Jde-li o to, že mnozí Romové jsou hrdí spíš na svůj „*kmen*“ než na své romství, pak nejsou národem ani Němci. A jde-li o fakt, že mnozí Romové neumějí romsky, potom nejsou národem například ani Irové. Zarážející pseudoargument, že „*žádná čistá romština neexistuje*“, protože „*do slovní zásoby pronikají různé výpůjčky z okolních jazyků*“ (s. 206), ani nemá smysl komentovat.

Zhruba uprostřed pasáže o neexistenci romského národa se Mappes-Niediek zničehonic vytasí s úzce politickým významem slova „národ“ (originál bohužel nemám po ruce, nemohu tedy posoudit, jak přesně autor operuje s výrazy *Volk* či *Nation*); a prohlašuje, že „*národ lze poznat podle dvou znaků.*

leckdy na vlastní prospěch. Mnoho peněz vyplývají a nějaké i rozkradou. To vše by ale snad nemuselo nikoho udivovat ani pohoršovat; a především nejde o žádné specifikum romských neziskovek. Kdybychom autorova přísná kritéria aplikovali dejme tomu na grantovou podporu vědeckovýzkumných aktivit na vysokých školách, museli bychom nejméně polovinu českých fakult okamžitě zavřít.

Závěrečná kapitola působí přímo naivně.

Mappes-Niediek v ní prohlašuje „*romský problém*“ za neřešitelný. Proto máme přestat podporovat „*gypsy industry*“ a místo toho se soustředit na problémy, u kterých „*existují nápady a koncepty, jak z nich ven*“ (s. 271). Recept na rozvoj jihovýchodní Evropy je prý prostý: Odstranit korupci ve zdravotnictví. Modernizovat školství. Zavést efektivní a vstřícnou státní správu. Skoncovat s diskriminací kvůli barvě pleti a původu. Že chybějí peníze? Nevadí. Vše se vyřeší – simsalabim! – „*celoevropským programem na zlepšení infrastruktury*“ (s. 279), který významně pomůže neromům i Romům. O neúčelném využívání a rozkrádání evropských fondů se zde kupodivu vůbec nezmiňuje – po likvidaci „*gypsy industry*“ zřejmě zázrakem zmizí. Jak jednoduché. Že na to všechny ty politické strany, o něž se autor v úvodu knihy otřel, ještě nepřišly...

Tento prostomyslný závěr bohužel kazí celkový dojem z knihy, která je jinak

v mnoha ohledech zajímavá a podnětná. Autor kupříkladu přesvědčivě odhaluje po-mýlenost pokusů „dokázat“, že Romové mají nižší IQ než zbytek populace (s. 46 nn.). Přínosné je i srovnání balkánských romských slumů s brazilskými favelami či jihoafrickými townshipy ústící ve zjištění, že „*díky Romům má jihovýchodní Evropa pravděpodobně ty nejbezpečnější slumy na světě*“ (s. 112). Nejsilnější jsou ovšem místa, v nichž mohl autor naplno uplatnit svůj reportérský um: například popis ži-vota slumu na skládce v rumunském Pata Rātu, kritika vyhošťování balkánských Romů ze západoevropských zemí anebo lí-čení všemožných zlodějských či žebráckých postupů a figlů.

Takových zdařilých pasáží, v nichž bar-vitá konkrétní situace otevírá průhled k ně-čemu obecnějšímu, je v knize rozese-to mnoho. Jen po jejím zaklapnutí není úplně jasné, co si z toho všeho máme odnést. Kdyby *Chudáci Romové, zlí Cikáni* byli po-stmoderním románem, v němž si čtenář může vybrat jeden z nabízených závěrů, ur-čitě bych zvolil konec kapitoly „Národ, který se národem nestal“. Po dlouhé a úporné snaze dokázat, že žádný romský národ ne-existuje, autor (jako v knize tolikrát) obrací na pětníku a nabízí nám pohled do nitra provizorní romské školy, kterou v bosens-kém městě Vitez vybudoval tamější po-mocný učitel. Na zdi v ní visí romská vlajka a text romské hymny – podobně jako v ne-daleké chorvatské škole zase vlajka chor-vatská a „*podobizny zakladatelů státu*“. Vybavení romské školy tak dává najevo: „*My také máme něco, na co můžeme být hrdí*.“ Mappes-Niediek k tomu podotýká, že „*mo-derní filozofie dává za pravdu pomocnému uči-teli z Viteze – člověk si nemůže ostatních vážit, pokud zároveň pohrdá jejich původem a kultu-rou. Kolektivní identita není cílem emancipace, ale jejím prostředkem*.“ (s. 222)

Za sebe bych dodal, že nepokládám na-konec za podstatné, jestli tuto kolektivní identitu označíme za „národ“ a její podporu za „gypsy industry“. Podpořit však každo-pádně potřebuje.

Daniel Soukup (Praha)

SNY A BRÁNY

Karol Sidon: Brány mrazu a jiné prózy Akropolis, Praha 2013, 369 s.

Nová kniha Karola Sidona obsahuje prózy, které v České republice dosud nebyly publi-kovány. Tři povídky v úvodním souboru – „Hluší a slepí“ – jsou výrazně autobiogra-ficky inspirovány a v mnohém tematicky i motivicky korespondují s autorovou prvo-tinou *Sen o mém otci* i s knihou následující, *Sen o mně*. Obzvlášť texty „Nevyhnutelný příběh“ a „Ti, kteří přežijí“ lze považovat za určité „dopovězení“ příběhů z prvních dvou autorových knih; podstatně se nemění ani poetika – poněkud pikareskní příběhy pro-tagonistů jsou vyprávěny zcela realistickým způsobem, podobně jako další text v knize, „Kdo chceš psa bít“. Následující povídka „Maminka zpívá druhý hlas“ jako by byla přechodem k nejrozsáhlejšímu závěreč-nému textu, k titulní novele: v povídce i v „Branách mrazu“ se totiž výrazně uplat-ňují prvky snové a fantaskní. Zatímco po-vídka je celá postavena na jednom nápadu tohoto druhu, v novele se prolínají sny, fan-tazie, meditativní stavy i reálný děj – nato-lik, že o jeho existenci lze poněkud pochybovat, ostatně: „*Co je vlastně skutečné? [...] Skutečnost, o které je většina lidí přesvěd-čena, je dílem obecné konformity. [...] Jenomže to není skutečnost. [...] To je dohoda o společ-ném šílenství!*“

LITERÁRNĚKRITICKÁ BÁSEŇ V PRÓZE O TŘECH POETKÁCH A ZLATÉ ASPEKTACI

Jana Orlová: Čichat oheň Pavel Mervart, Červený Kostelec 2012, 61 s.

Lenka Daňhelová: Její bolest Protimluv, Ostrava 2012, 76 s.

Vendula Eliášová: Z inkoustu noc Akropolis, Praha 2013, 61 s.

Potkalo mě to potěšení vyslovit se o třech básnírkách – zda jsou víly, či sudice, bo-hyně aneb legendární stařeny, ukáže se v následujícím kritériu: zda ve svých bás-ních skladebně uplatňují hledisko sebepro-jekce, anebo sebereflexe – anebo zda píší lyricky poetizující aforismy, které básněmi nejsou ani omylem.

„Nejprve Héra!“ zvolal prý Paris při svém soudu o zlaté jablko. Už název sbírky *Z inkoustu noc* evokuje temnoty manžel-ského sporáku. Pro Vendulu Eliášovou zřejmě láska existuje toliko v manželství – alespoň tak soudím dle názvu oddílu „Náruč nevěstinek“, naznačujícím vězeň-ská pouta. Naštěstí Erós vládne volně, kde a jak chce; o Janě Krejcarové s její poetic-kou nespoutaností zřejmě autorka nesly-šela, nebo nemá její slovník, a tak se musíme spokojit s občasnými verši ve fran-couzštině, verši o čertících (satyrové?) anebo se stylovými náznaky symbolismu – ale žádná *jeunesse l’amour*, zato hojně me-lancholie ze špacírů sychravou přírodou, anebo odkazů k Bruselu, kde autorka po-bývala čtyři roky pracovně. Do estetického kontextu lze poetiku Venduly Eliášové vřa-dit nesnadno, ale pokud nějaký vědátor li-terární používá hledisko sociologické, má možnost přímo transparentní. Nezahálela!

Musíme si také být vědomi toho, že pro lidi od jistého stupně inteligence může poe-zie být relaxací anebo rekondičním inte-lektuálním cvičením. V takovém případě ovšem vhodné mluvit o poezii sváteční, ob-časné, nedělní, protože její autor(ka) není

veden(a) tvůrčími popudy, ale potřebou za-hnat dlouhou chvíli – ovšem ušlechtilou zá-libou! Zatímco jiný se fláká po zapadácích a přichází do inspirativních malérů, naše autorka zřejmě piluje strofy v přestávce mezi štipováním koše ponožek a pravidel-nou návštěvou frizérie. Nejedná se tedy o umění ve vlastním slova smyslu, ale spíše o formalizovanou hru s vlastní domýšli-vostí.

„Nyní Athéna!“ zahalekal poté onen fryžský cápek. Titul sbírky *Její bolest* vyja-dřuje depersonalizaci, odstup autorky od lyrického subjektu reflektujícího básěň. *Ci-kády, topoly, stopy, cesta, kosti, les, bolest* – tato frekvenční slova vymezují horizont šumných básní Lenky Daňhelové. Kde se nacházíme? V jakémsi Elysiu, na podsvět-ních pláních, kde kvílejí a piští duchové. Něco bolí. Co? Nejspíš duše. Světabol jako vyšitý. Básní obsahuje sbírka čtyřicet osm a jejich dějištěm jsou lesy v keltském Be-rounsku. Někdy se verši mihne Bůh, nej-spíš Pan. „Šetřte naše lesy!“, zvolali by aktivisté, ale ti básně nečtou; škoda. Poezie-milovné publikum spokojí se však s četbou poetického cestopisu po Makabronii Brd-ské, jak jej zkomponovala Lenka Daňhe-lová. Dlužno podotknout, že v její lesní lyrice si čtenářův duch opravdu lebedí, autorka navazuje na přírodní lyriky dnes už klasické (od boku střelím Antonína Sovu, Stanislava Kostku Neumanna, Fran-tiška Hrubína). Les jako téma, velice fajn, také vody a hory, známé ze sv. Trojice *slunce–voda–vzduch*.

„Nakonec Afrodité!“ děl ten trójský ku-jebák. Sbíрка *Čichat oheň* vyjadřuje produkci autorky Jany Orlové, performerky, výtvar-nice a – stejně jako předešlé autorky – čino-rodice organizátorky autorských čtení. Na více stavech neradno tkát, říká se, ale třeba-s lze – když se chce, tak to jde! Poeta má volný výběr témat – na jaká padla volba Jany Or-lové? Přírodní živly, tělesnost, *arché* – jako by básěň byla poslední překážkou mezi bás-nírkou a zbytkem světa. Tato autorka je zase jiná liga – sbírku vyzdobila ilustracemi vlast-ními, tak vidno, že umí všechno dobře. Div že si ještě knihu sama nevytiskla!

cí spíše než dění vnější. I to podtrhuje jejich – alespoň částečně – snový ráz.

Rozostření hranic snu a skutečnosti však zdaleka není samoučelnou autorskou ma-nýrou: plyne především z přesvědčení o ne-dělitelné jednotě všech dějů niterných i vnějších, skutečnosti „ted“ i skutečnosti „za“, všeho existujícího, hmotně i abstrakt-ně. Z vědomí této jednoty plyne i méně zřetelná hranice mezi „normalitou“ a „šílen-stvím“ – jak je zřejmé již z uvedeného citátu. V knižním rozhovoru s Karlem Hvizďalou *Sedm slov* (2004) pak autor tvrdí: „*když do-mýšlíte určité věci [...], pak se může zdát, že vám přeskočilo, protože ostatní mají o tohle ko-lečko míň. Na této úrovni je objektivně těžké rozlišovat mezi šílenstvím a poznáním, ale to je riziko, které patří k hodnotnému životu*.“ Právě „domýšlením určitých věcí“ se Tomáš za-bývá nejintenzivněji; a ačkoli je si vědom jednoty všeho, přece též cítí určitý paradox v základu veškerého bytí a konání, jenž zá-roveň s jednotou připouští i podvojnost všeho. Ta je v novele zdůrazněna mnoha prvky, především motivem dvojnictví, který je uplatněn již v povídce „Maminka zpívá druhý hlas“ – zde dvojník vznikne pohledem do zrcadla skutečného i do „zrcadla času“. Do druhého typu zrcadla často hledí v „Bra-nách mrazu“ i Tomáš, zkoumá své dávné podoby i počiny, je pozorovatelem i pozoro-vaným, jeho vnitřní hlas je v textu vtělen do podoby malého chlapce se stařeckou hla-vou... I některé další postavy mají v textu své dvojníky, navíc různé situace se opakuji.

Jaké jsou mezi uvedenými autorkami rozdíly ve vyslovení vztahu ke skutečnosti? Jak splňují požadavek krásy a etického dobra díla?

Vendula Eliášová zvolila metodu sebe-projekce do skutečnosti, stylizuje se do role obětnice svého ženství a občas upadá do splínu, kterému lze jediné přitakat. „*Srdce mi čtyři roky obrůstalo / pavučinou touhy po domově / když moje děti / říkaly doma / mému vězení*“ (básěň „Belegie“). Ono „vězení“ může být kdovíco; na záložce není psáno, že by Vendula Eliášová někdy vykonala ne-podmíněný trest v krimu, takže se zřejmě jedná o čtyři roky v Bruselu, kde v letech 2006–2011 vyučovala. Věru, trpký chlebí-ček subjektivní lyričky!

Dílo Lenky Daňhelové působí konzis-tentně. Aktivně reflektuje svět i v buko-lických lesích nad Berounkou a vstupuje do angažovaného vztahu: v básni „Těra“, 21. 6. 2007 („*Mělník 10:11 / a tam do útulku na Řípskou*“) autorka nepřímo popsala cestu pro psa do útulku – a to se cení, když člověk vystoupí z krusty egoismu a vezme na vě-domí fakt, že ještě existuje něco více než jeho chimérické dojmy a pocity! Volám: Bravo! Pozdravujte pejsky!

O sbírce Jany Orlové *Čichat oheň* lze mi s jistotou říci jedno: jde o součást autorčiny produkce. Souvisí s dalšími tvůrčími akti-vitami zřejmě pozoruhodné umělkyně. Slova volí ze sfér substancí – *vítr, samota, podzemí, žena, cesta, stromy, voda, stopy*. Linou se jakoby šeptem a potom gradují jedním dvěma verši v intencích aristotel-ské poetiky. Egocentrická osobitost umě-leckého výrazu, ryzost vyjádření... vyvo-lává proud asociací svou celistvostí.

Alespoň zřejmo, jak se v poezii reali-zuje projekce, reflexe a produkce autor-ského subjektu vůči prostředí v básnickém díle. K těmto kategoriím naše literární es-tetika mlčí, pokud je vůbec aplikuje. Jsem-li první, kdo je zmínil, dejte pivo a zapište mě do Knihy Úspěchů. A konečný soud si ponechám pro sebe, neb nejsem Paris.

Vít Kremlička

A ve vši podvojně unikavosti se Tomáš vy-trvale snaží najít svou pravou podobu, neboť je přesvědčen, že „*lidé si navymýšleli desítky a stovky povinností, aby se vyhnuli té jediné [...] být sám sebou*.“

Hledání své pravé podoby nabývá v „Bra-nách mrazu“ i rozměru metafyzického, stá-vá se hledáním v tom nejobecnějším slova smyslu. Jakkoli se může takovéto hledání jevit jako cosi svrchované ušlechtilého, přece při takové úpornosti, s níž se mu věnuje Tomáš a při níž je stále více opomíjen a zmarňován život skutečný, může vést pouze k omylu a zkreslení – Tomáš se nako-nec setkává jen s karikaturou sebe sama, té vlastní kýžené pravé podoby. Zde jako by pětatřicetiletý autor (novela byla dokončena v roce 1977) vyslovil to, o čem je po téměř třech desetiletích přesvědčen i rabín Sidon – v knize *Sedm slov* čteme: „*Dokud jsme na-živu a za záclonu nevidíme, je lepší soustředit se na to, co je nám dáno*.“

Ačkoli prózy v recenzovaném svazku byly napsány v rozpětí zhruba deseti let a přestože je možné mluvit o zmiňovaném zrcadlovém obrácení perspektivy v druhé části knihy, přece lze říci, že texty tvoří celek svým způsobem konzistentní: všechny jsou propojeny především základními existen-ciálními otázkami (ať akcentovanými, ať im-plicitně obsaženými), všechny jsou napsány velmi kultivovaným, vytříbeným jazykem a stylem. A všechny tvoří podstatnou sou-část autorova díla.

Blanka Kostřicová

„...Pane soudce, asi vám už telefonovali z velitelství, byl jsem k vám přidělen. Pro vaši ochranu.“
„...Nepotřebuji žádnou ochranu. ...Popřel bych tím samotnou existenci právního státu. Sdělte to svému veliteli. S Bohem, přáteli. [...] Podívejte se, pokud si někdo dovolí střílet na své soudce, tak žádná ochrana nepomůže. Vjším smyslu jsme mrtvi už teď.“

Dobrý den, miláčekové. Motto tohoto zápisníku je citací dialogu z italského filmu *Mám strach* (Io ho paura) z roku 1977, režie Damiano Damiani. ...Krásný melodický hlas Eduarda Cupáka v tehdejší dokonalém dabingu oponuje z pozice soudce prostému policejnímu strážmistroví, kterého hraje legenda evropského filmu Gian Maria Volonté. Film pojednává o vyšetřování série atentátů a teroristických útoků, ke kterým se hlásí jisté ultralevicové organizace. Během vyšetřování vyjde najevo, že za atentáty ve vlacích, za vraždami soudců stojí mocenská neofašistická skupina, která má své lidi ve vedení tajných služeb, policie a generální prokuratury. Jako rakovina je vrostlá do organismu státu.
Rok po uvedení tohoto filmu byl unesen vlivný italský politik, dlouholetý premiér, osobní přítel Jacka Kennedyho a potenciální budoucí prezident Aldo Moro. K únosu se přihlásily tzv. Brigade Rosse. Padesát pět dní byl držen jako rukojmí, poté byl popraven. Dnes už jsou na internetu dostupné informace o pozadí celého případu.

Aldo Moro chtěl sjednotit od války rozdělenou italskou společnost. Přizval k jednacímu stolu jak představitele své Křesťansko-demokratické strany, tak zastupce komunistů. Itálie měla největší komunistickou stranu v západní Evropě. Tato aktivita se nelíbila Spojeným státům (které po válce zajistily přívalem peněz z tajných fondů Marshallova plánu volební porážku jinak jasných favoritů voleb – komunistů), vůbec se nelíbila místním neofašistickým skupinám ve státním aparátu a byznysu, a dokonce se nehodila do počtu ani Sovětskému svazu (ten potřeboval pro vlastní vývoj klid ve svých válkou získaných teritoriích a důsledně trval na zachování dělby sfér vlivu, na striktním dodržování Jaltských dohod). ...Aldo Moro byl tvrdě varován během své návštěvy v USA ústy Henryho Kissingera.
...Temné síly byly puštěny ze řetězu. Brigade Rosse měla svou první generaci vůdců zavřenou ve vězení na Sardinii, do jejich vedoucích struktur tajná služba infiltrovala své lidi, nájemné vrahy a zločince, potichu „přebourané“, zverbované v nějaké vězeňské cele. Moro byl unesen, držen v zajetí a sprostě popraven. Papež na kolenou prosil únosce, aby bývalého premiéra pustili. Nic platno. ...Dům, ve kterém bydlel konfident, falešný vůdce Rudých brigád – patřil krycí realitní firmě Tajné služby. Policie byla týdný vlačena po falešných stopách. Představitelé korsické mafie věděli, kde je Moro držen, tuto informaci předali

přes poslance k rukám ministra vnitra. Nic se nedělo. Gulio Andreotti v roli novopečného premiéra úspěšně sabotoval svou nečinností vyšetřování zločinu.
Rudé brigády byly součástí vlivové sítě, která měla diskreditovat levicové myšlenky v italské společnosti. Československá tajná služba poskytla na příkaz Moskvy samopaly Škorpion a plastickou trhavinu Semtex, aby mohl být veřejně identifikován „nepřítel z Východu“. Italské zpravodajské služby a pracovníci CIA začali vykonávat horečnou aktivitu. Dokonce supertajná síť spolupracovníků a úschoven zakonzervovaných zbraní Gladio byla použita pro bombové atentáty na vlakových nádražích a v bankách. Zednářská lóže Propaganda Due – fašistická organizace zřízená bývalým styčným důstojníkem mezi fašisty a SS Liciem Gellim – koordinovala jednotlivé své členy v nejvyšších státních funkcích. Vatikánská Banco Ambrosiano poskytla finanční krytí na „černé operace“.
Dokonáno jest. Aldo Moro, stejně tak Olof Palme, před nimi Jack a Robert Kennedyovi – zaplatili za svou snahu učinit svět lepším.
Bohužel – dnešní doba pluje jako kra na oceánu času a hlubinné přízraky minulosti stále ovlivňují současnost. Silvio Berlusconi – dlouholetý premiér a mediální magnát – je uveden na seznamech tehdejších členů Propaganda Due.
Pokud si přehrajete na internetu dokumentární filmy, zjistíte, že dál existují nej-

méně dvě roviny výkladů tehdejších událostí v Itálii. Například povrchní, pseudo-pravicový výklad v televizním filmu *Terrorismus po roce 1945* (seriál z dílny Nugus/Martin Productions Ltd. & BBC, 2008) pomíjí všechna fakta, je nesen v poloze citací novinových úvodníků a poskytuje „light verzi“ výkladu reality. Resumé: „Rudé brigády unesly bývalého premiéra a nakonec, přes usilovné pátrání policie, ho zabily.“
Druhý výklad, dokumentární film z cyklu *Politické vraždy* (v koprodukcí Itálie, Francie, Belgie, Mexika, Portugalska a České republiky, 2000) je plný detailních výpovědí přeživších aktérů, tehdejších pracovníků justice a tajných služeb. Velitel protiteroristického komanda mluví na kameru o tom, že jejich jednotka byla povolána z Milána a následně týden držena v naprosté nečinnosti, chodili do kina a okolo nich se odehrávaly teatrální manévry policie a armádních jednotek, nakonec byli odvoláni zpět na domovskou základnu. Člen parlamentní vyšetřovací komise vypovídá o pozadí únosu, osobní přátelé v tajných službách mu přímo potvrdili, že je vyšetřování sabotováno z nejvyšších míst a nad Rudými brigádami je držena ochranná ruka.
Jdu ven, nechci tu špínu držet v hlavě. Kolik jiných událostí, horších, plných lidské bolesti se mezitím stalo. ...Co jsme to za lidi? Proč strpíme takovou hrůzu? Nevíme, co vlastně jsme. A proto – válka trvá.

Václav Kahuda

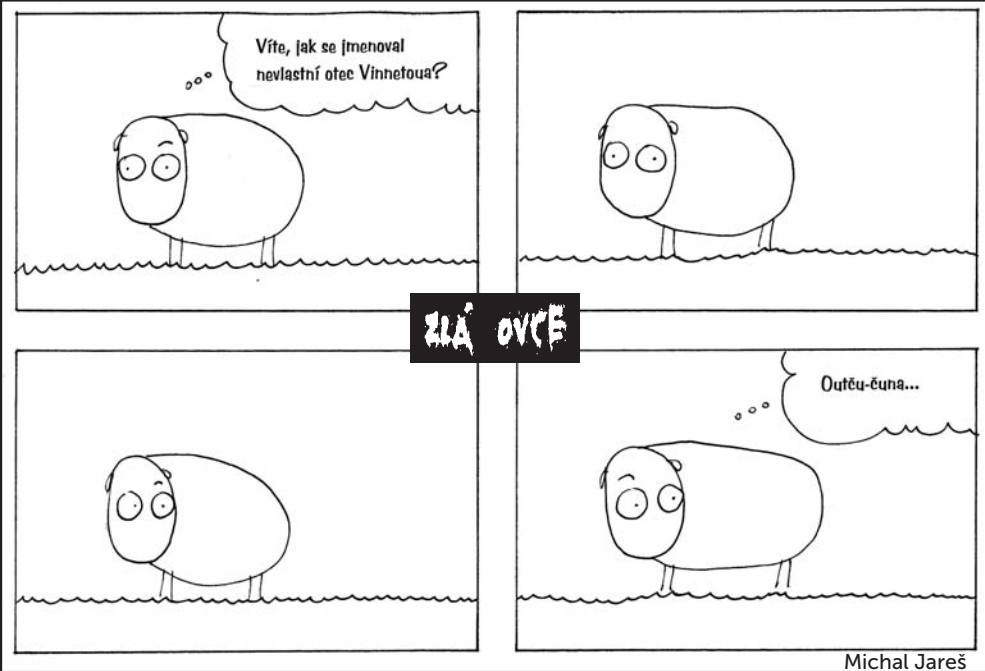
OHNISKO |

ANEKDOTA PRO LAŮ A VALI

„Hehehe, a víš ty co, Vali? Necháme si na hrob napsat ‚vždy s úsměvem‘! A hezky anglicky, aby tomu rozuměli i cizinci!“ – „Hihihi, tak jo! A víš ty co, Laďo? Taky si tam dáme vytesat nějaké fór vod Renčina.“ – „Hehehe, tak jo! A co třeba takovej ten s tou básničkou, Vali? Počkej, jak vono to jenom... jo: ‚Ach, vždyť jsme tu jen na chvíli / svět pobude déle / on na pouti vesmírem / my na cestě do...‘ Hehehe!“ – „Hihihi!“ – „Hehehe hihihi, hehehe hihihi!!!“ První zemřel Laďa (1964), o pět let později Vali. Zůstal po nich mramorový náhrobek s vyzlaceným nápisem KEEP SMILING a s kresleným vtipem od řečeného karikaturisty. ...Aby bylo jasno: autor těchto řádků jest

dalek pohoršovat se nad frapantním nedostatkem piety zesnulých či pozůstalých. Toliko na ten nečekaný objev nedávno nevěřícíně zíral, a i kdyby se přetrh', vtipné mu to nepřišlo ani za mák. Spíš – poněkud paradoxně – dosti smutné. By the way, řeč není o jen tak nějakém hřbitůvku, ale o pohřebišti nejslavnějších na Vyšehradě. Kdo nevěří, ať tam běží. (Nápověda: Laďa a Vali sní svůj poslední sen zhruba uprostřed mezi Máchou, Smetanou, Němcovou a Nezvařem.) A na závěr anekdota: Potká Karel Gott Karla Gotta a zděšeně vykřikne: „Ach, pane starší kolego, vždyť jsme tu jen na chvíli!“ Karel Gott si promne bradu a pak rozvážně praví: „Ano, pane mladší kolego, leč nevěšťte hlavu. Svět pobude déle...“

Milan Ohnisko

VYSOKÉ PODPATKY |

ZOMBIE

Je jaro. Míza proudí kdejakou steřelou větví. Sníh už zůstane jen vzpomínkou zahalenou pylovým mrakem. Hluk ulice se pokouší překřičet každý druhý kos. Vybíhám eskalátor. Z plakátu mě probodává pohled Miloše Urbana. Nová kniha? Nebýt žlutých plavek na obálce, málem bych předmět marketingu přehlédla.
Miloš Urban napsal další detektivku. Dávno tomu již, co si vypůjčil jméno vášnivého obhájce Rukopisů královédvorského a zelenohorského Josefa Urbana pro Po-

slední tečku za rukopisy. Svůj poslední „anglický“ román noir prodává svými pronikavými očima. A konkuruje Robertu Galbraithovi, který právě debutoval „klasickou anglickou detektivkou“ *Volání kukačky*. Joanne Rowlingová však není sama. Móda pseudonymů do Čech hlasitě přicválala s *Bílým koněm* Lan Pham Ti. Jakuba Katalpa se už neskrývá. Viki Shock nešokuje, radši obdělává záhonky opuštěné Karlem Čapkem. To jen Chaim Gigan posílá na křest své knihy přítele s prostříleným a ohořelým rukopisem. A z Urbanova *Stínu katedrál*y vystoupil Roman Rops, aby provokoval re-

volučními verši. A Josef Urban – ó promiňte, Miloši! – se rozhořčil (<http://art.ihned.cz/c161851780-spisovatel-milos-urban>): Můj Rops by rozhodně nepsal básně v levičáckém časopise A2! Roman Rops jsem z poloviny já! (Dokonce se zamiloval do své literární postavy, do Hastrmanovy Kattynky!) – Proč by si měl někdo „půjčovat“ Urbanovu literární postavu s příjmením dekadenta? Romane, změňte si jméno!
Těžký život s dvojitou identitou. Začínám se bát. Kdo kontroluje mou poštu? Kdo napíchl můj telefon? Kdo tiše sleduje můj život? Kdy na mé dveře zazvoní američtí právníci?

A nejsem vlastně Lady Jane? Jane Eyre? Jane Marple? Nebo Marinka? Jméno Božena našťastí dávno spravuje někdo jiný. Jarmilo! A co Irena, Marie nebo Agnes zrozená z letného gesta? Doživotí v pevnosti If! Mám ručit za to, co píšu svou tvář? Svým tělem? Svým krkem? Nebo se vypůjčením jména stávám jen literárním zombie, tyjícím z imaginace někoho jiného?
Je jaro! I papíroví zombie jsou víc než živí! Romane, na shledanou v kavárně Řehoře Samsy! Příští pátek v šest, ano?

Vaše Katynka

